

T.C.

UFUK ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

SİYASET BİLİMİ VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI

ULUSLARARASI İLİŞKİLER PROGRAMI

**AB'NİN DIŞIŞLERİ VE GÜVENLİK POLİTİKASI YÜKSEK
TEMSİLCİLİĞİ İLE BAŞLAYAN BİRLİĞİN SAVUNMA VE
GÜVENLİK POLİTİKASI DEĞİŞİMİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

BİLKAY ŞAFAK BOSTANCIOĞLU

TEZ DANIŞMANI

DOÇ. DR. MEHMET GÜNEŞ

ANKARA

2019

KABUL VE ONAY

Bilkay Şafak BOSTANCIOĞLU tarafından hazırlanan “AB’NİN DIŞIŞLERİ VE GÜVENLİK POLİTİKASI YÜKSEK TEMSİLCİLİĞİ İLE BAŞLAYAN BİRLİĞİN SAVUNMA VE GÜVENLİK POLİTİKASI DEĞİŞİMİ” başlıklı bu çalışma, 14.06.2019 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Doç Dr. Bilal KARABULUT -Başkan

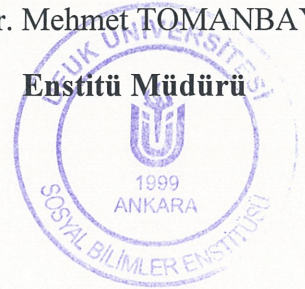

Doç Dr. Mehmet GÜNEŞ -Danışman

Doç Dr. Cem KARADELİ -Üye

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylım.

Prof. Dr. Mehmet TOMANBAY

Enstitü Müdürü

BİLDİRİM

Hazırladığım tezin/raporun tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin/raporumun kağıt ve elektronik kopyalarının Ufuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım:

† Tezimin/Raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.

Tarih: 14/06/2019

Bilkey Şafak BOSTANCIOĞLU

ÖZET

Bilkay Şafak BOSTANCIOĞLU

AB’NİN DIŞİŞLERİ VE GÜVENLİK POLİTİKASI YÜKSEK TEMSİLCİLİĞİ İLE BAŞLAYAN BİRLİĞİN SAVUNMA VE GÜVENLİK POLİTİKASI DEĞİŞİMİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ANKARA 2019

Avrupa Birliği, ekonomik bütünleşme alanında başarılı olup şimdiye kadar görülen en başarılı birlik olmuştur. Ekonomik alanın aksine güvenlik ve savunma alanı ise Birliğin epeyce zorlandığı, tartışıldığı ve çekinceli bir alan olmuştur. Soğuk Savaş döneminde, güvenlik ve savunma alanında önemli bir çaba harcanmış; Batı Avrupa Birliği kurulmuş, Avrupa Savunma Topluluğu kurma girişiminde bulunulmuş ancak hedeflenen sonuçlara tam anlamıyla ulaşılamamıştır. Soğuk Savaş dönemi güvenlik ve savunma konuları bakımından AB için NATO gölgesinde geçmiştir. Fakat asıl önemli olan gelişmeler Soğuk Savaş’ın bitimi ile yaşanmaya başlamıştır. 1992 Maastricht Antlaşması ile Ortak Dış Politika ve Güvenlik Politikasında (ODGP) çok önemli bir adım atılmış ve siyasi bütünleşme sürecine gidilmeye başlanmıştır. Bu aşamada, güvenlik ve savunma politikaları hükümetlerarası düzeyde de olsa AB’nin ikinci sütununu oluşturmuştur. Devam eden süreçte ise Avrupa Güvenlik Savunma Politikası (AGSP) ve NATO ile işbirliği içinde oluşturulan Avrupa Güvenlik Savunma Kimliği (AGSK) oluşturulmuştur. Ayrıca yapılan çeşitli Zirvelerle bu süreçler hızlı bir biçimde gelişmiştir. 2009 yılında Lizbon Antlaşması’nın yürürlüğe girmesi ile de birliğin hem anayasal hem de hukuki olarak Ortak Güvenlik ve Savunma Politikasının (OGSP) temel dayanakları ve kuruluşu tamamlanmıştır. Son dönem gelişmesi olarak da yine Lizbon Antlaşmasında yer alan “kalıcı yapısal işbirliği” ilkesinden yine

aynı isimle yola çıkılarak “Kalıcı Yapısal İşbirliği” (PESCO) yapısı oluşturulmuştur.

Avrupa Birliği'nin ortak bir güvenlik ve savunma politikası oluşturması süreci incelenirken, AB'nin NATO ile olan ilişkilerinin de göz önünde bulundurulması zorunludur. Bu nedenle, NATO'nun bu savunma ve güvenlik sürecine olan etkisi ve Avrupa Birliği'nin savunma ve güvenlik politikası oluşturma sürecinde meydana gelen politikaların NATO'ya yansımaları ve etkileri de irdelenmek durumundadır.

Bu bağlamda çalışmada genel olarak güvenlik kavramından başlanarak uluslararası, toplumsal ve küresel anlamda güvenlik ve güvenliğe etki eden faktörler ele alınmış, AB Güvenlik ve Savunma Politikasının oluşum süreci ile günümüze kadar yaşadığı belli başlı önemli gelişmelere değinilmiş; NATO ile olan ilişkileri üzerinde durulmuş ve günümüzde gelinen aşama incelenmiştir. Ayrıca bu politika çerçevesinde yapılan bazı ortak operasyonlara da değinilmiştir.

Anahtar Kelimeler: AB, Türkiye, Ortak Güvenlik, Savunma Politikası, Nato Ekonomik Entegrasyon

ABSTRACT

Bilkay Şafak BOSTANCIOĞLU

CHANGES IN EUROPEAN UNION'S DEFENCE AND SECURITY POLICY BEGINNING WITH HIGH REPRESENTATIVE OF EUROPEAN UNION FOR FOREIGN AFFAIRS AND SECURITY POLICY

MASTER'S THESIS

ANKARA 2019

The European Union, has become the most successful union ever seen achieving economic integration. Contrary to the field of economy, the field of security and defence, has been a highly challenging, controversial and risky area the Union struggles with. Much effort had been spent in the field of security and defence during the Cold War period, West European Union had been established; attempts to establish European Defence Community had been made however targeted results could not be obtained in the fullest sense. For EU, the Cold War period, had been overshadowed by NATO in terms of security and defence issues. However, major developments began to be experienced subsequent to the end of the Cold War. A considerable step in Common Foreign and Security Policy (CFSP), was taken by Maastricht Treaty of 1992 and the process of political integration, thus, was initiated. At this stage, although the security and defence policies have been at intergovernmental level, they constituted the second pillar of EU. In the ongoing process, the European Security Defence Policy Identity (ESDI) has been established in accordance with European Security Defence Policy (ESDP) and NATO. Additionally, through various summits held, these processes have been rapidly improved. As Lisbon Treaty entered into effect in 2009, the basic foundation and establishment of EU's Common Security and Defence Policy (EU CSDP) has been set both constitutionally and legally. As a recent development, based upon the principle of "Permanent Structured Cooperation" which is included in Lisbon Treaty, once again, the Permanent Structured Cooperation (PESCO) structure has been established.

Taking the relations between European Union and NATO, as well, into consideration is obligatory for the establishment procedure of European Union's common security and defence policy to be examined. For this reason, NATO's effect over the mentioned defence and security process, and the reflections and effects of policies brought up during EU's defence and security policy formation process on NATO, are to be studied as well.

In this context, within the scope of this study, starting from the concept of security in general, the aspect of security and factors influencing it in international, social and global terms are taken into consideration; the formation process of EU Security and Defence Policy and the concerning main developments occurring until today, are mentioned; its relations with NATO are accentuated and the final stage reached today is analysed. In addition to this, some of the common operations executed within the frame of this policy are also considered.

Key Words: EU, Turkey, Common Security, Defence Policy, NATO, Economic Integration

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT	xiii
İÇİNDEKİLER	viii
TABLO LİSTESİ	xii
ŞEKİL LİSTESİ	xiii
KISALTMALAR	xiii
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

1. AVRUPA BİRLİĞİ ve GÜVENLİK POLİTİKASI.....	3
1.1. Avrupa Birliği.....	3
1.2. AVRUPA BİRLİĞİNİN TARİHÇESİ.....	5
1.2.1.Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu	5
1.2.2.Avrupa Ekonomik Topluluğu	6
1.2.3.Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu	7
1.3. AVRUPA BİRLİĞİ GÜVENLİK POLİTİKASININ TARİHSEL GELİŞİMİ	8
1.3.1.İkinci Dünya Savaşı'dan Soğuk Savaş'ın Sonuna Avrupa Bütünleşmesinde Güvenlik Alanı.....	9
1.3.2.Soğuk Savaş Sonrası Dönemde Avrupa'da Güvenlik Politikasının Gelişimi.....	16
1.3.3.Avrupa Güvenliğinde Tarihsel Açıdan Toplumsal Cinsiyet Eşitliğinin Genel Değerlendirmesi	26
1.4. AB GÜVENLİK POLİTİKASINDA KURUMSAL YAPI VE GELİŞİMİ ..	28
1.5. AVRUPA BİRLİĞİ'NDE LİZBON ANTLAŞMASI'YLA YENİ GÜVENLİK POLİTİKALARI VE GELECEĞİ.....	36

İKİNCİ BÖLÜM

2. SOĞUK SAVAŞ DÖNEMİNDE AVRUPADA GÜVENLİK VE SAVUNMA	42
2.1. İKİNCİ DÜNYA SAVAŞI SONRASI AVRUPA'DA GÜVENLİK ARAYIŞI	42
2.2. DUNKİRK ANTLAŞMASI	42
2.3. BRÜKSEL ANTLAŞMASI VE BATI AVRUPA BİRLİĞİ (BAB).....	44

2.4. NATO.....	47
2.4.1. NATO'nun Kuruluşu	47
2.4.2. NATO'nun Kurumsal Niteliği ve Yapılanması.....	48
2.4.3. Soğuk Savaş Dönemi NATO'nun Stratejileri	49
2.5. VARŞOVA PAKTI	50
2.6. PLEVEN PLANI VE AVRUPA SAVUNMA TOPLULUĞU (AST)	51
2.7. AVRUPA SİYASİ İŞBİRLİĞİ (ASİ) BÜNYESİNDE GÜVENLİK VE SAVUNMA POLİTİKALARI OLUŞTURMA ÇABALARI	53
2.7.1. Fouchet Planı	53
2.7.2. Davignon Raporu	54
2.7.3. Kopehang ve Londra Raporları	56
2.8. AVRUPA TEK SENEDİ(ATIS).....	56

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. SOĞUK SAVAŞ SONRASI AVRUPADA GÜVENLİK VE SAVUNMA POLİTİKALARI	59
3.1. SOĞUK SAVAŞ'IN SONU VE AVRUPA'NIN SİYASAL ORTAMI	60
3.1.1. Sovyetler Birliği'nin Dağılması.....	60
3.1.2. Doğu Bloku'nun Dağılması.....	61
3.1.3. Berlin Duvarı'nın Yıkılışı ve Almanya'nın Birleşmesi	62
3.2. SOĞUK SAVAŞ SONRASI NATO-AB İLİŞKİLERİ	62
3.2.1. Maastricht Antlaşması.....	64
3.2.2. Maastrich Sonrası Batı Avrupa Birliği'ni (BAB) Yeniden Canlandırma	66
3.2.3. Petersberg Görevleri	68
3.2.4. Birleşik Müşterek Görev Gücü (BMGG).....	68
3.3. AMSTERDAM ANTLAŞMASI.....	70
3.4. SOĞUK SAVAŞ SONRASI AVRUPA BİRLİĞİ'NİN GÜVENLİĞİNDE KİMLİK ARAYIŞI: AVRUPA GÜVENLİĞİ VE SAVUNMA KİMLİĞİ (AGSK)	71
3.5. AGSK'DEN AVRUPA SAVUNMA VE GÜVENLİK POLİTİKASINA (AGSP)GEÇİŞ.....	72
3.6. BERLİN PLUS ANTLAŞMASI	75
3.7. SOĞUK SAVAŞ SONRASI NATO'NUN DÖNÜŞÜM VE STRATEJİLERİ	77
3.7.1. 1991 Yılı NATO'nun Stratejik Konsepti	78
3.7.2. 1999 Yılı NATO'nun Stratejik Konsepti	80
3.7.3. 2010 Yılı NATO'nun Stratejik Konsepti	80
3.8. 11 EYLÜL SONRASI GÜVENLİK ANLAYIŞI.....	82

3.9. AVRUPA GÜVENLİK STRATEJİSİ (AGS).....	83
3.10. LİZBON ANTLAŞMASI ORTAK GÜVENLİK VE SAVUNMA POLİTİKASI(AGSP'DEN OGSP' YE)	86
3.10.1. Lizbon Antlaşması Sonrası AB Dış İlişkileri ve Politikaları Bakımından Kurumsal Yenilikler.....	88
3.10.2. AB Dışişleri ve Güvenlik Politikası Yüksek Temsilcisi	88
3.10.3. AB Dış İlişkiler Eylem Servisi	90
3.10.4. AB Dış İlişkilerinin Geleceğine Dair: Küresel Siyasette Avrupa Birliği.....	93
3.11. ARAP BAHARI VE AVRUPA BİRLİĞİ.....	95
3.12. KALICI YAPILANDIRILMIŞ İŞBİRLİĞİ (PERMANENT STRUCTURED COOPERATION- PESCO)	97
3.13. AGSP'NİN KURUMSAL YAPISI.....	99
3.13.1. Siyasi ve Güvenlik Komitesi (PSC).....	99
3.13.2. Askeri Komite (European Union Military Committee-EUMC).....	100
3.13.3. Askeri Personel (EUMS).....	101
3.13.4. Uydu Merkezi	101
3.13.5. Güvenlik Araştırmaları Enstitüsü (European Union Institute for Security StudiesEUISS)	102
3.13.6. Avrupa Savunma Ajansı (ASA)	102
3.14. AVRUPA SAVUNMA VE GÜVENLİK POLİTİKASININ OPERASYONLARI	103
3.14.1. Concordia Operasyonu (Makedonya)	104
3.14.2. Artemis Operasyonu (Kongo Demokratik Cumhuriyeti).....	105
3.14.3. Althea Operasyonu (Bosna-Hersek)	106
3.14.4. Kosova (Eulex.....	106
SONUÇ	108
KAYNAKÇA	110

TABLO LİSTESİ

Tablo 1 : Sayılarla EEAS	93
---------------------------------------	----

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil 1 : Ortak Dışışleri ve Güvenlik Politikası İşleyiş Şeması..... 93

KISALTMALAR

AAET	: Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu
AB	: Avrupa Birliği
ABA	: Avrupa Birliği Antlaşması
ABAD	: Avrupa Birliği Adalet Divanı
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
AET	: Avrupa Ekonomik Topluluğu
AGSK	: Avrupa Güvenlik ve Savunma Kimliği
AGSP	: Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası
AKÇT	: Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu
ASA	: Avrupa Savunma Ajansı
ASİ	: Avrupa Siyasi Birliği
AST	: Avrupa Savunma Topluluğu
AT	: Avrupa Topluluğu
ATA	: Avrupa Toplulukları Antlaşması
ATS	: Avrupa Tek Senedi
BAB	: Batı Avrupa Birliği
BM	: Birleşmiş Milletler
NATO	: Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü
ODGP	: Ortak Dış ve Güvenlik Politikası
OGSP	: Ortak Güvenlik ve Savunma Politikası
md.	: Madde
s.	: Sayfa

GİRİŞ

Temel gereksinimlerden birisi de güvenlidir; insanlar ve devletler için başta gelen ve öncelikli meselelerden bir tanesi olmuştur. Dünya, 2. Dünya Savaşı gibi çok büyük ve etkilerinin günümüzde bile hissedildiği bir savaş yaşamış ve bu savaştan en zararlı Avrupa devletleri çıkmıştır. Savaş sonucunda da Avrupa'da birçok alanda çöküş kaçınılmaz olmuştur. Dünya çift kutuplu yönetim etkisinin altına girmiş ve Avrupa Doğu ve Batı olarak iki bloğa ayrılmıştır. Avrupa için ilk dönüm noktası olan Soğuk Savaş döneminde Avrupa öncelikle, güvenlik alanında ortak hareket etme arayışına girmiştir. Ancak 2. Dünya Savaşı'nın sıcaklığını halen koruması, koşulların yetersiz oluşu, ayrıca teknik ve ekonomik yetersizliklerin ortaya çıkmasından dolayı Avrupa bu konudaki hedefine ulaşmakta zorlanmıştır. Soğuk Savaş döneminde, dönemin en büyük ekonomik, askeri ve siyasi gücünün birisi olan Sovyetler Birliği (SSCB) öncülüğünde Varşova Paktı, diğer bir büyük güç olan Amerika Birleşik Devletleri (ABD) öncülüğünde ise NATO kurulmuş ve Doğu Avrupa'nın güvenliği Varşova Paktı, Batı Avrupa'nın güvenliği ise NATO aracılığı ile sağlanmıştır.

Soğuk Savaş döneminde Avrupa öncelikle güvenlik alanında ortaklaşa hareket etme arayışına girmiş, Batı Avrupa Birliğini (BAB) kurmuş ancak BAB ile istenen başarı sağlanamamış ve BAB askıya alınmıştır. BAB'ı takiben Avrupa Savunma Topluluğu (AST), Fouchet ve Pleven Planı gibi çalışmaları yapmasına karşın bu dönemde önemli bir başarı elde edememiştir. 1987 yılında yürürlüğe giren Tek Avrupa Senedi ile ilk kez ortak dış politika ve savunma sistemi fikri ortaya atılmış ancak Soğuk Savaş dönemi Avrupa için NATO ve Varşova Paktı altında geçmiştir.

Soğuk Savaş sonrası dönemde, Avrupa'da yeni gelişmeler ortaya çıkmıştır. Bu gelişmeler ışığında ilk olarak 1992 yılında imzalanan Maastricht Antlaşması bu konuda bir dönüm noktası olmuştur. Avrupa Birliği bugünkü adını bu Antlaşmayla almış, temel dayanaklarını bu Antlaşmayla sağlamlaştırmış ayrıca bu Antlaşma ile birlikte Avrupa Ortak Güvenlik Savunma Politikası (AOGSP) somut olarak şekillenmiş, politik hedefler doğrultusunda kurucu antlaşma rolünde olmuştur. Bu Antlaşma ile pasif durumda olan BAB tekrar canlandırılmış ve

oluşturulacak olan Avrupa Güvenlik Savunma Kimliği ve NATO ile ilişkilerde başat rol oynamıştır.

Bu anlamda, alternatif savunma çözümü olarak Avrupa savunmasının NATO ile işbirliği içinde oluşturulacak bir çözüm ile sağlanmasına devam edilmesini savunurken diğer alternatif çözümün ise, Avrupa savunmasının AB'nin kendi imkânları dâhilinde bir yapı oluşturulması ve bu yapıya sağlanacak kaynaklarla gerçekleştirilmesi konusu tartışılmıştır. Ancak, oluşturulacak bu yapının Avrupa'nın güvenliğine sağlayacağı katkı ile üye ülkeler üzerine getireceği yük, güvenlik ve savunma konusunda AB ülkelerinin aralarında fikir ayrılıklarının yaşanmasına sebep olmuştur. Almanya'nın öncülük ettiği bir grup AB ülkesi hâlihazırda NATO varken AB savunması için başka bir organizasyona gerek olmadığını ileri sürerken; İngiltere ve Fransa'nın öncülüğünde olan diğer bir grup AB ülkesi ise, küresel aktör olabilmek için AB'nin kendine özgü bir savunma sistemine sahip olması gerektiğini belirtmiştir. Bu gelişmeler ışığında St. Malo Zirvesi'nde Fransa ve İngiltere arasında Avrupa Savunma ve Güvenlik Politikası'nın (AGSP) oluşturulması hususunda mutabakata varılmıştır.

Ancak tüm bu gelişmelere rağmen, küresel güç olmak isteyen Avrupa Birliği, güvenlik meselelerinin yönetimini de tamamen NATO'ya devretmek istememektedir. Üye devletler kendi yetenekleri ve imkânları ölçüsünde söz konusu sorunların çözümünde rol almaya çalışmaktadırlar. Bu kapsamda AGSP'nin bir askeri güce dayanması düşüncesi ilk kez Haziran 1999'da Köln Zirvesi'nde kararlaştırılmış ve Helsinki Zirvesi'nde de netlik kazanmıştır. Bu Zirveleri takiben yapılan diğer Zirvelerde de AGSP'nin gelişimine katkı sağlayacak kararlar alınmıştır.

Bu bağlamda çalışmada temel güvenlik kavramından başlanarak, uluslararası, toplumsal ve küresel anlamda güvenlik ve güvenliğe etki eden faktörler ele alınmış, Avrupa Birliği Güvenlik ve Savunma Politikası'nın oluşum süreci, geçirdiği aşamalar, günümüze kadar yaşadığı belli başlı önemli gelişmelere değinilmiş ayrıca AB'nin NATO ile olan ilişkileri üzerinde durulmuş ve günümüzde gelinen aşama da incelenmiştir. Öte yandan, bu savunma ve güvenlik politikası çerçevesinde yapılan ortak operasyonlara da değinilmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. AVRUPA BİRLİĞİ ve GÜVENLİK POLİTİKASI

1.1. Avrupa Birliği

Avrupa Birliği 1993'te kurulan ve sanayi, yurttaş hakları, siyaset, ekonomi, ve dış politika alanlarını içine alan çok sektörlü bütünleşmenin en ileri biçimidir. Avrupa Birliği, üye ülkeler arasında imzalanan uluslararası antlaşmalarla kurulan ve aynı antlaşmalarla bazı alanlarda karar alma ve düzenleme yetkisi üye devletler tarafından alınan bir yapıdır. Bununla beraber sermayenin, kişilerin, malların ve hizmetlerin Avrupa Birliği sınırları içinde rahatça dolaşımının sağlanması için bir iç pazar kuruldu. İç pazarın kurulmasına yönelik ekonomik bütünleşmenin siyasi ve sosyal diğer alanlara da yayılmasına ve ortak bir hukuk düzeni kurulmasına dayalı Avrupa Birliği, koordine edilen ekonomi politikalarına, bugün için serbest dolaşımdan ortak para birimine ve eğitimden sosyal politikaya, gıda güvenliğinden taşımacılığa, çevreden tüketicinin korunmasına, rekabetten bilim ve teknolojiye, dış politikadan vize, göç ve sığınma politikalarına, enerjiden fikri mülkiyete ve sınır aşan bazı suçlarla ortak mücadeleye dek pek çok alanda üye devletlerin ortak politika üretip bunları birlikte uyguladığı bir işbirliği ve bütünleşme niteliğindedir.

Avrupa Birliği yirmi sekiz bağımsız ülkeden oluşur. Bunlar üye ülkeler olarak bilinen Belçika, Bulgaristan, Kıbrıs, Çek Cumhuriyeti, Danimarka, İrlanda, Estonya, Finlandiya, Fransa, Almanya, Yunanistan, Macaristan, Hırvatistan, İtalya, Letonya, Avusturya, Litvanya, Lüksemburg, Malta, Hollanda, Polonya, Portekiz, Romanya, Slovakya, Slovenya, İspanya, İsveç, Birleşik Krallık' tır. Birliğe katılmayı bekleyen beş aday ülke vardır bunlar: İzlanda, Karadağ, Makedonya, Sırbistan ve Türkiye'dir. Batı Balkan ülkeleri Arnavutluk ve Bosna-Hersek olası resmî adaylar olarak tanımlanmıştır. Son dönemde Kosova'ya da benzer bir statü verilmiştir(AB,2019, www.ab.gov.tr).

Avrupa Birliği'ne katılmak isteyen bir ülke, 1993 yılında Kopenhag Liderler Zirvesi'nde tanımlanan Kopenhag Kriterleri'ni tümüyle sağlamak durumundadır. Bu kriterler, insan haklarına saygı gösteren istikrarlı bir demokrasi, hukukun üstünlüğüne ve birlik üyeleri ile rekabet edebilecek düzeyde

sağlam temelli bir ekonomi ve Avrupa Birliği yasalarını da içeren üyelik koşullarının kabul edilmesini gerektirir. Bir aday ülkenin bu ölçütlere uyup uymadığının değerlendirilmesinin yapılması konseyin görev alanıdır.

Avrupa Birliği, ekonomik kalkınmayı ve dayanışmayı amaçlamasının yanında, bir siyasi ve sosyal yapılanma ve dayanışma projesidir. Avrupa Birliği, üye devletlerin birbirleri ile her alanda dayanışma içinde bulunması insan haklarının korunması ve üye devletlerin sosyal, siyasi, kültürel kaynaşmasının ve ileri gelişiminin sağlanması için çaba göstermektedir. Avrupa Birliğinin temel hedef ve politikaları arasında;

- Güçlü ve etkili bir dış politika aktörü olmak,
- AB içinde ve dışında özgürlük, demokrasi, insan hakları ve hukukun üstünlüğü değerlerini garanti altına almak ve yaymak,
- Her türlü ayrımcılıkla mücadele etmek; özellikle her alanda kadın-erkek eşitliği için çaba sarf etmek,
- İklim değişikliği ile mücadele etmek,
- Çevreyi en üst düzeyde korurken ekonomik büyümeyi sürdürebilmek,
- Enerji güvenliğini sağlamak,
- Yasadışı göç, uluslararası terörizm, insan, silah ve uyuşturucu kaçakçılığı gibi suçlarla etkin biçimde mücadele etmek ve gerçek anlamda bir özgürlük, güvenlik ve adalet alanı olmak,
- Avrupa Birliği üyesi devletlerde istihdamın ve sosyal korumanın artırılmasına katkıda bulunmak,
- Avrupa Birliği üyesi devletler arasında ekonomik, sosyal ve bölgesel uyumu teşvik etmek,
- Avrupa vatandaşlarının en üst düzeyde yaşam ve kalite standartlarına sahip olmasını sağlamak gibi maddeler yer alıyor.

Bu hedeflere ulaşmanın en etkili yolunun birlikte hareket etmek olacağı düşüncesi üye devletleri bir araya getiriyor ve bir arada tutmaya devam ediyor. (AB,2019, www.ab.gov.tr).

1.2. AVRUPA BİRLİĞİNİN TARİHÇESİ

Birleşmiş Avrupa ülküsü, gerçek bir siyasi projeye dönüşüp ülkelerin hükümet politikalarında uzun vadeli bir hedef haline gelmeden önce, sadece filozoflarla önsüzeli kimselerin düşüncelerinde yaşıyordu. Avrupa Birleşik Devletleri barışçı ve hümanist bir hayalin parçasıydı. Avrupa yüzyıllarca, sık sık yaşanan kanlı savaflara sahne oldu. 1870-1945 yılları arasında Almanya ve Fransa üç kez savaştılar. Bu savaflarda birçok insan yaşamını kaybetti. Bu savaflar sonucunda bazı Avrupalı lider ve düşünürleri, barışın sürdürülebilmesinin tek yolunun, ülkelerinin ekonomik ve siyasi yönlerden birleşmesi olduğu fikrine vardılar. Avrupa'da ulusal uzlaşmazlıkları aşabilecek bir teşkilatın kuruluşu İkinci Dünya Savaşı sırasında totaliter yönetimlere karşı savaşan direniş hareketlerinden kaynaklandı (IBB,.2019, <http://ab.ibb.gov.tr>)

Ekonomik, siyasal, sosyal bakımdan birbirlerinden oldukça farklı özellikler taşıyan bağımsız Avrupa ülkeleri, egemenliklerinin bir kısmını uluslar üstü kurumlara devretmesi sonucu ortaya çıkan bugünkü adıyla Avrupa Birliği (AB) yaklaşık 50 yıllık bir çabanın sonucu olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu süreç hiç kuşkusuz hem ekonomik hem de siyasal anlamda büyük bir dönüşümü de beraberinde getirmiştir. Avrupalı liderler ekonomik beraberliğin Avrupa bütünleşmesi açısından yönlendirici bir rol oynadığını düşünerek çabalarını daha iyi sonuçlar vermesi açısından bu alanda yoğunlaştırmışlardır. Bu doğrultuda, 1950'lerin başlarında Avrupa'nın toparlanmaya başlayan ekonomisi Avrupalı federalistlerin ekonomik entegrasyon çerçevesinde uluslar üstü bir anlayış temelinde daha iddialı bir örgütlenme çabalarını tetiklemiştir (Ağır, 2010,s.25).

1.2.1.Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu

Avrupalı devlet adamlarının ikinci Dünya Savaşı sonrasında Avrupa'da kalıcı bir barış oluşturma çabaları hız kazandı. Robert Schuman (Fransa Dışişleri Bakanı), Eski Milletler Cemiyeti Genel Sekreteri Jean Monnet'in tasarısına dayanarak, 9 Mayıs 1950 tarihinde, Avrupa Devletlerini, kömür ve çelik

üretiminde alınan kararları bağımsız ve uluslar üstü bir kuruma devretmeye davet etti. Schuman deklarasyonuna göre, Avrupa'da bir barışın kurulabilmesi için Almanya ve Fransa arasında yüzyıllardır süregelen çekişmenin son bulması gerekiyordu. Bunun yolu ise, söz konusu kurumun gözetiminde, ortak kömür ve çelik üretimini sağlamak ve bu örgütlenmeyi tüm Avrupa devletlerinin katılımına açık tutmaktı. Bu bağlamda, günümüz Avrupa birleşmesinin temelleri bu deklarasyona dayanmaktadır (Arıkan, 2005,s.15).

Schuman Deklarasyonu'nun açıklanmasından yaklaşık bir yıl sonra Fransa, Batı Almanya, İtalya, Belçika, Hollanda ve Lüksemburg arasında 18 Nisan 1951' de Paris' te imzalanan antlaşma ile AKÇT kurulmuş ve 1952' de yürürlüğe girmiştir. AKÇT antlaşması bu 6 ülkenin kömür ve çelik üretimi ile ilgili politikaları konusunda ulusal yetkilerini devrettikleri bir üst otorite' meydana getirmiştir.

AKÇT kendi bünyesindeki ülke ekonomilerinin gelişmelerine katkıda bulunmak, hayat seviyesinin yükselmesini sağlamak ve tam istihdamı gerçekleştirerek işsizliği önlemek amacıyla kurulmuştur. Ayrıca sektörde tek olmanın önlenmesi, yatırımların hız kazanması ve işçilerin konut sahibi olmalarına yardımcı olmaları da sayılabilir.

AKÇT ekonomik açıdan kısa sürede olumlu sonuçlar doğurmuştur. Çelik üretimi önemli bir şekilde artmış ve savaş öncesi 20 milyon tonu Almanya' ya ait olmak üzere toplam 30 milyon ton olan çelik üretimi kısa süre içerisinde kurucu ülkeler içinde 70 milyon tonu aşmıştır. Bu başarı üye devletleri daha fazla ekonomik bütünleşme için cesaretlendirici olmuştur (Ağır, 2010,s.12).

1.2.2.Avrupa Ekonomik Topluluğu

Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu'nun 1952 yılında kurulmasından sonra ortaya koyduğu başarılı gelişme, Avrupa'da sektör bazında olmayan daha geniş kapsamlı bir ekonomik birleşmenin gerçekleştirilmesi konusundaki görüşlerin ülkeler arasında daha kapsamlı olarak düşünülmesini sağlamıştır. Bu görüşten hareketle ve uzun süren müzakereler sonucunda yeni bir "Birleşik Avrupa Devletleri İçin Eylem Komitesi" oluşturulmuş, bu komitenin sürdürdüğü çalışmalar ve Benelüks ülkelerinin girişimleri sonucunda AKÇT'ye üye ülkelerin

dışişleri bakanları, İtalya'nın Messina şehrinde 1–2 Haziran 1955 tarihleri arasında Belçika Dışişleri Bakanı Paul Henri Spaak başkanlığında bir toplantı meydana getirmişlerdir. Komite, bir yıllık süre zarfındaki çalışmalar sonucunda Avrupa'da ilk sırada ekonomik bütünleşmeyi gerçekleştirecek yeni bir topluluğun kurulması konusunda bir rapor düzenlemiştir (Oğuz, 2009,s.69).

Raporda Avrupa'nın ekonomik gelişmesini sürdürebilmesi için bütünleşmesi gerektiği üzerinde durulmuş ve bu bağlamda emeğin serbest dolaşımı, para politikasında işbirliği, iş kayıplarını telafi edecek bir adaptasyon fonu ve yoksul bölgeler için yatırım fonunu içeren bir yapı öngörülmüştür. Spaak Komitesi'nin hazırladığı rapor, Venedik' te toplanan AKÇT Dışişleri Bakanları tarafından görüşülerek Mayıs 1950'de kabul edilmiştir. Antlaşma taslağı üzerinde yapılan ayrıntılı görüşmeler sonucunda 25 Mart 1957' de Roma' da imzalanan ve 1 Ocak 1958' de yürürlüğe giren antlaşmalar ile Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET) ile Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu kurulmuştur (Ağır, 2010,s.13)

AET'nin amacı, malların, işgücünün, hizmetlerin ve sermayenin serbest dolaştığı bir ortak pazarın kurulması, istikrarın artması, hayat seviyesinin hızla yükselmesi ve üye olan ülkeler arasında daha sıkı bir işbirliğini gerçekleştirmek şeklinde özetlenmiştir.

1.2.3.Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu

Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu (EURATOM), 1 Ocak 1958 yılında yürürlüğe giren Roma Antlaşması ile kurulmuştur. Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu'nun kuruluş amacıysa, atom enerjisinin üye ülkelerde barışçıl amaçla kullanımını güçlendirmek, nükleer sanayilerin hızla kurulması ve büyümesi için gereken koşulların sağlanması yoluyla üye ülkelerde yaşam düzeyinin yükseltilmesine ve diğer ülkelerle mübadelelerin gelişmesine katkıda bulunmak şeklinde belirlenmiştir (Ağır, 2010,s.14). Topluluğu meydana getiren ülkeler o tarihlerde enerji ihtiyaçlarını atom enerjisi kullanarak gidermeyi düşünmüşlerdir. Özellikle 1956 yılında patlak veren Mısır-İsrail Savaşı ve ardından İngiltere ve Fransa'nın Süveyş Kanalına müdahale etmesiyle başlayan buhran döneminde, Avrupa'ya Ortadoğu'dan petrol ikmal önemli ölçüde aksamıştır. Bu durum, petrole bağımlılığın azaltılması ve diğer enerji kaynaklarının devreye sokulması konusunda o dönemde Avrupa'da önemli çabaların harcanmasına yol açmıştır.

Bunların ürünü olan EURATOM, daha sonra petrolün Afrika'nın güneyinden dev tankerler ile taşınması ve fiyatlarda da 1970'li yıllara kadar önemli artış olmaması üzerine, diğer Avrupa Toplulukları kadar ilerleme gösterememiştir (Toktaş, 2010,s.31).

1.3. AVRUPA BİRLİĞİ GÜVENLİK POLİTİKASININ TARİHSEL GELİŞİMİ

Avrupa bütünleşmesi fikri uzun bir tarihsel gayrete işaret etmektedir. Fikri temelleri çok daha eskiye dayanmakla birlikte konunun etkili şekilde gündeme gelişi, kıtada yaşanan yıkıcı savaşlarla birlikte olmuştur. Dünya tarihinin en yıkıcı iki savaşı olarak tabir edebileceğimiz ve küresel etkiler doğuran Birinci ve İkinci Dünya savaşları, bu anlamda Avrupa bütünleşmesi adına önem arz etmektedir. Bu durum bize bütünleşmenin fikri temellerinde mevcut, güvenliğin sağlanması düşüncesini açıkça göstermektedir. Özellikle 2. Dünya Savaşı dönemi, yarattığı etki ile ulusların güvenliği yerine kıtasal güvenlik fikrini, dolayısıyla da bu hedef doğrultusunda federal yapıları teşvik eder nitelikte olmuştur (Duke, 2000, s.12). Bir başka deyişle ise Avrupa'da entegrasyonun temelinde savunma ve dolayısıyla güvenlik unsuru itici güç olarak yer almıştır. 1947 yılında İngiltere ve Fransa arasında imzalanan Dunkirk Antlaşması ile başlayan fiili süreç, zamanla gelişerek bugünkü anlamda bildiğimiz Ortak Güvenlik ve Savunma Politikasını (OGSP) adım adım oluşturmuştur (Howorth, 2007, s. 4). Bahsi geçen ve bugünkü yapıyı oluşturan bu süreçte, örgütün politika yönelimleri ve bunu sağlayan kurumsal yapı, aynı zamanda yapı içindeki cinsiyet rollerini de taşımış ve şekillendirmiştir. Feminist uluslararası ilişkiler çalışmalarında, tarihsel süreçlerin toplumsal cinsiyet rollerini şekillendirmesi önemli bir araştırma alanı olarak yer almaktadır (Bilgiç, 2015, s. 324).

Bugün, AB'nin güvenlik politikası alanındaki literatür, oldukça tazedir ve bu anlamda da kısıtlıdır (Howorth, 2007, s. 4). Buna paralel, AB güvenlik politikasında toplumsal cinsiyet çalışmaları da oldukça az sayıda karşımıza çıkmaktadır ve genelde mikro ölçekli, olay bazlı araştırmalara konu olan alan çalışmalarında makro bir bakış açısının ihmalinden söz etmek mümkündür. Bu bilgiler ışığında, çalışmanın bu bölümünde İkinci Dünya Savaşı'nın bitiminden bugüne, AB güvenlik politikasının gelişimi ve bu gelişimin ortaya çıkardığı

kurumsal yapı feminist perspektiften incelenmekte ve toplumsal cinsiyete dayalı analizlerle ortaya konulmaktadır.

1.3.1.İkinci Dünya Savaşı'dan Soğuk Savaş'ın Sonuna Avrupa Bütünleşmesinde Güvenlik Alanı

Avrupa bütünleşmesinin entelektüel temelleri uzun bir tarihsel arka plana sahip olmakla birlikte, yukarıda da belirtildiği üzere, konunun etkili bir şekilde gündeme gelmesi, kıtada yaşanan yıkıcı savaflara paralel olmuştur. 1943'te Mussolini'nin düşüşüyle birlikte oluşturulan ve hukuki zemine sahip olmayan Avrupa Federalist Hareketi ve devamında 1944'te yayımlanan "Federal Bir Birlik İçin Taslak Avrupa Direnişi Deklarasyonu" ile Avrupa'da, federal bir yapı ve karma bir ordu dizayn edilmek istenmiştir. 1947'deki Dunkirk Antlaşması'na kadar sürdürülen bu çalışmalar, Avrupa bütünleşmesinin entelektüel temellerinde mevcut savunma ve güvenlik olgusunu ortaya koymakta ve bütünleşmenin başlangıç noktasını açıkça işaret etmektedir. Bütünleşmenin temelinde bulunan bu alan aynı zamanda geleneksel açıdan devlet egemenliğiyle özdeşleştirilmiştir. Bu nedenle böylesi bir bütünleşmenin, devlet egemenliğine müdahale gerekçesiyle, devletlerin kaçmacağı bir yapıyı taşıması ihtimali ortaya çıkmıştır. Avrupa bütünleşmesinin öncüsü addedilen Jean Monnet bu olguya paralel işlevsel bütünleşmeyi ileri sürmüştür. Ulusal bağımsızlıktan daha az önem verilen bir alanda başlayacak işlevsel bir bütünleşme hareketinin, zamanla diğer alanlara yayıldığı bir yapıyı işaret eden bu modelde, Monnet'in federal Avrupa'sı bir Fransız-Alman birliğini işaret etmektedir. Spinelli ve Rossi gibi entellektüeller ise savaş sonrası ulusal egemenliğe müdahale ile federal Avrupa fikrinin gerçekleşebileceğini savunmuşlardır. Nitekim Churchill 1946'daki ünlü Zürih konuşmasında, Avrupa için Birleşik devletler modelini öne sürmüştür (Duke, 2000, s. 12).

Zamanla Avrupa'da belirginleşen savunmaya yönelik antlaşmalara olan ihtiyaç beraberinde 1947'de İngiltere ve Fransa imzalanan Dunkirk Antlaşması'nı getirmiştir (Duke, 2000, s. 14). Bu antlaşma, 1948'de Fransa, İngiltere ve Benelüks ülkeleri arasında yapılan Brüksel Antlaşmasına dâhil edilmiş ve 1999'da tamamen AB'ye dâhil olana dek varlığını sürdüren Batı

Birliği'ni¹ kurmuştur. 1949'da ise NATO'nun kurulmasıyla Avrupa için güvenliğin seyri değişmiştir (Howorth, 2007, s. 4-5). 1948'de gerçekleşen Berlin Ablukası, bu seyir değişikliğinde önemli bir dönüm noktası olmuştur. Bu dönemde, Avrupa içinde güvenliğin ancak ekonomik ve sosyal çevrelerde de gösterilecek eforla mümkün olacağı tartışılırken, kıtasal güvenliğin ise sadece ABD desteğiyle sağlanabileceği inancı gelişmiştir. Avrupa'nın kendi güvenliğini sağlayamayacağına yönelik inanç, transatlantik savunma paktına duyulan ihtiyacı ortaya çıkartırken aynı zamanda, AB'nin güvenlik ve savunma konularında ABD'ye olan bağımlılığını yaratmış ve ABD'nin AB üzerinde etkili hegemonik yapısını ortaya çıkar mıştır (Duke, 2000, s. 14). Eril iktidarı inşa eden, farklı gruplar yaratılmaya çalışılan güç mücadelesi ve hegemonik yapılanma (Morrell, Jewkes, & Lindegger, 2012), bu noktada Avrupa güvenliğinde net şekilde kendini göstermiştir. Bu durum, bağımlılık unsuru temelinde, AB güvenliğinin şekillendiği tarihsel süreçte mevcut eril yapı ile ilgili ilk ipucunu da vermektedir. Groes-Green (2009) Connell'in hegemonik maskülenlik kavramını Gramsci'nin hegemonya kavramıyla bağlayarak açıklamıştır. Connell'in hegemonik maskülenliğinde hegemonya, güçle desteklense de şiddet demek değildir ve kültür, kurumlar ve ikna yoluyla elde edilen cinsiyetler arasındaki üstünlük olarak tanımlanmıştır. Gramsci'nin (1971) hegemonya tanımında var olan üstünlük, bir derecede rızaya dayansa da temelinde bir baskı ve zorlama barındırmaktadır. Connell'in hegemonik maskülenliğinde bu baskı, entelektüel araçların kullanıldığı bir zorlama ile tanımlanmıştır (Groes-Green, 2009, s. 295-296).

1949'da Strasburg'da kurulan ve zamanla Avrupa'nın sorunlarının tartışıldığı bir merkez haline gelen Avrupa Konseyi'nde, 1950'de Churchill tarafından konu ile ilgili yapılan konuşma, içeriği bakımından önem arz etmektedir. Churchill bu Konsey konuşmasında, Avrupa'nın ABD ile müttefik pozisyonunu vurgulamış ve bir Avrupa ordusuna duyulan ihtiyacı dile getirmiştir. Konuşmasında, bu konuyu elzem olarak nitelendirirken aynı zamanda orduyu Avrupa'nın onuru ve değer i olarak adlandırması (Duke, 2000, s. 14), eril zihniyetin Avrupa güvenliğindeki yansıması olarak karşımıza çıkmaktadır. Hegemonik erkekliliği tekrar tekrar inşa eden bir yapının, yani ordunun (Connell & Messerschmidt, 2005, s. 834), Avrupa güvenliğinin temeline yerleştirilmesi,

---

¹ Batı Birliği, 1954 yılında Brüksel Antlaşması'nın değiştirilmesiyle Batı Avrupa Birliği (BAB) adını almıştır

gelişmekte olan bütünleşmenin düşünsel temellerinde mevcut bir diğer eril unsuru göstermektedir.

Bu dönemin gelişmeleri, Batı Avrupa'nın genel olarak güvenliğinin sağlanması ve Batı Almanya'nın normalleştirilmesinin ertelenemez olduğunu ortaya koymuştur. Bu gelişmeler, 1948 Berlin Ablukası ve yine aynı yıl yaşanan Çekoslovakya askeri darbesi, 1950 yılında meydana gelen Kore Savaşı şeklinde peş peşe olmuş ve Batı Almanya'nın yeniden silahlanması kıta güvenliği için bir zorunluluk haline gelmiştir (Duke, 2000, s. 15). Monnet, bu dönemde siyasi engellenmenin bir çözüm olmayacağını öngörmüştür. Bunun yanı sıra, Federal Almanya'da ise Fransa ve İngiltere ile anlaşmaksızın yeniden silahlanmanın mümkün olmayacağı yönündeki farkındalık aynı dönemde gelişmiştir. Söz konusu zeminde, 1950 yılının Mart ayında, Fransa ve Almanya arasında başlayan girişimler, aynı yılın ayında tüm Avrupa ülkelerine açık şekilde tasarlanan, demir ve çelik kaynaklarına dayanan bir organizasyon fikrine, diğer adıyla Schuman Planı'na dönüşmüştür. Monnet'in silahlanmanın NATO bağlamında ele alınması ve ikili antlaşmalara dayanan bir yapıdan ziyade genel katılımlı, genel çabalarla mümkün kılınması inancını içeren bu planıyla temelde, Almanya'nın çelik üretimini ve böylelikle silah üretimini kontrol altında hedeflenmiştir (Duke, 2000, s. 15-16). Fransa'nın bu dönem içinde bulunduğu, Almanya'nın yeniden silahlanması endişesi, Schuman planının savunma da dâhil olacak şekilde genişletilmesi fikrini beraberinde getirmiştir. Fransız başbakan Pleven tarafından 1950 Ekim'inde Fransa parlamentosuna sunulan Pleven Planı, devletlerin ulusal ordularının yanı sıra kurulacak ve Avrupa savunmasında üst otoritenin söz sahibi olduğu bir ortak Avrupa ordusunu öngörmüştür. Plana göre tabur seviyesinde örgütlenecek olan bu yapının, toplam yüz bin "erkekten" oluşmasına karar verilmiştir (Duke, 2000, s. 17-18). Bu noktaya dek erkekler tarafından kaderi şekillendirilen Avrupa bütünleşmesi ve bunun bir boyutu olarak güvenlik ve savunma alanında atılan adımlardan biri olan Avrupa ordusu fikri de içeriğiyle, kadını dışarıda bırakan, yukarıda da bahsi geçen hegemonik maskülen bir kez daha açık şekilde göstermiştir.

AST'nin yukarıda bahsi geçen başarısızlığı, yarı etkin bir Avrupa güvenlik ve savunma örgütü olan Batı Birliği'ne geri dönüşü beraberinde getirmiştir. gerçekleştirilen Paris Mutabakatları ile 1948'de Batı Birliği'ni kuran

Brüksel Antlaşması'nda yapılan bir dizi değişikliğe paralel BAB kurulmuş, İtalya ve Batı Almanya bu yapıya dâhil edilmiştir. BAB, bir mekanizma olarak, NATO ile organik bir bağa sahip olacak şekilde geliştirilmiştir. Aynı zamanda bu revizyon ile kıtada ciddi bir problem olan Fransa-Batı Almanya arasında mevcut, Saar Bölgesi meselesi de bir referandum yapılması kararıyla çözüme kavuşturulmuştur (WEU, 1954). 1957'de yapılan referandum ile bölgenin Batı Almanya'ya bağlanması, iki devlet arasında mevcut ciddi bir problemi ortadan kaldırmıştır. Bu girişim sonrası Batı Almanya'nın NATO'ya katılması ve ABD'nin kıtada giderek artan etkinliği, bir karşılık olarak Soğuk Savaş'ın iki kutuplu yapısının bir diğer bloğu olan Varşova Paktı'nın 1955'te oluşturulmasının önemli sebepleri olmuştur. Böylelikle Soğuk Savaş döneminde Avrupa güvenliğinin yapısını domine eden düzen kurulmuştur (Duke, 2000, s. 39- 41).

Bu dönemin esas teması, özetle, Avrupa'da güvenlik ve barışın tesisi için Batı Almanya'nın dâhil edildiği ve silahlanmasının önüne geçildiği bir yapının tesisini içermektedir. ABD öncülüğünde, Batı Avrupa devletlerince savunulan bu yapı, bir dizi plan ve programı beraberinde getirmiş ve güvenlik unsuru bu çerçevede Avrupa bütünleşmesinde en temel rolü üstlenmiştir. Bu dönemde, güvenlik tanımları geleneksel anlayışı işaret etmekle birlikte, barış ve güvenliğin sağlanması hedefi bir savunma yapısını ve askeri bir mekanizmayı oluşturmayı içermiştir. Buna karşılık Fransa'nın Batı Almanya'nın silahsızlandırılmış durumunun korunması ısrarı ilk etapta Avrupa'nın savunması konusunda tartışmaların odağını oluşturmuştur. Burada, bir ülke silahsızlandırılır ve ordusundan arındırılırken diğer benzeri bir durumun olmayışı, aksine askeri yapıların koordinasyonla güçlendirilmesi hedefi, eril bir dürtüyle bağımlı kılma, kontrol etme unsurlarını içermesi bakımından dikkate değer bir diğer meseledir. ABD ve İngiltere'nin ısrarı ile Batı Almanya'nın silahlandırılması durumu da aynı şekilde, yükselen Sovyet tehdidi karşısında atılmış eril bir adım olarak değerlendirilebilir. Bu noktada ortaya çıkan bir diğer bağımlılık öyküsü, ABD etkisi ile NATO çerçevesinde eril yapının nasıl bu dönemde Avrupa içerisinde işlediğidir. Güvenlik ve savunma alanında, ABD'ye bağımlı bir Avrupa'dan bahsetmek böylesi bir çağrışımı da beraberinde getirmektedir. Çünkü ortada korunması gereken bir Avrupa ve onu koruyacak olan ABD vardır, bu da toplumsal cinsiyet stereotiplerinin bu alandaki net uygulamasıdır. Nitekim 1950-

1954 arası Avrupa Savunma Topluluğu'nun oluşturulması çabalarına karşılık, Soğuk Savaş dönemi boyunca güvenlik ve savunma alanlarına fazlaca dokunulmadığı görülmektedir. Bunun temel nedeni ise basit şekilde, Avrupa güvenliği için NATO'nun, dolayısıyla ABD garantisinin varlığı olmuştur (Howorth, 2007, s. 5).

Bu gelişmelerin peşi sıra yaşanan ve gerek Avrupa bütünleşmesinin geneline gerekse özelde güvenlik politikasına etki eden önemli gelişme ise 1958'den başlayarak Fransa'daki De Gaulle iktidarı olmuştur. Temel hedefi Fransa'nın Avrupa'ya liderlik ettiği bir yapıyı inşa etmek olan Fransız lider De Gaulle, aynı zamanda Topluluk içinde ulus-üstü bir yapı yerine hükümetlerarası bir yapının hâkim olması gerektiğine inanmış ve girişimlerini de bu anlamda gerçekleştirmiştir (Duke, 2000, s. 42-45). Fransa'nın güvenlik politikalarının bu dönemde ve gelecekte şekillenmesinde etkili olan De Gaulle'ün güvenlik konusundaki bakış açısı, oldukça maskülen ve devlet egemenliğiyle doğrudan bağlantılı bir çizgide tanımlanabilir. De Gaulle'ün bakış açısının temelinde, Fransız nükleer gücünü yaratmak ve NATO'nun kıtada hâkim bütünleşik yapısından aşama aşama çekilmek yatmıştır. 1958-1961 arasında De Gaulle'ün hükümetlerarası yapıda farklı iş birlikleri oluşturmaya dönük baskıcı yönlendirmeleri Avrupa bütünleşmesinin ve dolayısıyla bunun önemli bir ayağı olan güvenlik politikasının seyrinde yaşanan bir dizi gelişmeyi beraberinde getirmiştir (Teasdale, 2016, s. 52-54).

Güvenlik alanında yukarıda bahsi geçen yıllarda açık şekilde yerleşen ve etkisi ileride de görüleceği üzere devam etmiş bir eğilim olan hükümetler arası çizgi, devlet ideolojilerinde milliyetçiliğe dayalı bakış açısının Avrupa bütünleşmesinde bir tezahürüdür. Geleneksel bakış açısının toplumsal cinsiyeti göz ardı ettiği, güvenlik alanında da kendine yer bulmuştur ve klasik literatür de büyük ölçüde bu durumu desteklemektedir. Milliyetçilik, maskülen bir yapıdır. Geleneksel yapıda, normatif erkekliğin aksine hegemonik maskülenlik ideal olmaktan çok, doğal olarak görülmüştür. Hegemonik maskülenlik, milliyetçiliğin kültür ve ideolojileriyle doğrudan bir ilişkiye sahiptir. Bu doğrudan ilişkinin temelinde milliyetçiliğin sahip olduğu, ırk, sınıf, cinsiyet gibi temel ayrımlara dayanan ve tarihsel olarak inşa edilmiş bir yapı bulunmaktadır. Milliyetçilik devlet kurum ve ideolojileriyle bağlantılıyken bu kurumların tarihsel olarak

kontrolünde erkeklerin bulunması bu doğrudan ilişkiyi destekleyen başka bir açıyı sunmaktadır (Nagel, 1998, s. 243-249). Dolayısıyla, bu bilgilerden hareketle, Avrupa bütünleşmesi sürecinde, kurumsal yapının tarihsel düzlemde oluşma şekli de erkek egemen bir şekilde gerçekleşmesi bakımından buna bir örnektir.

Avrupa bütünleşmesinin ve özelde güvenlik politikası alanının inşa sürecindeki eril baskıyı gösteren unsurlardır. Bu dönemde, İngiltere ve ABD'nin ortak görüşü bir Avrupa bütünleşmesinin Atlantik işbirliği içinde gelişmesi gerektiği yönünde olmuştur (Duke, 2000, s. 51). Nitekim NATO içinde Avrupa savunması konusunda NATO'nun askeri, ekonomik ve politik kapasitesinin uygun hale getirilmesi için çalışmalar yapılması adına yapılandırılan, ismi ile müsemma Üç Akil Adam Komitesi raporunda da iki gelişimin paralel olması gerektiği ifade edilmiştir (NATO, 2017b). De Gaulle'ün yaşanan gelişmelere ve Nassau Antlaşması'na karşı tepkisi ise Fransa'nın NATO'yla olan ilişkilerini askıya alması olmuştur. Fransa bu gelişmeler sonrası kıtada ortaklık konusunda ancak Batı Almanya ile bir noktada buluşabilmiş ve bu da 22 Ocak 1963'te taraflar arasında imzalanan Elysee Antlaşması'nı beraberinde getirmiştir (Duke, 2000, s. 51-52). Bu antlaşma ile taraflar arasında güvenlik ve savunma ile ilgili tüm önemli kararların koordine edilmesi konusunda anlaşılmış, dış politikadaki tüm önemli sorunlar için karşılıklı danışılmasına karar verilmiştir. Bu antlaşma ile hedeflenen esas husus ise kıtada güvenlik ve savunma anlamında bir Fransız-Alman yapısının inşası olmuştur (CVCE,2016).

1969 yılı, Avrupa bütünleşmesinin seyrinde bir diğer değişimin başlangıcı niteliğindedir. Bu yılda, Fransa'da yaşanan hükümet değişikliği sonucu De Gaulle'ün yerine geçen daha ılımlı bir politik bakış açısına sahip Pompidou iktidarı ile Fransa'nın siyasi çizgisinde bir dizi değişim meydana gelmiştir (Teasdale, 2016, s. 52). Aynı yıl İngiltere'de de bir hükümet değişikliği yaşanmış ve bu gelişmeler İngiltere'nin Topluluk üyeliğinin önünü açmıştır. Bunların yanında, 1968'de ABD'de Nixon'ın iktidara gelişi, Avrupa güvenliğinde taraflar arasında daha uyumlu politikaların geliştirilmesine zemin hazırlamıştır. Bu dönemde oluşturulan yeni düzlem ise NATO içerisinde geliştirilmesi planlanan Avrupa Grubu (EUROGROUP) olmuştur. Bu yapının, BAB yerine geçecek bir mekanizma olması hedeflenmiştir. Bu yapı, Avrupa güvenliğinde yaşanan NATO eksenine kaymanın bir sonucudur. Bu yapının, Avrupa entegrasyonu ve

meselelerinin, İngiltere'nin üyeliği dâhil olmak üzere tartışılacağı bir platform olarak yapılandırıldığı görülmektedir. Altı ayda bir düzenlenecek, Avrupa Grubu üye ülkelerinin savunma bakanlarının bir araya geleceği toplantılarda, Avrupa güvenliğini ve Transatlantik ilişkileri tartıştıkları, güvenlik alanının şekillendirildiği bir ortam amaçlanmıştır (Duke, 2000, s. 55-58) .

1970'lerde Avrupa-Amerika ilişkilerinde yaşanan bir dizi negatif gelişme, Amerika'ya karşı şüphecilikğin tekrar yükselişi ve Avrupa'nın güvenlikteki rolü tartışmalarının gündeme gelmesi sonucunu doğurmuştur. 1984'te gerçekleşen Fontainebleau görüşmesi, ortak dış ve güvenlik politikasının oluşturulmasında mevcut zorlukların gözleendiği ilk basamak olmakla sembolleşmiştir (Duke, 2000, s.70). Bu gelişme sonrası Dooge Komitesi kurulmuş ve ATS için çalışmalar başlamıştır. 1986'da imzalanan ve Temmuz 1987'de yürürlüğe giren ATS, Avrupa bütünleşmesi adına bir dönüşümün başlangıcı niteliğindedir (Novak,2018,s.56).

1985'te Sovyetler Birliği'nde Gorbaçov'un iktidara gelişi ve bu vesileyle Doğu'da başlayan çözülme, hem Doğu-Batı diyalogu hem de Batının kendi içinde diyalogu adına önemli bir gelişme olmuş ve bu dönemde Avrupa'da yaşanan değişimi de desteklemiştir. ATS, AT'nin yetki alanını genişleten ve tek pazar programını başlatan antlaşmadır. Roma Antlaşması'nda bir dizi değişiklik yaparak Topluluk yetkilerinin kapsamını ve kurumsal yapısını geliştirmiştir. Bu antlaşma ile ASİ resmileşmiş ve AT ile aynı hukuki çatı altında birleşmiştir. Bu antlaşmanın 3. Başlığı, ASİ için temel oluşturmuş ve bu başta Maastricht, daha sonra da Amsterdam Antlaşmalarına şekil veren bir adım olmuştur. ATS, ASİ'nin güvenliğin siyasi ve ekonomik boyutlarını kapsayacağını belirlemiştir. (Duke, 2000, s. 70-72).

1980'lerde BAB'ın tekrar canlanması çalışmaları olmuş ve bunlar Simon Duke (2000, 72-78) tarafından beş temel neden ile açıklanmıştır. Birinci neden, 1970 Lüksemburg Raporu'ndan başlayarak Avrupa entegrasyonunun güvenlik boyutu olmaksızın tamamlanamayacağı inancıdır. Bir diğer neden ise ABD ve müttefikleri arasında Avrupa güvenliğinde işbirliği konusunda mevcut anlaşmazlıklardır. Üçüncü neden Fransa'nın 1966'da NATO'nun askeri kanadından ayrılmasıyla ortaya çıkan benzersiz durumdur. Dördüncü neden,

1980'lerin ortasında Helsinki süreci ve Avrupa güvenlik diyalogunun barındırdığı güçlü insan hakları eğilimiyle güvenlik meselelerinin sadece askeri meseleler olmasının dışına çıkmasıdır. Son olarak Duke, NATO ile yük paylaşımı konusunda süregelen anlaşmazlıkların etkisini ileri sürmektedir. Bu çerçevede, Avrupa-ABD gerilimi Avrupa'daki entegrasyonu hızlandıran bir gelişme haline gelmiştir.

Bu gelişmeler ışığında, 1984-1985 yılında Fransa liderliğinde yapılan bir dizi görüşme sonrası 1985 yılında, Bonn'da BAB'ın yeniden doğuşu gündeme gelmiştir. Burada, üyelerin güvenlik meselelerinde uzlaştığı ve Batı Avrupa'da işbirliğinin giderek derinleştiği bir yapının inşası hedeflenmiştir (WEU, 2002). Fakat bu yeniden doğuşun önünde bu dönemde mevcut bir dizi engel vardı. BAB ortak hareket kabiliyeti olan hükümetlerarası organlara sahip değildi ve tek başına hareket kabiliyeti bu dönemde bulunmamaktaydı. BAB'ın NATO'ya alternatif olacağı yönündeki endişe bu konudaki bir diğer engeldir. Son olarak Avrupa entegrasyonunun savunma ve güvenlik alanlarında işbirliği olmaksızın sağlanamayacağı görülmüştür. Ancak AT ve BAB arasında bu dönemde resmi bir bağ bulunmamaktaydı ve 12 AT üyesinden yalnızca 7'si BAB üyesiydi (Duke, 2000, s. 78).

1.3.2. Soğuk Savaş Sonrası Dönemde Avrupa'da Güvenlik Politikasının Gelişimi

1990-1991 yılları sonrasında Avrupa güvenliği konusunda belirsizlikler yaşanmıştır. Örneğin, İngiltere diğer AT üyelerini bilgilendirmeden Körfez'e ABD ile beraber hareket etmek üzere muharebe birlikleri göndermiştir. Söz konusu olay, devletlerin özünde hala ulusal çıkar odaklı kararlar aldıklarının en açık göstergesidir. Körfez Savaşı'nın ve devamında Yugoslavya Krizinin Avrupa için güvenlik politikasının inşasında bir dizi önemli etkisi olmuştur. Yaşanan gelişmeler, güvenlik ve savunmayı Avrupa bütünleşmesinin önemli meselelerinden biri haline getirmiştir. Zamanın darlığı, bu meselede ASİ ve AT üzerine bina edilecek ve BAB desteği ile devam ettirilecek bir ortak güvenlik ve savunma politikası oluşturulması sonucunu ortaya çıkarmıştır. Körfez Savaşı ayrıca, Topluluk kararlarını uygulayabilecek bir ortak silahlı kuvvet ihtiyacına olan inancı geliştirmiştir (Duke, 2000, s. 82-85). Bugün savaş ve erkeklik

alanında yapılan araştırmaların baskın sonucu, erkekliğin savaşın toplumsal yaşamda anlam kazanması ve meşru kılınması açısından kullanılan ciddi bir unsur olduğudur (Hutchings, 2008, s. 392-393).

Barrett'in çalışmaları (1996), hegemonik erkeklik ve savaş arasında doğrudan bir ilişki olduğunu örneklendirerek kanıtlar niteliktedir. Barrett çalışmasında, bir yandan hegemonik erkeklik ile askeri yapılanmalar arasındaki ilişkiyi ortaya koyarken diğer yandan da ordu içerisinde hiyerarşinin oluşumunu erkeklik ile paralel şekilde açıklamıştır (Barrett, 1996, s.140-141).

Barrett aynı çalışmasında (1996, s.140- 141) , birinci durumu savaşın erkeklik vesilesiyle meşrulaştırılması, ikici durumu ise savaşın aynı çerçevede tanınması ve anlamlandırılması meseleleriyle bağdaştırmıştır. Nitekim yukarıda bahsi geçen durumda da Körfez Savaşı, Avrupa için silahlı savunma gücü oluşturulması yönündeki fikri beslemesi açısından oluşan benzer bir perspektif sunmaktadır.

1990-1991 yılları arasında yapılan HAK'da ve diğer toplantılarda geliştirilmeye çalışılan ODGP konusunda üye ülkelerin birbirinden farklı görüşleri olmuştur. Antlaşmada bu konu ile ilgili yapılacak düzenlemelerde, ODGP'nin kapsamının ne olacağı, bu konuda Birlik bünyesinde verilecek kararların neler olacağı, bu kararların nasıl verileceği, ABD'nin bu alandaki rolü gibi meseleler belirtilen farklı görüşleri ve anlaşmazlıkları beraberinde getirmiştir. Lüksemburg başkanlığı döneminde yayımlanan Politik Birlik Konsepti Belgesi'nde, ODGP'nin, Topluluğun tüm güvenlik meselelerini içerir şekilde ancak savunma meselesi dışarıda tutularak hükümetlerarası alanda kalacak ve devletlerin geleneksel pozisyonları korunacak şekilde dizayn edilmesini önermiştir. Buna karşılık belgede, kurumların pozisyonlarının ne olacağı ve Konseydeki karar alma mekanizmasının nasıl çalışacağı soruları yanıtız bırakılmıştır (Duke, 2000, s. 85-86). Haziran 1991'de başlayan Almanya'nın başkanlığı döneminde ise diğerlerinden farklı olarak mkteseбата yönelik girişimler yapılmıştır. Bu dönemde hazırlanan Taslak Avrupa Birliği Antlaşması, sütunlu yapının ortadan kaldırıldığı, tüm girişimlerin tek bir çatı altında toplandığı bir yapıyı amaçlamıştır. Fakat bu girişim, diğer üye ülkeler tarafından kabul görmemiştir. Bunların yanı sıra Avrupa Birliği'nin inşası sürecinde bir dizi

girişim daha olmuş ve özetle, Maastricht Zirvesi öncesi, 1990-1991 yılları arasında HAK ile Maastricht'in yapısı inşa edilmiştir. Maastricht Antlaşması'nın sahip olduğu üç sütunlu yapı da bu dönemin bir eseri olmuştur (Duke, 2000, s. 86-92). Ortaya çıkan bu üç sütunlu yapı, ODGP konusunun hükümetlerarası düzeyde bırakılmasıyla, yani devletlerin egemenliklerini koruma içgüdüleriyle net şekilde ilişkilidir. Bu çerçevede bu dönemdeki esas tartışmanın, siyasi bütünleşmenin ekseninin hükümetlerarası çizgiye mi yoksa federal yapıya mı yaklaştırılacağı üzerinden gittiğini söylemek mümkündür.

Bu sırada ABD'nin tutumu, tarihsel olarak Avrupa'nın güçlenmesini ve işbirlikleriyle güvenlikte rol oynamasını desteklemesi ancak bunun ABD liderliğine ve NATO yapılanmasına karşı bir tehdit olmasından duyduğu endişe etrafında şekillenmiştir. Zamanla ABD için NATO, Avrupa güvenliğinde rol oynamak ve Almanya'daki varlığı adına en ciddi araç haline gelmiştir (Duke, 2000, s. 92-93). Bu durum da ABD'nin söz konusu endişelerini desteklemiştir. 1991 Şubat'ında ABD, Bartholomew Memorandumu ile ABD'nin, NATO'nun Avrupa güvenliğinde merkezi rolünü sürdürmesine ve BAB ile AT arasındaki muhtemel birleşmeye karşı duruşunu açık şekilde belirtmiştir (Salmon & Shepherd, 2003, s. 152-153). Böylesi bir bütünleşme NATO'dan bağımsız bir yapının ortaya çıkmasını ve böylece Avrupa'ya müttefiklerinden bağımsız hareket kabiliyetini kazandıracaktır. ABD içinse Avrupa'da oluşacak bu alanda bir ortak politikanın, NATO içinde veya NATO ile çakışmayacak şekilde ve Avrupa'nın özerkleşerek dışarıda marjinal ilişkiler kurmasını engelleyecek yapıda gerçekleşmesi önemli olmuştur (Duke, 2000, s. 95-97). Burada açık şekilde ABD'nin Avrupa'yı bağımlı kılmak yönündeki politikasının Soğuk Savaş sonrası dönemde de devam ettiği görülmektedir. Soğuk Savaş'ın bitişine paralel, NATO'nun kurulum amacını yitirdiği ve örgütün varlığını sürdürebilmek için bir dizi değişime ihtiyaç duyduğu bir zemin ortaya çıkmıştır. Buna karşılık, 1980'lerin başında BAB'ın tekrar aktifleşmesi çalışmalarıyla başlayarak, 1987 Lahey Zirvesi ve devamında 1990'ların ilk yıllarında NATO'dan bağımsız bir Avrupa Güvenlik ve Savunma Kimliği (AGSK) inşası fikri gelişmiştir. Bu durum, ABD tarafından bir takım tereddütleri de beraberinde getirmiştir. Ancak bu dönemde bu konuda tam olarak bağımsız bir yapının oluşması için uygun bir

ortam oluşmamıştır ve nitekim AGSK 1990'ların ilk yarısından başlayarak NATO içerisinde şekillenmiştir (Howorth, 2000, s. 4-6).

1996-1997 yılları arasında gerçekleşen HAK'ta özellikle öne çıkan iki mesele, ortak savunma politikası ve AB-BAB ilişkisinin ne olduğu ve olacağı meseleleri olmuştur. Bu tartışmaların temelinde, ODGP alanında devletlerin egemenliklerini koruması ve ODGP'nin hükümetlerarası yapısını koruması hususu olmuştur (Duke, 2000, s. 144). Bir diğer deyişle ortaya çıkan tartışmaların temelinde geleneksel bir duruşun etkisi bulunmaktadır. Üye devletler, bu alanda oluşacak ulusüstü yapıyı egemenlik haklarına tehdit olarak algılamaya bu dönemde de devam etmiştir. Bu görüşmeler ışığında 1997 yılında imzalanan Amsterdam Antlaşması, Maastricht Antlaşması'nı revize etmiştir. Antlaşma metninde bu revizyonun amacı, var olan hukuksal yapının bir bütünde toplanması ve tamamlanması olarak belirtilmiştir (European Communities, 1997). Amsterdam Antlaşması, ODGP'ye yönelik bir dizi yeni yapı ve görevi bir araya getirmiş, ortak bir savunma politikası oluşturmamış olmasına rağmen BAB ile oluşturduğu yakın bağlantılar ile barışı koruma ve insani yardım alanlarındaki Birlik sorumluluklarını artırmıştır (EEAS, 2016). Antlaşma metninde, ODGP'ye getirilen yeniliklerin, Üye Devletler için Avrupa'nın bağımsızlığını ve kimliğini güçlendirecek bir yapıda olduğu vurgulanmıştır (European Communities, 1997). Antlaşmada asli değişiklikler başlığı altında, Avrupa kimliği ve bağımsızlığına ODGP üzerinden yapılan bu vurgu dikkat çekicidir (European Communities, 1997). Amsterdam Antlaşması ile Petersberg görevleri, AB Antlaşması'nın 17. Maddesine dâhil edilmiştir (European Communities, 1997). Yine aynı madde içerisinde, AB için gelecekte geliştirilmesi muhtemel ortak bir savunma politikasına gönderme yapılmıştır (European Communities, 1997). Amsterdam Antlaşması, bu antlaşma ile özellikle kurumsal düzenlemelerin yapılması bakımından önemlidir. Antlaşmanın 26. Maddesinde, uluslararası arenada AB'nin temsilinin sağlanması adına önemli bir girişim olan Yüksek Temsilci pozisyonu tesis edilmiştir (European Communities, 1997). Antlaşma, sonunda BAB'ın AB'ye tam entegrasyonunu ön görmüştür. BAB bu dönemde, AB için güvenlik ve savunma alanında yürüteceği politikaları dayandıracığı bir resmi kurum olması bakımından önemlidir. Nitekim bu dönemde Fransa'nın NATO'nun askeri kanadına dâhil olmaksızın operasyonlarda yer almasını sağlayan

mekanizma da BAB olmuştur (Duke, 2000, s. 145). Bunun yanında Amsterdam Antlaşması aday ülkeler üzerinde de üyelik için güvenlik konusunda paralel bir bakış açısına sahip olmak şartı ile bir sonuç doğurmuştur (European Communities, 1997).

AB bünyesinde bir ortak güvenlik rejimi oluşturulması konusunda, Üye Devletlerin kontrolcü yapıları çerçevesinde, bir endişe her zaman var olmakla birlikte 1999 yılında gerçekleşen Kosova Krizi,(Sheppert, 2009) bu yapının oluşturulması yönünde atılan adımların bu yıldan itibaren hızlandırılmasında önemli bir rol oynamıştır. Kosova Krizi esnasında Üye Devletler arasında yaşanan anlaşmazlıklar ve konuya ilişkin ortak bir tavrın oluşturulamaması ile AB'nin etkisiz kalışı, bahsi geçen itici gücü ortaya çıkarmıştır. AB, uluslararası arenada çatışma yönetiminde oynamak istediği aktif rolün, oluşturulacak ortak politikalarla mümkün olacağını görmüş ve adımlarını bu yönde atmaya başlamıştır. Bu çerçevede bu yılın devamında gelen 2000 Nice Avrupa Konseyi'nde, yeni siyasi ve askeri organların kurulması gerektiği kararlaştırılmış ve böylelikle örgütün faaliyetlerine bir politik rehberlik ve stratejik temel sağlanması amaçlanmıştır (Kronsell, 2016a, s. 313). Nice Antlaşması, Şubat 2001'de Üye Devletlerce imzalanarak 2003 yılında yürürlüğe girmiştir. Yukarıda açıklanan sebeplerden bu antlaşmada değişiklikler yapılan maddelerin içerdiği konulardan biri ve belki de en acili AB'nin dış ve güvenlik politikası olmuştur. Nice Antlaşması ile Amsterdam Antlaşması'nın ODGP Başlığı altındaki 17. Maddesi üzerinde bir takım değişikliklere gidilmiştir. BAB'ın AB'nin ayrılmaz bir parçası olduğu ve operasyonel faaliyetlerini üstlendiği hususu bu antlaşma ile metinden çıkartılmış, BAB'ın savunma etkisi olan faaliyetlerle ilgili olarak gösterilen dayanışma rolü metinden kaldırılmıştır. Yine bu antlaşma ile değiştirilen 24. Madde ile Konsey'in yanı sıra Komisyon da bu alanda kimi konularda yardımcı olmak suretiyle yetkili bir kurum olarak belirtilmiştir. Nihai kararlar ise Konsey inisiyatifinde kalmaya devam etmiştir. İç kararlar ve tedbirler hususunda karar alma prosedürü olarak, Konsey'de nitelikli oy çoğunluğu getirilmiştir. Antlaşmanın ODGP alanında nitelikli oy çoğunluğuna dayalı kararları öngördüğü alanlar; belirli özel politikalar hususunda Konsey tarafından yetkili özel temsilci atanması, ortak hareket veya ortak tutum gerçekleştirilmesi için anlaşmanın öngörüldüğü durumlar, Üye Devletler arasında güçlendirilmiş

işbirliği kurulması kararı, güçlendirilmiş işbirliğine sonradan katılım taleplerinin değerlendirilmesi şeklindedir. Bu değişim, güvenlik politikası alanında iç mekanizmanın hızlandırılması adına önemli bir adımdır. Madde 27'ye getirilen ek düzenlemeler ile ODGP alanında Üye Devletler arasında güçlendirilmiş işbirliğine yer verilmiştir. Komisyon bu alanda Konsey ile birlikte yetkili kılınmış, Konsey bu konuda yapılan Üye Devlet başvurularıyla ilgili görüş bildirmekle görevlendirilmiştir. Güçlendirilmiş işbirliği, ortak tutum veya ortak girişim ile ilişkilendirilmiş, askeri ve savunma ile ilgili meseleler bu alanın dışında tutulmuştur (European Communities, 2001).

Tüm bu bilgiler ışığında Nice revizyonu ile ODGP alanında yaratılmaya çalışılan etki, kurumsal yapıda geliştirilecek bir takım düzenlemeler ile mekanizmayı çalışır hale getirmek olmuştur. Bu süreçte, 2002 yılında AB-NATO ortak deklarasyonu, tarafların birbirleriyle olan ilişkilerini paralel devam ettirmenin öneminin farkında olduklarını ve AGSP sürecinin NATO'dan tamamen bağımsız gerçekleşmeyeceği fikrindeki AB'yi göstermiş ve bu tavır Nice Antlaşması'nın yürürlüğünde de korunmuştur (Howorth, 2007, s. 169).

2003 yılı, AB'nin ilk güvenlik stratejisi belgesini yayımladığı yıl olmuştur. Bu belge, büyük ölçüde 11 Eylül 2001'de ABD'de yaşanan terör saldırısının etkisiyle hazırlanan, 2002 yılında yayımlanan ABD Ulusal Güvenlik Stratejisi belgesinin ardından gelmiştir. AB'nin güvenliği gelişimin ön şartı olarak tanımladığı belgede, çatışmaların ise çok yönlü yıkıcı sonuçlar anlamına geleceği ifade edilmiştir. AB güvenliğinde mevcut tehditler ise, terörizm, kitle imha silahları, bölgesel çatışmalar, devlet başarısızlığı, organize suçlar olarak tanımlanmıştır. Belgede, ABD Ulusal Güvenlik Stratejisi'nin aksine askeri güç kullanmak en son ihtimal olarak görülmüş, AB'nin sivil gücü ön plana çıkartılmıştır (European Council, 2003). Toplumsal cinsiyet ilişkileri, cinsiyetler arasında farklı hiyerarşik güç ilişkilerine dayalı olarak inşa edilmiştir. AB için de benzer şekilde farklı bağlantılı erkekliklerle ilgili olarak eril bir yapı inşa edilmiştir. Maria Stern'e göre bu durum 2003 AB Güvenlik Stratejisi Belgesi'nde hem Avrupa içinde hem de dışında inşa edilmiştir. Stern, bu konuyu, barbarlık ve şiddet dönemini işaret ederek, belgede geçen zayıf, başarısız devlet göndermesiyle ilişkilendirir. Stern'e göre, diğer devletlerin bu yapısı Avrupa tarafından bir dış tehdit olarak görülürken, aynı zamanda Avrupa için stratejisine

temel oluşturan ve onun hegemonik eril yapısını inşa eden unsurdur (Kronsell, 2016a, s. 327). Belge ayrıntıyla incelendiğinde, kadınların güvenlik stratejisindeki rolünden bahsedilmediği ve güvenliğin bireysel bir unsur olmaktan ziyade geleneksel görüşe yakın bir perspektiften, devletler ve Birlik açısından değerlendirildiği görülmektedir.

Bu dönemde yaşanan bir diğer önemli gelişme, Haziran 1996'da Berlin'de düzenlenen ve Birleşik Ortak Görev Kuvvetleri'nin Avrupalı Müttefikler tarafından nasıl kullanılacağına dair modaliteleri belirleyen NATO Konseyi kararlarının bir devamı niteliğinde olduğu düşünüldüğü için Berlin Artı adı verilen düzenlemeleridir (Cebeci, 2012, s. 101-103). 2002 yılı sonbaharı itibarı ile başlayan müzakerelerle ilerlemiş, 2002 Aralık ayında Genel Sekreterler arası mektup teatileri, NATO-AB Deklarasyonu ve Zirve kararı ile perçinlenmiş ve 2003 yılı Mart ayında son şekli verilmiş Berlin Artı düzenlemeleri, AB'ye belli koşullar altında NATO varlık ve yeteneklerine erişebilme imkânı sağlamıştır (EEAS, 2016). Bu bağlamda, 17 Mart 2003'te kabul edilen çerçeveye Berlin Artı düzenlemeleri, kriz yönetiminde NATO-AB işbirliğinin temelini oluşturmuştur. Aynı yıl, AB güvenliği ve savunmasında bir dönüm noktasını ifade etmektedir. Mart 2003'te AB misyonları, ilk defa AB bayrağı altında Makedonya'da Concordia² operasyonunu başarılı şekilde gerçekleştirmişlerdir. Aralık 2003'te sona eren operasyon, aynı zamanda Berlin Artı düzenlemelerinin işletildiği ilk girişim olmuştur (NATO, 2009).

2007 yılında imzalanarak 2009 yılında yürürlüğe giren Lizbon Antlaşması, AB Anayasası metninin yürürlüğe giremeyişi üzerine hazırlanmış bir reform antlaşmasıdır. Anayasa Antlaşmasında yapılan küçük değişiklikler ile oluşturulmuştur. AB için önemli değişimleri getiren, iki önemli antlaşmayı tek çatı altında sunan Lizbon Antlaşması, ODGP konusunda da önemli bir değişimi ve kurumsal yapılanmayı içermektedir (European Union, 2007). Lizbon Antlaşması ile AGSP, Ortak Güvenlik ve Savunma Politikası (OGSP) olarak yeniden adlandırılmıştır. Yine antlaşmada, OGSP'nin ayrılmaz bir parçası olan ve AB'nin kriz yönetimi operasyonlarında üstlenebileceği askeri eylem ve işlevlerin

---

² Mart 2003'te bu modaliteler tamamlanmadan, Aralık 2002 gelişmeleri sonucunda AB Ocak 2003 itibarı ile ilk AGSP misyonunu bir polis misyonu olarak Bosna'da başlatmıştır. Bu da AGSP'nin sivil kriz yönetimi boyutu açısından olduğu kadar, bu politika alanının ilk misyonu olması açısından önemlidir.

yelpazesini belirleyen Petersberg görevleri genişletilmiştir (EEAS, 2016). Lizbon Antlaşması içerisinde, ABA'nın 42. Maddesinde yer alan genişletilmiş Petersberg görevleri; insani yardım ve kurtarma görevleri, çatışma önleme ve barışı koruma görevlerini yerine getirme, barış yapımı dâhil olmak üzere kriz yönetimindeki muharip güçlerin görevleri, ortak silahsızlanma operasyonları, askeri danışma ve yardım görevleri ve çatışma sonrası istikrar görevleri şeklindedir (EEAS, 2016).

Algieri'ye (2008) göre OGSP, bir taraftan entegrasyonist diğer yandan ise hükümetlerarası bir sistemi bir araya getirmeye çalışmak noktasında zor bir sistemi ifade etmektedir. Lizbon Antlaşması'nın içerdiği, Avrupa Birliği Antlaşması (ABA)'nın ve Avrupa Birliği'nin İşleyişi Hakkında Antlaşma (ABİA)'nın ilgili hükümlerine bakıldığında, entegrasyon ve hükümetlerarasıcılık ikilemi belirginleşmiştir. ABA 43. Madde ile OGSP, ODGP'nin ayrılmaz bir parçası olarak belirtilmiştir. Madde 42/1 ile bu alanda barışı koruma, çatışmaların önlenmesi ve uluslararası güvenliğin güçlendirilmesi görevlerinin yerine getirilmesi Üye Devletlerin sağladığı imkânlarla bağlanmıştır (European Community, 2007). Antlaşmada, ODGP'nin ortak savunma politikasının çerçevesini içerdiği belirtilirken, ortak savunma hedefinin ise Konsey'in oy birliğine dayanan ortak kararına istinaden geliştirileceği açıkça belirtilmiştir. Antlaşmada bulunan bu girişimlerin belirli üye devletlerin güvenlik ve savunma politikalarının spesifik karakterine saygı gösterilerek yapılacağı vurgusu (European Community, 2007), Üye Devletlerin ODGP konusunda mevcut kontrollerinin devam ettiğini göstermiştir. Bu anlamda OGSP entegrasyonist bir hırs ile yönlendirilmekle birlikte kontrol mekanizması hükümetlerarası düzeyde kalmıştır (Algieri, 2008, s. 19). Bu durum, Lizbon Antlaşması'nın da güvenlik alanında yapı bakımından hâkim, tarihsel süreçten gelen hegemonik maskülenliği sürdürmeye devam ettiğinin bir kanıtıdır. Antlaşma ile Konsey'in ODGP'nin uygulanmasında belirleyeceği stratejik ilkelerin, AB'nin stratejik ilgi ve hedeflerini tanımlayacağı belirtilmiştir. Antlaşma ile Anayasa metninde AB Dış İşleri Bakanı olarak adlandırılan pozisyon yerine, yapılan isim değişikliği ile aynı görevi üstlenmek üzere, Birlik Dışişleri ve Güvenlik Politikası Yüksek Temsilciği pozisyonu oluşturulmuştur (Rühl, 2014, s. 13). Bahsi geçen pozisyon öncesinde Amsterdam Antlaşması ile yaratılmış olan ODGP Yüksek Temsilciliği görevini

ilk yapan Javier Solana olmuştur. Lizbon Anlaşması'nın yürürlüğe girdiği 2009 yılından 2014 yılına kadar görevi Catherine Ashton yürütmüş ve bu görevi 2014'ten başlayarak günümüzde de devam eder şekilde Federica Mogherini'ye devretmiştir. Lizbon Antlaşması sonrası oluşturulan, güvenlik alanında AB için önemli ve kritik bir role sahip bu pozisyonda, her iki görev döneminde de kadınların yer alması önemli bir gelişme olmuştur. Antlaşmanın 1. Maddesinde, Birliğin üzerine kurulu olduğu değerler arasında kadın ve erkekler arasında dayanışma ve eşitliğin sağlanması açık şekilde sayılmıştır (European Union, 2007). Bunun yanında tanımlar konusunda 19 No.lu ABİA 3. Maddesine Ek Deklarasyonda, kadına yönelik ev içi şiddet özel bir başlık olarak işlenmiş ve bu konuda Üyelerin sorumluluk alması noktasına değinilmiştir (European Union, 2007). Güvenliğin bireyselliğine yapılan bu gönderme, antlaşmanın güvenlik tanımlarında özel olarak, açık şekilde yer almasa da konunun farkında bir AB portresini vermektedir.

Öte yandan, 2008 yılında yaşanan bir diğer gelişme, AB'nin 2003'te oluşturduğu ilk Güvenlik Stratejisi'nin gelişiminin ve güvenlik adına değişen koşullara uyumunun incelendiği, bir rapor niteliğindeki belgesi olmuştur. Bu belgede diğer belgede tehditler olarak tanımlanan unsurların içerik bakımından bazı değişimler geçirdiği ve bunlara yenilerinin eklendiği, dolayısıyla AB'nin güvenlik algılarının değiştiği görülmektedir. Bir önceki belgedeki unsurlara ek olarak bu belgede, siber güvenlik, enerji güvenliği ve iklim değişikliği AB güvenlik algısının yeni boyutları olarak yer almıştır. Belge, güvenliğin aynı zamanda bireysel bir unsur olarak değerlendirilmesi açısından dikkat çekicidir. Belgede bireyin güvenliği konusu ele alınmış, bireysel güvenlik unsurlarına yer verilmiştir (European Council, 2008). 2007'de Lizbon Antlaşması'nda bireysel güvenliğe yapılan göndermeden sonra konunun bu raporda daha ayrıntılı ele alınışı olumlu bir gelişmedir. Ancak bu belge de içeriği bakımından AB'nin maskülen yüzünü sergilemekle eleştirilmiştir (Kronsell, 2016a, s. 320). 2008'de geliştirilen Kapsamlı Yaklaşım karşılık aynı yılın Aralık ayında yayınlanan bu raporda gerek dilin toplumsal cinsiyete duyarlı olmayışı gerekse kadının politika yapım süreçlerine katılımına belgede açık şekilde yer verilmeyişi bu eleştiriye destekler niteliktedir. Nitekim raporda, söz konusu mevcut bireysel güvenlik anlayışı da toplumsal cinsiyete duyarlı bir tanımla sunulmamıştır.

2009'da yürürlüğe giren Lizbon Antlaşması sonrası, AB için güvenlik meseleleri derinleşmeye devam etmiş ve aynı zamanda kendi içinde de bir güvenilirlik meselesine evrilmiştir. Rühl (2014, s.29) tarafından, 2009-2014 dönemi değerlendirilerek bu duruma sebep olan beş husus gösterilmiştir. Bu hususlardan birincisi, ABD ile Avrupa arasında mevcut çözülmemiş ilişki olarak belirtilmiştir. İkinci husus, AB'nin ve NATO'nun Rusya'ya daha yakın hale gelir şekilde genişlemesi ve bunun neticesi olarak hem Rusya'nın etkisine açık hale gelmesi hem de dolayısıyla ABD'ye olan korunmaya yönelik bağımlılığın artışı şeklinde açıklanmıştır. Üçüncü bir sebep olarak, müttefik Türkiye ile tatmin edici olmayan, kritik ilişki gösterilmiştir. Sözü edilen değerlendirmede dördüncü husus, İsrail sorununun çözülmemesi ve bu çerçevede AB'nin Arap ve Müslüman dünyası ile ilişkilerinde ABD'ye bağımlılığı olmuştur. Değerlendirmede sayılan son sebep, Avrupa'nın Akdeniz'de ODGP'yi aktif uygulayamaması şeklindedir. Sayılan son hususa ek, Avrupa'nın ODGP'ye paralel, ilerleyen yıllarda daha da ciddi bir sorun haline gelen, göç konusundaki ortak girişim ve mekanizmaları geliştirebilmesinin önemine dikkat çekilmiştir (Rühl, 2014, s. 29-34). Tüm bu etkenler AB için güvenlik politikalarının önemini bu yıllarda da giderek arttırmaya devam etmiştir.

29 Haziran 2016'da, AB'nin ikinci güvenlik strateji belgesi olan AB Küresel Güvenlik Stratejisi (Global Strateji) yayımlanmıştır. AB Dış İlişkiler ve Güvenlik Politikası Yüksek Temsilcisi Mogherini öncülüğünde uzun süren görüşme ve çalışmalar sonucunda hazırlanan belge, AB'nin 2003'ten bu yana uluslararası sistemde ve Birlik içinde meydana gelen tüm değişimleri içerir şekilde güvenlik stratejilerini yeniden gözden geçirmesi ve Birlik ortak hedefleri doğrultusunda geliştirmesi amacıyla hazırlanmıştır. Bu belge aynı zamanda, AB'nin ortak güvenlik politikasında toplumsal cinsiyet noktasında bakış açısındaki olumlu değişim adına önemli bir dönüm noktasıdır. Belge, içeriğinde kadının katılımı ve kadının barışta ve çatışmaların çözümü üzerindeki etkileri noktasında bir değişimi mümkün kılmıştır. Belgede, AB diplomasisinin değiştirmesi gereken stratejisine değinilmiş kültürel diplomasi de bu anlamda ek bir unsur olarak bu belgeyle AB stratejilerindeki yerini almıştır. Belgede, geliştirilecek bu yeni ve kompleks diplomasi hamlesinde kadının barışın sağlanmasındaki yeri de dahil edilmiş ve açık şekilde AB içerisinde bu anlamda

toplumsal cinsiyet dengesinin sağlanması gerektiği vurgulanmıştır (European Council, 2016). Belgede, gerek politikalarda gerekse kurumsal yapıda insan hakları ve toplumsal cinsiyet eşitliğinin ana akımlaşması adına sistematik çabanın zaruri olduğu belirtilmiştir ve bu alanda çalışmalar yapılacağı ifade edilmiştir (European Council, 2016). Bu belge sayılan özellikleriyle, kadının AB ortak güvenlik politikasında eksik kaldığına dair bir AB öz eleştirisini barındırmaktadır. Bir resmi belgeyle, güvenlik politikasında kadınların dâhil edilmeyişinin ortaya konulması ve bu eksiğin giderilmesi hususunda stratejilerin belirlenmiş olması, bu tez çalışması için de önemli bir dayanağı oluşturmaktadır.

1.3.3. Avrupa Güvenliğinde Tarihsel Açıdan Toplumsal Cinsiyet Eşitliğinin Genel Değerlendirmesi

Avrupa güvenliğinde mevcut tarihsel süreçte inşa edilen hegemonik yapıya, Howorth (2000, s.9) tarafından da dikkat çekilmiştir. Bu hegemonik yapılanmanın iki boyutundan bahsetmek mümkündür. Bu metnin tamamında da vurgulandığı üzere, Avrupa güvenliğinin gelişiminde bir taraftan ABD'nin hegemonyası hissedilirken öte yandan da Fransa ile İngiltere'nin hegemonik yaklaşımları ve Atlantikçi-Avrupacı ikilemi üzerinden bir yapının inşasını beraberinde getirmiştir. Bu iki hegemonik etken, Avrupa için güvenlik politikalarının ve dolayısıyla temelde bütünleşmenin belirleyicisi olmuştur (Howorth, 2000, s. 9-11). Bu çalışma için bu durumun dikkat çekici sonucu, hegemonik erkekliğin bu süreçler dolayısıyla temelden başlayarak Avrupa güvenliğinin şekillenmesinde oynadığı rol ve dolayısıyla ortaya çıkan eril yapıdır. Böyle inşa edilmiş bir yapı içerisinde eşitliği ummak zor olacaktır. Kurumsal yapı toplumsal cinsiyet eşitliğine uygun şekilde inşa edilmediği sürece, var olan eril yapı üzerinde eşitliği sağlamak imkânsız görünmektedir. Ortak güvenlik politikası alanı, hükümetlerarası yapısı itibariyle aynı zamanda AB içinde “demokrasi açığı” tartışmalarının odak noktalarından birini oluşturmaktadır. Bu tartışmanın nedeni, bu politika alanında Üye Devletlerin daha ekili olması, Birlik ulusüstü yapısının denetim mekanizmaları bakımından bu alanda kısıtlı olması ve yetersiz kalmasıdır (Eckes, 2016, s. 496). Bir diğer deyişle AB'nin kontrolsüz uzlaşma alanlarından birinden bahsediyor olduğumuzu söylemek mümkündür. Bu vaziyet aynı zamanda ana akım toplumsal cinsiyet eşitliği konusunun da güvenlik alanı bakımından şüpheyi sorgulanması sonucunu beraberinde getirmektedir. Denetim

mekanizmasının sağlıklı işlemediği bir yapı, ayrımcılıklara açık bir zemini mümkün kılabilir ve bu olasılık bahsi geçen şüpheli yaklaşımı desteklemektedir. Sonuç olarak, bu bilgilerden hareketle bugün AB’de tamamen ulusüstü düzeyde bir dış ve güvenlik politikasından bahsetmek mümkün değildir. Üye Devletlerin ulusal güvenlik kaygılarının ortadan kaldırılması hükümetlerarası bir yapı ile mümkün görülmüştür. Bu alan içerisinde, antlaşmalarda belirlenmiş veya teamüllerde geçerli hiyerarşik yapılar, ast-üst ilişkileri mevcut ise bu da cinsiyetçi yapının yeniden üretimine işaret edecektir. Zira hiyerarşi, doğası gereği cinsiyetçi ve ayrımcı bir yapıya sahiptir (Acker, 1990, s. 149-150).

Avrupa Topluluğu ülkelerinde, 1980’lerde İngiltere’deki Margaret Thatcher dönemine kadar ortak güvenlik ve savunma politikası alanının şekillendirilmesi sürecine dâhil olmuş bir kadından bahsetmek mümkün değildir. Bunun yanında, İngiliz tarihindeki ilk kadın hükümet lideri olan Thatcher, bir kadın hakları savunucusu olarak karşımıza çıkmamaktadır (Enloe, 2014, s. 28-31). Kadınların söz sahibi olmadığı bir gelişim, güvenlik gibi aynı zamanda bireysel bir alanda, büyük bir eksikliği ortaya çıkarmakta ve oluşan eril yapının nedenleri konusunda da bir ipucu vermektedir. Bunun yanında kadınların kadınlar için, kadınlar adına politika yapmadığı ve maskülen bir tavırla politika sahnesinde mücadele ettikleri bir versiyonda da Thatcher örneğinden hareketle, yine benzeri bir sorun ortaya çıkmaktadır. AB’de ODGP alanında mevcut hükümetlerarası yapı, Üye Devletlerin çıkarları ve bununla doğru orantılı şekilde hegemonik hırslarını barındırma yönüyle eril bir yapı olmakla birlikte aynı zamanda devletlerin toplumsal cinsiyete dayalı politikalarını da taşıyan bir yapıdır. Bu durum, her ne kadar ortak bir uzlaşya dayanan Birlik ana akım toplumsal cinsiyete duyarlı bakış açısı var olsa da devletlerin olası cinsiyetçi algı ve yapılarının, bu politika alanında, etkisinin ortadan kaldırılamadığı bir zemini beraberinde getirmektedir.

Kronsell (2016a), 2005 yılından başlayarak 2010 yılına dek periyodik olarak yaptığı analizlerinde, ODGP çerçevesinde, AB misyonlarını resmi belgeleri tarayarak incelemiş ve sonuçta bu belgelerde kadınların yok sayıldığı, kadınlara verilen bir rol bulunmadığı sonucuna erişmiştir. ODGP konusunda, belgelerde mevcut kadınlarla ilgili var olan tanımlamalarda, mağdur olma durumuyla bağdaştırılan, korunma ihtiyacını ifade eden ve bu korumayı

maskülen birimlere bir görev bilen bakış açısının hâkim oluşu ise bu çalışmalar neticesinde eleştirilen bir diğer sonuç olmuştur (Kronsell, 2016a, s. 320). Bu sonuç yukarıda belirtilen sebeplerden hareketle ne yazık ki şaşırtıcı değildir. 2016 yılı Global Strateji Belgesi ise AB için güvenlik alanında bu anlamda önemli bir girişim olmuş ve alanda bir umut yaratmıştır. Bu belgede yukarıda belirtildiği üzere, kadınların güvenlik ve savunma politikalarında alması gereken role yapılan vurgu yanı sıra barışın sağlanmasına yönelik yaratacakları önemli pozitif etkiye yapılan göndermeler, alanda yapılacak değerlendirmeler açısından büyük bir önem arz etmektedir. Bunun yanı sıra, AB'nin güvenlik politikasında mevcut tarihsel süreçte inşa edilmiş eril yapıyı ve bu eril yapının olumsuz etkilerini ortaya koyması bakımından belgeyi bu alanda AB'nin bir öz eleştirisi olarak değerlendirmek mümkündür. Son olarak, Federica Mogherini'nin çabalarını taşıyan bu belge, kadınların kadınlar için politika yapmalarının önemine ve olumlu sonuçlarına, bir örnek olarak gösterilebilir.

1.4. AB GÜVENLİK POLİTİKASINDA KURUMSAL YAPI VE GELİŞİMİ

AB'nin güvenlik politikasında bugünkü anlamda sahip olduğu kurumsal yapının inşası, çalışmanın bir önceki bölümünde ayrıntılı şekilde açıklanan tarihsel süreçlere paralel şekilde gerçekleşmiştir. 1992'de imzalanan Maastricht Antlaşması bu anlamda önemli bir kilometre taşı olarak karşımıza çıkmaktadır. AB'yi kurarak onu üç sütunlu bir yapıya oturtan antlaşma, AB için güvenlik politikasını, hükümetlerarası bir yapıda olan ikinci sütuna yerleştirmiştir. 1998 yılında gerçekleşen St. Malo Zirvesi ile gelen öneri öncesi, Üye Devletlerin ulusal kurumları (Dışişleri Bakanlığı, Savunma Bakanlığı vb.) dışında bu politikadan sorumlu bir kurum bulunmamaktaydı. En üst düzey karar mercii ise üç aylık periyodlarla, Üye Devletlerin devlet ve hükümet başkanlarının katılımıyla gerçekleşen Avrupa Zirvesi idi ve ODGP ile bağlantılı tüm kararlar burada alınmaktaydı. Bahsi geçen, Zirve'nin bu politika alanındaki en üst karar alma mercii olması, Maastricht'ten başlayarak, kurumsal yapı adına ilk adımların atıldığı 1999 Amsterdam Antlaşması'nda, 2003 Nice Antlaşması'nda ve nihayet 2009 Lizbon Antlaşması'nda da devam etmiştir. Bu çerçevede güvenlik politikası, Konsey'de oy birliğine dayalı şekilde kararların alındığı, hükümetlerarası yapıda, özel bir politika alanı olarak AB ortak politikaları arasındaki yerini almıştır.

ODGP'nin, birinci sütunda yer alan ulusüstü düzeyde ve nitelikli oy çoğunluğuna dayalı bir alan olması meselesi, AB'yi kuran Maastricht Antlaşması'nın hazırlık aşamasında, Üye Devletlerce tartışılan bir konu olmuştur (Howorth, 2007, s. 63). Ancak belirli birkaç idari alan dışında ve Amsterdam ve Lizbon Antlaşmaları ile belirlendiği üzere, Avrupa Zirvesi kararlarının uygulanması ile ilgili olarak Konsey'in alacağı kararlarda (Lüksemburg Uzlaşısı istisnası geçerli olmak kaydıyla) AGSP/OGSP'nin karar alma biçimi oybirliği ve dolayısı ile yapısı hükümetlerarası kalmıştır (European Communities, 1997). Bu da Avrupa bütünleşmesindeki eril yapıyı perçinleyerek bu noktaya taşıyan unsur olmuştur. Milliyetçiliğin eril doğasıyla örtüşen, veto hakkına, oy birliği ilkesine dayalı bu bakış açısı Amsterdam Antlaşması ile bir kez daha ODGP içinde açık şekilde yer almıştır.

1997'de imzalanarak 1999'da yürürlüğe giren Amsterdam Antlaşması, ODGP alanında kurumsal yapı adına ilk ciddi girişim olmuştur. Oluşturulan bu mekanizma, AB'ye uluslararası alanda güvenlik bağlamında bazı alanlarda görece özerklik kazandırmıştır (Eulriet, 2009, s. 741). Aralık 1999'da gerçekleşen Helsinki Zirvesi ise bu alanda kurumsal yapının oluşması bakımından getirdiği öneriler ile ayrıca önemli bir yere sahiptir. Helsinki Zirvesi aynı zamanda içeriği bakımından oldukça erkek egemen bir bakış açısını AB güvenlik politikalarının merkezine yerleşmesini sağlamıştır. Zirvenin 50 bin ila 60 bin kişilik bir Avrupa Süratli Reaksiyon Kuvveti geliştirilmesi kararı ve kurulmasını öngördüğü askeri kurumsal mekanizmalar, bu fikirlerin özünde bulunan sert güvenlik konusundaki derinleşmiş erkeklik anlayışı, ODGP'nin oldukça cinsiyetçi bir bağlamda şekillendirilmesine yol açmıştır (Guerrina, Chappel, & Wright, 2018, s. 6). Bu gelişmenin sonuçları, 2003 yılında yürürlüğe giren Nice Antlaşması'yla oluşturulan yeni kurumlar ile karşılığını bulmuştur (Howorth, 2007, s. 67).

Öte yandan, Aralık 1998 Viyana Zirvesi Sonuç Belgesi'nde, ODGP ile ilgili olarak, Amsterdam Antlaşması'nın yürürlüğe girmesinden sonra yeni ODGP araçlarının incelenmesi ve iyileştirilmesi kararı alınmıştır. Bu yeni araçlar, Amsterdam Antlaşması ile oluşturulan, Yüksek Temsilci pozisyonu, ODGP planlama ve erken uyarı birimi ve geliştirilen karar alma mekanizmaları şeklindedir. Aynı belgede, ODGP Yüksek Temsilcisi'nin mümkün olan en kısa sürede atanacağı ve güçlü bir siyasi profile sahip bir kişilik olacağı kabul

edilmiştir. Belgede 4 Aralık 1998’de St. Malo’da yapılan Fransız-İngiliz Zirvesi Deklarasyonu’na bu çerçevede gönderme yapılmış, ODGP’nin güvenilir operasyonel yeteneklerle desteklenmesi gerektiğinin altı çizilmiştir (European Council, 1998). Amsterdam Antlaşması’nın yürürlüğe girmesi sonrası, Haziran 1999’da Köln’de gerçekleşen Konsey toplantısında, önemli bir takım personel kararları alınmıştır. Antlaşma uyarınca, Konsey Genel Sekreteri ve ODGP Yüksek Temsilcisi pozisyonu için Javier Solana tayin edilmiştir. Yardımcısı olarak ise Pierre de Boissieu’nun atanmasına karar verilmiştir. Böylece, AB’nin ilk ODGP Yüksek Temsilcisi ve onun yardımcısı erkeklerden seçilmiştir. ODGP içinde bir Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikasının (AGSP) yaratılmasını hedefleyen bu belgede, Zirve’nin karar alma konusundaki asli yetkisinin altı çizilmiştir. Bu belgeye ek yayımlanan, ODGP’nin güçlendirilmesi konusundaki raporda ise AB’nin güvenlik ve savunma konusundaki kararları ile ilgili olarak kapasiteyi geliştirecek bir mekanizmanın nasıl olması gerektiği belirtilmiştir (European Council, 1999). Ekte, karar alma başlığı altında ihtiyaç olacak kurumsal mekanizmalar sayılmıştır. Bunlar, savunma bakanlarını da içeren Genel İşler Konseyi’nin düzenli (veya özel) toplantıları, Brüksel’de politika ve savunma uzmanı temsilcilerden oluşan kalıcı bir organ (Siyasi ve Güvenlik Komitesi), Siyasi ve Güvenlik Komitesi’ne tavsiyelerde bulunan askeri temsilcilerden oluşan bir AB Askeri Komitesi, bir Durum Merkezi dâhil olmak üzere AB Askeri Personeli ve Uydu Merkezi, Güvenlik Çalışmaları Enstitüsü gibi diğer kaynaklar şeklindedir. Bunların yanı sıra belgede, kurumsal mekanizmanın geliştirilmesi ihtiyacının devam edebileceği ve bu anlamda çalışmaların sürdürüleceği vurgulanmıştır. Bu mekanizmaya duyulan ihtiyaca karşılık aynı belgede Üye Devletlerin her koşulda ulusal güçlerini konuşlandırıp konuşlandırmama hakkı saklı tutulmuştur (European Council, 1999). Böylece kurumsal yapının gelişimine karşılık, en nihayetinde karar vericilerin devletler olduğu hükümetlerarası yapının ve St. Malo’da vücut bulan savunmaya dayalı erkekliği ön planda tutan güvenlik anlayışının da temelde devam ettiğini söylemek mümkündür.

2003 yılında Siyasi ve Güvenlik Komitesi, Nice Antlaşması’nın 25. Maddesinde ODGP alanında anahtar mekanizma olarak antlaşmalardaki yerini almıştır (Howorth, 2007, s. 68). Antlaşmanın değişiklik getiren 25. Maddesine göre Siyasi ve Güvenlik Komitesinin görevi, ODGP kapsamındaki konuların

uluslararası durumunu izlemek, Konsey talebi veya kendi inisiyatifiyle politikaların tanımlanması konusunda görüş bildirmek ve bu yolla Konsey'e katkıda bulunmaktır. Ayrıca bu organa, üzerinde anlaşmaya varılmış politikaların denetlenmesi görevi verilmiştir. Bu başlık kapsamında Komite, Konsey'in sorumluluğu altında, kriz yönetimi operasyonlarının siyasi kontrol ve stratejik yönlendirme görevini yerine getirecektir. Komite, Konsey tarafından bu alanda karar alma yetkisiyle donatılabilecektir (European Communities, 2001). Üye Devletlerin büyükelçi statüsündeki daimi temsilcilerinin oluşturduğu bu kurum haftada iki veya üç kez toplanarak yaptığı görüşmelerle, Madde 25'in içeriğine uygun şekilde, kararlar almaktadır. Üye Devletlerin Birlik nazarındaki daimi temsilcilerinden oluşan ve Konsey toplantılarının içeriklerini hazırlayan, Konsey'in ana hazırlık organı olan COREPER (AB Daimi Temsilciler Komitesi) ile bu kurum arasındaki ayrımın ne olacağı ise 2002 Haziranı'ndaki Seville Avrupa Konsey'inde belirlenmiştir. Buna göre öncelikli içeriklerin COREPER tarafından hazırlanması ve Komite'nin daha sonraki çalışmalarını COREPER ile dayanışma içinde geliştirmesi öngörülmüştür. Bu kurumun işlerliği ve politika alanına katkısı ise 2002-2003 yıllarında Irak Krizi ile ilk testine tabii tutulmuştur. Bu deneyim, ulusal güvenlik stratejileri ile Birlik stratejilerinin çatışabilmesi noktasında ilk sinyalleri vermiştir. Bu, Birliğin güvenlik politikası alanında sahip olduğu yeni, karmaşık kurumsal yapının işlerliğinin ilk sorgulanışı olmuştur (Howorth, 2007, s. 68). Bu gelişme karşısında AB Üye Devletleri, askeri çözüme karşı durmak dışında ortak bir politika üretememişlerdir. Bunun yanında Birlik içinde, Üye Devletlerin ulusal politikaları Orta Doğu'ya yönelik politikaları çerçevesinde bir ayrımı beraberinde getirmiş, Avrupacı Atlantikçi ayrımı burada yüzünü bir kez daha göstermiştir (Ortega, 2002, s. 5). Bu gelişme aynı zamanda doğası gereği, milliyetçiliğin eril yapısının, güvenlik alanında uzlaşmaya yönelik girişimlerdeki olumsuz etkisini gösteren bir durum olmuştur.

2000'lerin başında AB'de kurumsal yapılanma adına mevcut bu girişimlerin neden hızla yapıldığı sorusunun cevabı ise 2004 yılında AB'de hedeflenen, 10 aday ülkenin Birlik üyesi olacağı büyük genişleme olmuştur. Nitekim bu gelişme beraberinde 2002-2003 yıllarında gerçekleşen Avrupa'nın Geleceği Konvansiyonu'nu ve onun bir sonucu olarak da 2004 yılında oluşturulan Taslak AB Anayasası metnini getirmiştir. Kurumsal yapıda hedeflenen bu

gelişimin sebebi, AB karar alma mekanizmalarının genel olarak ve özelde güvenlik alanında, bu genişlemeye hazır hale getirilmesi olmuştur. Güvenlik ve savunma alanlarında kurumsal yapı meselesi, Anayasa çalışmaları sırasında en çok tartışılan alan olmuştur. Elbette bu tartışmaların temelini oluşturan esas dürtü, devletlerin egemenlik hakları konusundaki endişeleri ve milliyetçi kaygılarla sahip oldukları korkular olmuştur. Tartışmalarda yaşanan bölünmeler, konu kurumsal yapı olduğunda, bir önceki bölümde ayrıntılı şekilde açıklanan Atlantikçi-Avrupacı ayrımıyla şekillenmiştir. Buna paralel devletler nezdinde beklentiler, daha fazla ortak mekanizma ve daha fazla hükümetlerarası çizgi olmak üzere ikiye ayrılmıştır. Aynı zamanda söz konusu yeni durum, yani genişleme dalgası, AB Üye Devletleri arasında başta askeri kapasite olmak üzere, güvenlik ve savunma politikası konularında ciddi farklılıklar olması sonucunu beraberinde getirmiştir. Tüm bu gelişmelere paralel şekilde, Anayasa çalışmaları sırasında, sadece karar alma mekanizmaları değil AGSP'nin kapsamının ne olacağı hususu da ciddi bir tartışma konusu haline gelmiştir. Buna karşılık 2003-2004 yılları arasında AB askeri güçleri, AB bayrağı altında ilk barışı koruma ve mücadele operasyonlarına başlamıştır. Aynı zamanda bu yılda, AB'nin ilk güvenlik stratejisi metni yayımlanmıştır.

Özetle, ODGP'nin kurumsal gelişimi 1999 Helsinki Zirve kararları ile ciddi anlamda şekillenmeye başlamıştır. Bu, özünde, sert güvenliğe dayanan, askeri unsurları bünyesinde barındıran bir yapıdır. Nitekim bu duruma paralel olarak, daha sonraki politika gelişmeleri, ODGP'nin inşasında askeri ve sivil bileşenler arasındaki bölüşümü karakterize etmiştir. Siyasi ve Güvenlik Komitesi, AB Askeri Komitesi ve AB Askeri Personeli gibi askeri yapılar sivil toplum uzmanlığıyla (Sivil İşler Planlama ve İcra Kapasitesi gibi) kurumsallaşmaya başlamıştır. Ancak bu noktada, tüm askeri kurumların, sivil bir kurum olan Siyasi ve Güvenlik Komitesi'nin stratejik yönlendirme ve siyasi denetimine tabi kılınmış olunması önemli bir gelişmedir ve sivil-asker ilişkileri açısından, AB'nin askeriyenin üzerinde sivil kontrolü önceleyen bakış açısını yansıtmaktadır.

ODGP, bu çerçevede 1999'da Amsterdam Antlaşması ile başlayan AB'de toplumsal cinsiyetin ana akımlaşmasından belki de en az etkilenen politika alanı olmuştur. Askeri yapıların ve savunma politikalarının erkek egemen yapısı göz önünde bulundurulduğunda, AB'nin bu politika alanında gerek politikaların

gelişimi gerekse kurumsal yapının inşası noktasında, ancak sivil unsurlarını ön planda tutmasıyla toplumsal cinsiyet eşitliğini yakalama şansını bulabileceği açıktır. Buna karşılık AB'nin güvenlik konusundaki yaklaşımını özetleyen Lizbon Antlaşması öncesi temel belgeleri, 2003 Avrupa Güvenlik Stratejisi (AGS) ve 2008'deki AGS'nin Uygulanması Raporu geleneksel bir savunma ve tehdit anlayışını ortaya koymuştur. Bu dönemde AB'nin tehditleri kavramsallaştırılması ve güvenlik hususundaki buna nazaran yumuşak yaklaşımı arasında bir uyumsuzluk varlık göstermiştir. Güvenlik konusunda mevcut bu yumuşak yaklaşım, AB'nin kadın haklarının korunmasını kilit bir amaç olarak benimsemesini kolaylaştırmıştır. Fakat AB için bu durum, dış ilişkilerde insan haklarına odaklanan, cinsiyet ayrımı yapmaksızın hareket eden bir tavrı getirirken ODGP'nin inşasında beklenen toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlayamamıştır. Gerek 1998'de Amsterdam Antlaşması ile toplumsal cinsiyetin ana akımlaşması, gerekse 2000 yılında BM Güvenlik Konseyi tarafından kabul edilen 1325 kararı, 2008 yılına dek AB için ODGP alanında işlerlik kazanamamıştır (Guerrina, Chappel, & Wright, 2018, s.6). 2008 yılında Avrupa Parlamentosu AB dış ilişkilerinde ve barışın inşasında toplumsal cinsiyet eşitliğinin ana akımlaşması konusunda bir komite oluşturmuş ve bu komite bir rapor hazırlamıştır (European Parliament, 2009). Raporun hazırlanmasında dış ilişkilerde BMGK 1325 kararının uygulanması ve ana akımlaşmanın AB içinde tüm politika alanlarına yayılması konusundaki girişimi etkili olmuştur. Her ne kadar Parlamentonun bu politika alanında doğrudan yetkisi olmasa ve görüşleri ODGP için bir tavsiye niteliğinde olsa da raporun hazırlanması ve sunulması bu politika alanında anaakımlaşma için itici bir güç oluşturmuştur. Nitekim Aralık 2008'de Bakanlar Konseyi tarafından BMGK 1325 ve 1820 sayılı kararları benimsenmiş, AGSP kapsamında yerine getirilmesi ve ileriye dönük yol haritasının belirlenmesi kararı alınmıştır (Council of the European Union, 2008). Toplumsal cinsiyet eşitliğinin 2008 yılına kadar ODGP alanında tam olarak aktarılamaması, hem normatif hem de kurumsal açıdan önemli bir eksikliğe işaret etmektedir (Guerrina, Chappel, & Wright, 2018, s. 6).

Lizbon Antlaşması ile açıkça ODGP alanında yetkili kurumun Zirve ve Konsey olduğu belirtilmiştir. Özetle, Lizbon Antlaşması ile ODGP'nin hükümetlerarası yapısı açık şekilde korunmuştur. Bu politika alanının işlerliğinin

ve kapasitesinin artırılması için geliştirilen kurumsal mekanizmalar da dolayısıyla doğrudan Konsey ve aracılığı ile Zirve'yle bağlanmıştır. Oluşturulan tüm karmaşık kurumsal yapıya karşılık, mekanizmanın işleyişi başlangıçta belirlenen yapının devamlılığı şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Antlaşma ile AB'nin diğer temel kurumlarının bu politika alanındaki görevleri ise daha çok görüş bildirme boyutu ile sınırlı kalmıştır. Komisyon, ODGP alanında dış politika boyutunda yetkilere sahipken güvenlik alanının tamamen dışında bırakılmıştır. Avrupa Parlamentosu'nun ODGP alanındaki yetkisi yılda iki kez yapılacak toplantılar sonucu bir değerlendirme ve görüş bildirmekle sınırlandırılmıştır. Avrupa Birliği Adalet Divanı, ise yalnızca Lizbon Antlaşması'nın 40. maddesine uyulup uyulmadığının denetlenmesi ve Avrupa Birliği'nin İşleyişi Hakkında Antlaşma'nın 275. maddesinin 2. paragrafında öngörülen bazı kararların hukuka uygunluğunun gözden geçirilmesi bakımından bu alanda yetkilendirilmiş, bunun dışında ODGP alanının dışında tutulmuştur. Konsey'in görevi ise Antlaşmada, Avrupa Birliği Zirvesi tarafından belirlenen genel yönlendirici ilkeler ve stratejik esaslar temelinde, ortak dış ve güvenlik politikasını oluşturmak ve bu politikanın belirlenmesi ve uygulanması için gerekli kararları almak olarak belirlenmiştir. Konsey ve Birlik Dışişleri ve Güvenlik Politikası Yüksek Temsilcisi, Birlik eyleminin birliğini, tutarlılığını ve etkililiğini sağlamakla görevlendirilmiştir. Yüksek Temsilci'ye, görevini yerine getirirken yardımcı olmak üzere, yukarıda bahsi geçtiği üzere, bir Avrupa Dış Eylem Servisi oluşturulmuştur. Bu Servisin, üye devletlerin diplomatik birimleriyle işbirliği halinde çalışacak ve Konsey ve Komisyon'un Genel Sekreterliklerinin ilgili bölümlerinde görevli memurlar ile üye devletlerin diplomatik birimlerince görevlendirilmiş personelden oluşacağı belirlenmiştir (European Community, 2007). Özetle, Lizbon ile getirilen kurumsal yeniliklerle şekillenen haliyle AB'nin ODGP alanında karar alma mekanizması değerlendirildiğinde en tepede, nihai karar verici olarak bugün de Zirve'nin bulunduğu görülmektedir. Politika eğilimlerini belirlemek adına düzenli olarak, Zirve'nin yılda dört kez toplanması ön görülmüştür. Bu alanda Yüksek Temsilcinin rolü, AB'nin dış ve güvenlik politikasını daha tutarlı hale getirme olarak belirlenmiştir. Yüksek Temsilci, Dışişleri Konseyi (AB'nin 28 Dışişleri Bakanını içeren) aylık toplantısına başkanlık etmektedir, Zirve'ye katılır ve dış ilişkiler konularında raporlar verir. AB Dış Eylem Servisi ise AB'nin diplomatik

servisi olarak hareket etmekte ve Yüksek Temsilciyi görevinde bu anlamda desteklemektedir (European Union, 2018b)

Lizbon sonrası güvenlik ve dış politika noktasında yetkinliklerin bölünmesi dolayısıyla AB Dış Eylem Servisi ve Komisyon arasında bir kurumsal rekabeti de beraberinde getirmiştir. Bu durum, feminist bir kurumsal perspektiften bakıldığında, nihayetinde AB'nin dış ilişkilerde etkin bir toplumsal cinsiyet aktörü haline gelmesinin önündeki engellere işaret etmektedir. Bir politika konusu olarak toplumsal cinsiyet eşitliği, farklı kurumlar arasında sıkışmış hale gelmekte ve böylece ODGP'de toplumsal cinsiyet eşitliğinin ana akımlaşması önünde bir engel teşkil etmektedir. Özetle, karmaşıklaşan ve farklı kurumlar arasında dağılan bir politika alanında bir normun yayılımı sektöre uğramakta ve zorlaşmaktadır. Buna karşılık, ODGP alanında feminist çalışmaların ve personel bazında feminist bakış açısının kurumsal yapı içerisine dâhil olması öncelikli bir eksiklik ve ihtiyaçtır. Üstelik bu alanda kadınların katılımı, oldukça bireysel bir kavram olan güvenlik ve bunun yanında barış gibi yeni konularda yeni gündemlerin oluşumunda, AB perspektifinde yeni ufuklar açabilecektir. Bir kuruma yeni normlar aşılacak için gerekli fırsatlar düşünüldüğünde, bunun ana ve kapsayıcı kurumla doğrudan ilgili olması hususu ortaya çıkmaktadır. Nitekim böylesi bir gelişim askeri bir unsur söz konusu olduğunda daha da zorlaşmaktadır. Başka bir deyişle ise, toplumsal cinsiyet eşitliği AB'nin birinci sütununda ve dolayısıyla kurumsal anlamda Komisyon ile sınırlı kalmış gibi görünmektedir. Bir kurumsal yapının oluşumunda en başından itibaren kadınların olmayışı ve dolayısıyla toplumsal cinsiyet eşitliğinin bir gündem maddesi olmaması, beraberinde kadınların gündemden eksik kalması ve zamanla kadınların bu kurumlarda katılımı gerçekleşse dahi erkek egemen bakış açısının kırılmasının giderek zorlaşması sonuçlarını beraberinde getirmektedir. Dolayısıyla kadınlar, bu yapılara eylemsel nitelikte katılsalar dahi mekanizmanın oluşumu bakımından tarihsel sürecin bir sonucu olan maskülen yapısı, sonuçta ortaya koyulacak politikaların erkek egemen bir bakış açısıyla oluşmasına zemin hazırlayacaktır. Tüm bunların yanında, AB içinde bu alanda çalışan eleştirel kapasitesi olan kurumların olmayışı, toplumsal cinsiyet eşitliğinin kurumsal yapıdaki gelişimi ve politika alanlarına yayılması konusunda eksikliği getirmekte ve mevcut isteksizliği derinleştirmektedir. (Guerrina, Chappel, & Wright, 2018, s. 7-8).

Sonuç olarak, ODGP alanı AB ortak politika alanları arasında bakıldığında diğer alanlardan farklı olarak kabul edilmektedir. Antlaşmalarla belirlenen bu farklı yapısıyla, özel ve istisnai karar alma süreçleriyle oluşan bu politika alanı, hükümetlerarası bir yapıda şekillenmektedir. Dolayısıyla sahip olduğu yapı ile bu politika alanı, devletlerin ve kurumların nasıl davrandığını şekillendirmektedir. Bu çerçevede de ODGP ve özellikle ODGP içinde güvenlik alanı, toplumsal cinsiyet eşitliğinin ana akımlaşması noktasında bir istisna teşkil etmektedir. Toplumsal cinsiyet eşitliğinin başarılı şekilde bu alana taşınması, kurumlar içinde değişiklikler yapılması ihtiyacını beraberinde getirecektir. Kurumsal yapıda ve dolayısıyla politika yapım süreçlerinde, kadınların erkeklere tam olarak gerek sayılar gerekse eylemler anlamında eşit olması böylesi önemli bir politika alanında kritik bir öneme sahiptir. Bu durum, alanda toplumsal cinsiyet eşitliğinin aktarılması için yeni çerçeveler geliştirilmesinin, dolayısıyla alanda yapılacak çalışmaların önemini arttırmaktadır. Bu kapsamda BM Güvenlik Konseyi'nin 1325 sayılı kararının önemli bir araç olabileceğinin düşünüldüğünü belirtmek önemlidir (Guerrina, Chappel, & Wright, 2018, s. 14). Buna karşılık 2008'de yaşanan, güvenlik alanında meydana gelen ve BMGK 1325'e dayanan anaakımlaşma, bir başarı olarak nitelendirilmekle birlikte sağlam temeller üzerine oturtulamamış olmakla eleştirilmektedir (Deiana & McDonagh, 2018). Bu çerçevede, AB'nin güvenlik bağlamında sahip olduğu, küresel anlamda toplumsal cinsiyet eşitliğinin tesisi rolünün, kendi içinde kurumsal açıdan işletilemediği hususu konu hakkında getirilen bir diğer feminist eleştiridir (Muehlenhoff, 2017). Çalışmanın bir sonraki başlığı altında, bu çerçevede kadınların bu eril karar alma mekanizması içinde maddi anlamda nasıl kendilerine yer buldukları, resmi veriler aracılığıyla ortaya koyulacak ve konu ile ilgili AB'de gelinen son durumun ne olduğu irdelenecektir.

1.5. AVRUPA BİRLİĞİ'NDE LİZBON ANTLAŞMASI'YLA YENİ GÜVENLİK POLİTİKALARI VE GELECEĞİ

2000'li yıllarda AB'nde güvenlik ve savunma politikalarında hızlı bir kurumsallaşma ve politika oluşturma süreci görünmektedir. Avrupa Güvenlik Savunma Politikası (AGSP), Avrupa Birliği'nin özgün bir alanı olarak değerlendirilmektedir. Bu alan, birinci sütununda yer alan politikalarından dolayısıyla "Topluluk metodu" undan farklı özelliklere sahiptir. Ayrıca güvenlik

ve savunma politikaları ulusal egemenliğin özüne dokunması açısından ayrı bir öneme sahiptir (Tangör, 2004,s. 258).

AB'yi yeni güvenlik arayışlarına iten neden ABD'ye göre kriz bölgelerine daha yakın olması ve bu bölgelerde daha etkin bir rol alma isteğidir. Çünkü Yugoslavya'nın dağılmasıyla tam bir kriz yuvasına dönen Balkanlar ve siyasal istikrarsızlık altında geleceği belirsizliğini koruyan Doğu Avrupa, Avrupa'nın ortasında bulunmaktadır. Önemli kriz noktalarından bir diğeri ise Avrupa'nın çok da uzağında olmayan Kafkaslar bölgesidir. Bu bölge sıcak çatışmalar dahil birçok güvenlik sorununu içinde barındırmaktadır. Yine AB'nin ayrıca ciddi bir Ortadoğu politikası oluşturması gerekliliği Avrupalı devletler tarafından da olması gereken önceliklerden biri olarak kabul edilmektedir (Kona, 2005,s.24).

AB'de ortak para birimine geçilmesinden sonra en hızlı adımlar AGSP alanında atılmıştır. AB üyeleri, Kosova krizinin zirveye çıktığı 1999 yılında ayrı bir AB politikası niteliğinde olan bir AGSP' ye sahip değilken, 2003 yılından itibaren AGSP çerçevesinde Balkanlarda ve Avrupa kıtası dışında askeri ve sivil operasyonlar düzenleyebilecek olanaklara sahip olmuştur. 2007 Lizbon (Reform) Anlaşması'yla AGSP ile ilgili hükümler ilk defa Birlik antlaşmalarında yer almış ve 2008 yılına kadar AGSP'nin kurumsal yapısı, karar alma mekanizması, operasyonlar yürütme kapasitesi büyük ölçüde tamamlanmıştır (Zuhssıpbek, 2009: 72).

Lizbon Antlaşması'yla AGSP'nin yeni tehditler ışığında yapılandırılması ve sonrasında AGSP'nin Ortak Güvenlik ve Savunma Politikası'na (OGSP) dönüştürülme çabalarıyla AB'nin siyasi işbirliğinin artırılmasına (Ata, 2013,s.149) ve bunun da ilerde ortak güvenliğe dönüşmesi amaçlanmıştır. Lizbon Antlaşması'yla AB'nin güvenlik anlayışının boyutları resmi kayıtlar altına girmiş, AGSP ile ilgili hükümler ilk defa bu AB reform antlaşmasının kapsamı içine alınmıştır (Koçer, 2012,s. 256)

Bu antlaşma ile yapılan önemli değişiklikler şunlardır; “Anlaşma “anayasa” niteliği taşımayacak, anlaşmada devlet çağrışımı bayrak, marş gibi semboller olmayacak, ulusal veto yetkisi dışışleri, savunma, mali konular, sosyal güvenlik ve kültür alanlarında korunacak, iki buçuk yıllığına seçilecek AB

Başkanı, Dönem Başkanı uygulamasının yerine geçecek, AB Dışişleri ve Güvenlik Politikası Yüksek Temsilci makamı oluşturulacak, 2014'ten itibaren AB Komisyonu küçülecek, üyeleri rotasyonla seçilecek ve Kopenhag Kriterleri'ne dolaylı atıf metinde yer alması sağlanacaktır” (Akdemir, 2012,s.55-57).

Lizbon Antlaşması'nda OGSP ile İlgili Önemli Değişiklikler:

- Petersberg Görevlerinin Genişletilmesi
- Dayanışma Şartı
- AB Üyesi Devletler Arasında Karşılıklı Yardım İlkesi
- Güçlendirilmiş İşbirliği İlkesi
- Daimi Yapılandırılmış İşbirliği İlkesi
- Avrupa Savunma Ajansı (ASA) (Morkaya, 2014,s.104).

Lizbon Antlaşması'yla getirilen değişiklikler OGSP'yi iki temel boyutta etkilemiştir. Bunlardan birincisi kurumsal yapının genel olarak uyumu (kriz yönetimi hususları açısından Konsey ve Komisyon arasındaki ilişkilerin kolaylaştırılması); ikincisi ise Antlaşmanın OGSP'nin geliştirilmesini tasarlayan hükümleri olmaktadır. Bu çerçevede Birliğin uluslararası sistemdeki rolünün güçlendirilmesi amaçlanmıştır (Özdal, 2013,s.187). AB'nin Lizbon'la başlayan OGSP'nin kurumsallaşma çabalarının daha sonrada devam ettiği ve yeni güvenlik politikaları geliştirerek önemli adımlar attığı görülmektedir.

Lizbon Antlaşması'yla oluşturulan yeni OGSP'yi Zuhssıpbek, “AB'ye bölgesel güvenlik ile kolektif kararları alma yeteneği veren ve kriz yönetimi, barışı koruma ve gerekirse barış sağlama operasyonları düzenleyebilmesi için askeri güç kullanımı dâhil olmak üzere gereken araçları sağlayan, NATO'nun AB üyesi olmayan Avrupalı devletler ile danışma mekanizmasına istinat eden bir proje ve Avro-Atlantik ittifakının kapsamlı amaçlarının gerçekleştirilmesi için Avrupalı müttefiklerin özel katkısı olan bir yapı olarak” tanımlamıştır (Zuhssıpbek, 2009,s.73- 74).

Anlaşmayla birlikte ortak savunma ve güvenlik alanında AB bünyesinde sürekli bir yapılanmaya gidilmesi zorunlu hale getirilmiştir. Bu gelişme AB'nin kendi içinde daha etkin askeri güç kurulmasına giden süreçte önemli adım olarak değerlendirilmektedir (Ateş, 2012,s.339-340).

Bu bağlamda Lizbon Antlaşması'nın 42. maddesinde OGSP, ODGP'nin ayrılmaz bir parçası olarak belirtilmiştir. OGSP, Birliğe sivil ve askeri imkânlarla dayanan operasyonel kabiliyet sağlamaktadır. Birlik, bu imkânları, BM Şartı'nda yer alan ilkelere uygun olarak barışı sağlamak, çatışmaları önlemek ve uluslararası güvenliği güçlendirmek amacıyla Birlik dışındaki görevlerde kullanabilir. Bu görevler, üye devletler tarafından sağlanan kabiliyetler yardımıyla yerine getirilmektedir (Lizbon Antlaşması, 2007).

AB'nin OGSP görevlerini üye devletlerin sağladığı olanaklarla yerine getireceği belirtilerek (madde 28A/1, ayrıca OGSP'nin uygulanması ve Konsey tarafından belirlenen hedeflerin gerçekleşmesi için üye devletlerin Birliğe askeri ve sivil yetenekleri hazır etmesi gerektiği öngörülerek (madde 28A/3) (Lizbon Antlaşması, 2007), AB'nin kendine ait daimi askeri güçlerinin (Avrupa ordusu) söz konusu olmadığı dolaylı bir şekilde belirtildiği görülmüştür. Yine Lizbon Antlaşması'yla birlikte Lizbon Antlaşması'nın 28A/6 maddesinde OGSP alanında "kalıcı yapısal işbirliği" olanağı öngörülerek, "güçlendirilmiş işbirliği" olanağının askeri ve güvenlik ile ilgili konularda uygulanmasını kabul etmeyen Nice Antlaşması'na (madde 27 b) göre daha ileri bir durum hedeflenmiştir (Zhussipbek, 2009,s.147-148).

OGSP, Birlik ortak savunma politikasının aşamalı olarak belirlenmesini içermektedir. Bu politika, AB Zirvesi'nin oybirliğiyle karar vermesi halinde ortak bir savunmaya dönüşebilir. Zirve bu durumda, üye devletlere, kendi anayasal kurallarına uygun olarak bu yönde bir karar kabul etmeleri için tavsiyede bulunmaktadır.

Bu bağlamda AB'de yeni güvenlik politikalarının oluşumunda önemli faktörler şu şekilde sıralanabilir:

- Ortaya Çıkan Yeni Tehditler

- AB'nin Uluslararası Politikada Siyasi Çıkarları
- AB'nin Toplumsal Refah ve Sosyal Adalet Anlayışı
- AB'nde Demokrasi ve İnsan Hakları Kavramının Önemi
- Dünyada Yaşanan Etnik Çatışmalar, İç Savaşlar ve Terörizm
- AB'nin Askeri Kapasitesinin Yetersizliği
- AB-NATO-ABD İlişkilerinde Yaşanan Sorunlar
- AB'nin Göçmen ve Mülteci Sorunları

AB'nin bu önemli faktörler kapsamında yeni güvenlik politikalarını belirlemeye çalıştığı görülmektedir. Özellikle son yıllarda karşılaştığı sorunlar (Terörizm, göç ve mülteci sorunları) temelinde güvenlik politikalarının belirlenmeye çalışıldığı görülmektedir. Bu bağlamda AB yeni güvenlik politikalarına geçebilmede sıkıntılar yaşadığı görülmektedir.

21. yüzyıl güvenlik ortamının özellikle Soğuk Savaş sonrası değişimlerin bir sonucu olarak oluştuğu görülmektedir. Bu dönemde devletlerin birbirleriyle savaşmaları artık dünya güvenliğine en büyük tehdit olarak görülmemektedir. Buna karşın günümüz tehditleri, yoksulluk, bulaşıcı hastalıklar ve çevresel sorunlar, radyolojik, kimyasal ve biyolojik silahlar, terörizm ve uluslararası örgütlü suçlar olarak sayılmaktadır. Bununda artık tehditlerin sadece devletlerden değil devlet dışı aktörlerden de gelebileceğini göstermektedir. Bu tehditlerle başa çıkmanın ulusal seviyede yeterli olmayacağı aynı zamanda küresel ve bölgesel seviyede işbirliği olması gerekliliği anlaşılmıştır (Türker, 2007,s.28-30).

AB'nin BM ve NATO ile ortak çalışacak bir ordu oluşturması küresel güvenliğin sağlanmasında da önemli roller üstlenebilir. Ancak böyle bir ordunun görev ve nitelikleri hukuksal bir çerçeve içine alınarak meşruiyet sorunu ortadan kaldırılması gereklidir. Oluşturulacak ordunun BM ve NATO'dan bağımsız ama onları destekleyici nitelikte olması hem Avrupa'nın hem de küresel güvenliğin sağlanması bakımından önemlidir.

AB'nin tehdit algılamaları küresel gelişmelere bağlı olarak önceki zamanlara göre radikal anlamda değişmektedir. Neyin tehdit olduğu, neyin tehdit edildiği ve de tehditlerle nasıl baş edilmesi gerektiği konuları son yıllarda şiddetli bir şekilde tartışılmaktadır. Devletin güvenliğinin yanında bireylerin güvenliği, toplumun genel güvenliği artık daha fazla önemli hale gelmiştir. Burada artık devletten bağımsız bir şekilde bireysel ve toplumsal kimliklerin tanımlanması ve de bunun sonucunda da farklı güvenlik algılamaları söz konusu olabilmektedir.

Bu kapsamda Avrupa'nın çevresinden kaynaklanan tehditleri yok etmek için kullanılan temel strateji daha çok Avrupa'nın toplumsal modelinin ve de kurucu değerlerinin bu bölgelere ihraç edilmesi olmuştur. Gerek aday ülkelere uygulanan katılım sürecinin mantığı gerekse de üye olamayacak olan diğer ülkelerle geliştirilen ilişkilerin özü bu temel güvenlik stratejisine dayanmaktadır. OGSP'ye üye olmasalar da komşu ülkeler için geliştirilen genişleme, derinleşme, yakın çevre (komşuluk) politikalarının nihai hedefi AB'nin güvenliğine katkıda bulunmaktır (Oğuzlu, 2006,s.230- 232). Bu bağlamda AB güvenlik politikalarını sancılı bir şekilde de olsa geliştirmeye ve bunları ortak bir güvenlik yapısı içinde toplamaya çalışmaya devam etmektedir.

İKİNCİ BÖLÜM

2. SOĞUK SAVAŞ DÖNEMİNDE AVRUPADA GÜVENLİK VE SAVUNMA

2.1. İKİNCİ DÜNYA SAVAŞI SONRASI AVRUPA'DA GÜVENLİK ARAYIŞI

İki dünya savaşı yaşayan Avrupa bir daha aynı duruma düşmemek için yeni bir güvenlik arayışı içine girmiştir. SSCB'nin oluşturduğu potansiyel tehdit ve Almanya'nın yeniden güçlenme olasılığı Avrupa kıtasında güvenlik alanında yeni örgütlerin doğmasının zeminini hazırlamıştır. Avrupa kendi güvenliğini sağlamak ve korumak için Batı Avrupa Birliği (BAB) gibi yeni bir güvenlik örgütlenmesine gitmiştir. Fransa'nın İngiltere ile olan yakın ilişkileri bunda etkin rol oynamıştır. Diğer tarafta ise çift kutuplu sistemin bir yanında olan ABD kendi girişimleri ile NATO'yu kurmuş, çift kutuplu sistemin diğer tarafında bulunan SSCB öncülüğünde ise Varşova Paktı kurulmuştur (Demir, 2009,s.19).

Ancak İkinci Dünya Savaşı sonrası, Avrupa'da, Ortadoğu'da ya da birkaç ülkenin kendi arasında kurduğu bu ittifaklardan hiçbiri NATO kadar etkili olamamıştır. Atlantik merkezli olan bu ittifak Soğuk Savaş dönemi içinde, daha sonra kendisini fesheden Varşova Paktı ve Batı Avrupalı devletlerin kurduğu güvenlik ittifaklarından çok daha baskın bir role sahip olmuş ve yeni rollerle, 21. yüzyılda da varlığını sürdürmekte ve halen Avrupa güvenliğini sağlayan temel örgüt olma işlevini devam ettirmektedir (Tunçsiper, 2006,s.21).

2.2. DUNKİRK ANTLAŞMASI

Soğuk Savaş Dönemi'nin ilk yıllarında Batı Avrupa ülkelerinin büyük çoğunluğu Sovyetler Birliği'nin kendilerine yönelik artan oranda tehdit oluşturduğunu düşünüyordu. Yaşanan gelişmelerden dolayı o zamanki tehlike gerçek gibi görünmekteydi (Gaddis, 1994,s.21-22). Yaşanan olaylar ve gelişmeler Batı Avrupalı ülkeler tarafından aşağıdaki biçimde algılanmaktaydı, bu nedenle de SSCB'nin hareketlerine karşı, önlem alma ihtiyacı hissetmekteydiler.

SSCB, 1945-1948 arasında Avrupa'nın doğusunda bulunan komşularıyla birkaç çift taraflı antlaşmalar yaparak onları kendi bünyesine almıştır. Böl ve fethet anlayışıyla yapılan bu biçimdeki birlik sistemi ve bu devletler üzerindeki Sovyetler Birliği'nin etkisi maksimum düzeyde olmuştur. Stalin'in tüm dünyaya yayılma düşüncesiyle, Doğu Bloku arasında işbirliğini sağlamaya yönelik bir sosyalist topluluk oluşturma amaçlanmıştır (Weber, 1992,s.636).

Fransa ve İngiltere, 4 Mart 1947'de, Rus yayılmasını önlemek amacıyla, Dunkirk'te karşılıklı bir yardım antlaşması imzaladılar. Savaş sonrası iklimde bu dostluk ve işbirliği anlaşması, görünürde yeni bir Alman saldırganlığının önüne geçebilmek içindir. Bu antlaşma elli yıl süreyle geçerli olacaktı. Antlaşmanın potansiyel Almanya tehdidine karşı yapıldığı ifade edilmiş olsa da arka planında SSCB'den gelebilecek girişimlere karşı önlem amacıyla yapıldığı açıktır. Çünkü o tarihlerde Almanya'nın hâlihazırda işgal altında olması nedeniyle bir Alman tehditi Fransa ve İngiltere için bir sorun teşkil etmemekteydi (Efe, 2007,s.3)

Dunkirk Antlaşması'nın imzalanmasını açıklayan Fransa ve İngiltere, kısa zamanda ABD ve SSCB'nin de bu Antlaşmaya katılmalarını ve dördü bir paktın kurulmasını istediklerini dile getirmişlerdir. Bunun altında yatan temel amaç, ABD'yi Avrupa'nın savunma ve güvenliği için yük altına sokma çabasıdır. Çünkü Fransa ve İngiltere kendi imkânlarıyla SSCB'den gelebilecek herhangi bir saldırıya karşı koyamayacaklarını biliyorlardı (Turan, 1971,s.8 akt; Gürkaynak, 200,s.67-68)

Yine aynı yılda, Fransa, İngiltere, SSCB ve ABD temsilcileri toplanmış, ancak Avrupa'nın yeniden oluşturulması ve onarılması çabaları sonuçsuz kalmıştır. 1948 yılında SSCB ve Batılı devletler arasında oluşan çatlak kapatılamamış aksine daha da büyümüştür. Ekim ayında, yakın zamanda yaratılan Cominform, Avrupa Yeniden İnşası için Haziran 1947'de ABD tarafından açılan Marshall Planı'nın sağladığı yardımlara karşı son derece kritik bir duruş sergiledi. Cominform yetkilileri, Avrupa'nın Amerika'ya teslim edilmesini kınadılar ve hem SSCB'nin hem de uydu ülkelerinin Marshall Planı'nın yardımını reddettiler. Her şeyden önce SSCB'nin genişlemesini durdurmak isteyen Batı Avrupa ülkeleri, Washington'u, beş yıllık savaşın ciddi biçimde zayıflattığı Batı

demokrasilerine geçici maddi yardımlar vermesi gerektiğine ikna etmeye çalıştı. Bu şartlar altında İngiltere Dışişleri Bakanı Ernest Bevin, 22 Ocak 1948'de Avam Kamarasında yaptığı konuşmada, Doğu Avrupa'da oluşan durumun Batılılara bir emrivaki şeklinde gösterildiğini söylemiştir. Batı Avrupa devletlerinin birbirlerine daha da yaklaşımlarını İtalya dâhil, Benelüks (Belçika, Hollanda, Lüksemburg) ülkeleriyle ve diğer Batı Avrupa ülkeleriyle birlik oluşturacak bir antlaşmanın mümkün olduğunu söylemiş ve “şimdi Batı Avrupa'yı bir birlik gibi düşünüyoruz” diyerek bu isteğini dile getirmiştir (Hoskins, 1971 akt; Gürkaynak, 2004,s.69)

Bevin'in belirtmiş olduğu bu istek, Fransa ve İngiltere'nin taraf olduğu Dunkirk Antlaşması'na ABD'nin de dâhil edilerek tarafların ve kapsamının iki taraflı genişletilmesidir. Stalin'in yapmış olduğu çift taraflı antlaşmalar aracılığıyla, Doğu Avrupa'yı SSCB'ye bağlayarak bir savunma birliği oluşturması paralelinde, Batı Avrupa için de, ABD etrafında yapılacak olan ikili antlaşmalar aracılığıyla bir yapının oluşturulmasını önermektedir ve olduğu takdirde Stalin'in planının dengelenmesi olanaklı hale gelecekti. Ancak bu düşünce hayata geçirilememiştir (Weber, 1992,s.636)

2.3. BRÜKSEL ANTLAŞMASI VE BATI AVRUPA BİRLİĞİ (BAB)

İki Dünya savaşı yaşamış olan Avrupa kıtası başta ekonomik, siyasal ve güvenlik açısından olmak üzere tüm alanlarda büyük yıkımlar yaşamıştır. Bunun tekrar yaşanmaması için 2. Dünya Savaşı'nın ardından Avrupa'da yeni bir güvenlik arayışı başlamıştır. SSCB tehdidi ve Almanya'nın yeniden güçlenme ihtimaline karşı Avrupa da güvenlik ittifaklarının doğmasına ortam hazırlamıştır. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Sovyet Rusya'nın Avrupa'da genişlemesi ve diğer bölgelerde de Batılı ülkelerin çıkarlarına karşı politikalar takip edeceği belli olunca Batılı ülkeler savunmalarını güçlenen SSCB'ye karşı kendi kendilerine yapamayacaklarını fark etmiş ve ortak savunma yapılanmasına gitmek zorunda kalmışlardır (Arıkan, 2003,s.374). Bu çerçevede, Batı Avrupa ilk olarak kendi içinde güvenliğini sağlamak amacıyla Batı Avrupa Birliği gibi yeni bir güvenlik ittifakına yönelmiştir.

Avrupa Topluluğu üyesi devletler arasında imzalanan ve Avrupa Savunma Topluluğunu kuran Antlaşmanın 1954 yılında Fransa Meclisinde

reddedilmesi üzerine savunma konularında üstünlük İngiltere'ye geçmiştir. 23 Ekim 1954'de Paris Konferansında üç antlaşma imzalanmıştır. Bunlar: Almanya'nın güvenlik haklarının iadesi, Almanya'nın NATO'ya katılması ve Brüksel Antlaşması'nın değiştirilerek İtalya ve Almanya'nın da eklenmesiyle BAB'ın kurulmasına ilişkin anlaşmalardır (Çakmak, 2003,s.204)

İlk olarak Almanya'nın egemenlik hakları iade edilmiş olup bu ülke üzerindeki işgal statüsü kaldırılmıştır. İkinci Antlaşma ile Almanya'nın NATO'ya üye olması kabul edilmiş ve son Antlaşma ile 17 Mart 1948 tarihli Brüksel Antlaşması değiştirilerek, İtalya ve Almanya'nın da katılmasıyla beraber Batı Avrupa Birliği kurulmuştur (Arslan, 2005,s.231).

BAB'ı tamamlayan üç protokol vardır. İlk olarak Kara Avrupa'sı ülkelerindeki silahların belli bir sınırı aşmaması öngörülmüş; ikinci olarak kara ve hava kuvvetleri için ülke sınırları belirlenmiş ve üçüncü protokolle ise silahlanmanın denetlenmesi için Batı Avrupa Birliği Ajansı adıyla bir birim kurulması kararı alınmıştır. Kurulacak olan bu ajans ise ulusal düzeyde olacaktır. Tüm bu gayretlerin arkasında yatan temel fikir ise Batı Almanya'nın yeniden silahlanmasından duyulan kaygıdır ve bundan ötürü de antlaşma ve tamamlayıcı protokollerle bu ülkenin askeri gücüne kota konulmuştur. Tüm bu gelişmelerin sonunda ortaya çıkan duruma göre, Batı Almanya'nın askeri gücü yalnızca 12 tümenle sınırlandırılmış ek olarak da bazı klasik imha silahları üretimi, kimyasal biyolojik silah üretimi, atom silahları, savaş gemileri ve denizaltı üretimine kısıtlamalar konulmuştur. Bu gelişmeler doğrultusunda incelendiğinde BAB'ın kuruluşu, Avrupa'nın güvenliğine önemli bir katkı sağlamak yerine, Avrupa kıtasında çekişmeyi hızlandıran bir durum olmuştur (Caşın, Özgöker, Çolak, 2007,s.214-215).

Böylece Avrupa'nın ve Almanya'nın bölünmüşlüğü daha belirgin bir hale gelmiştir. BAB Antlaşması'nın dördüncü maddesinde NATO ile sıkı işbirliğine gidileceği belirtilmiş, görev çakışmasının olmaması için BAB Konseyi ve Ajansı'nın sahip oldukları tüm bilgi ve görüşlerin NATO askeri birimlerine iletilmesi istenmiştir. BAB, NATO ile Avrupa arasında köprü görevini üstlenmiştir. Savaşın etkilerinin hala sürdüğü Avrupa'nın batısındaki devletleri Soğuk Savaş dönemine girildiğinde çift kutuplu sistemin egemen gücünden birisi

olan ABD'nin katılımı olmadan bir savunma örgütü kurmak istemeleri, BAB'ın SSCB'ye karşı caydırıcılığını azaltıyordu. Ancak bu gelişmeler ışığında çift kutuplu süreç Avrupa güvenliğini dengede tutmuştur. Bu kompleks yapının arkasındaki neden ise, Batı Avrupa devletleri bakımından o dönemde ABD'nin askeri güvencesinin öncelik taşımasıdır. BAB Antlaşması ayrıca Almanya ile Fransa arasındaki gerilimin ortadan kalkmasında anahtar rol oynamıştır. Soğuk Savaş dönemi boyunca BAB ile ilgili önemli bir gelişme kaydedilmemiş, Avrupa savunması temelde NATO çerçevesinde şekillenmiştir (Ülger, 2002,s.55-56)

BAB, klasik uluslararası bir örgüt özelliği taşımaktadır. BAB'ın kurumsal yapısı, yılda iki kez olağan olarak toplanan dışişleri ve savunma bakanlarından oluşan Bakanlar Konseyi, askerlerden oluşan daimi bir konseyi, 115 üyeli Parlamenter Asamblesi ve bir de Genel Sekreterlikten oluşmaktadır. Üye ülkeler sırasıyla altı ayda bir BAB'a başkanlık yapmakta ve Bakanlar Konseyine ev sahipliği yapmaktadırlar. Kararlar ikna yoluyla oybirliği ile alınmaktadır. BAB'da asil üyeler, ortak üyeler, gözlemciler ve ortak katılımcı üyeler olmak üzere dört kategoride üye ülkeler bulunmaktadır. Asil üye olmanın şartı Avrupa Birliği'nin asli üyesi olmaktır. Diğer üyelikler müzakere yoluyla sağlanmaktadır (Çakmak, 2003,s.205)

Soğuk Savaş döneminde Avrupa'nın güvenliğini Avrupalılar kendi imkânlarıyla sağlama gücüne sahip olmadıkları için müttefikleri ABD, NATO üyesi olarak ve NATO marifetiyle, Avrupa'nın güvenliğini sağlamıştır. Bu durum da yukarıda belirttiğimiz gibi BAB'ı işlevsiz bırakmıştır. Ancak bu durum kasıtlı değildi. BAB'a verilen imkânlar ve görevler sınırlıydı. 1954- 1974 yıllarında iki Blok arasında yapılan silahsızlanma anlaşmasında öngörülen silahların kontrolünde, Silahlanmayı Denetleme Ajansı'yla birlikte görev almıştır. BAB üyesi devletlerin 1984 yılında Roma'da yayınladıkları bildirmede, BAB'ın Avrupa güvenliğinden sorumlu bir örgüt olduğu belirtilmiş ve bu görüşü NATO ile birlikte sürdürmesi ilkesi kabul edilmiştir. SSCB öncülüğündeki Doğu Blok'unun lağvedilmesinin ardından 13 Haziran 1991'de Petersberg'de yapılan görüşmede BAB'ın misyonu revize edilmiş ve BAB çatısı altında askeri birlik oluşturulmasına karar verilmiştir. Petersberg Bildirisi veya Petersberg Görevleri adı altında BAB'ın yeni misyonları barışın tesis edilmesi, krizlere müdahale yöntemlerinin belirlenmesi ve müdahale edilmesi, insani yardımların yapılması

gibi yumuşak güvenlik (soft security) misyonlarından oluşmuştur (akmak, 2003,s. 205-206).

2.4. NATO

2.4.1. NATO'nun Kuruluşu

İkinci Dünya Savaşı'nın bitmesinden sonra ağır zararlı çıkan Avrupa devletleri, dünya siyasetindeki eski merkezi konumlarını kaybetmişler ve savaş sonrası oluşan yeni dünya dengesinde ortaya çıkan iki büyük gle ABD ve SSCB ile mücadele edemeyeceklerini öngörmüşlerdir. Avrupalı devletler, ABD ve SSCB arasında çıkabilecek muhtemel bir savaşın Avrupa sınırları içerisinde gerekleşeği tahminiyle savunma alanında ortaklaşa hareket etmeyi hedeflemişlerdir (Söylemiş, 2007,s.42). Bu sebeplerle, Avrupa'da SSCB nüfuzu altına girmemiş Avrupalı devletler, siyasi bağımsızlıklarını korumak ve ülkelerine karşı gelebilecek SSCB tehdit ve saldırılarını önlemek amacıyla askeri bir ittifak kurma yolunu seçmişlerdir.

NATO'nun kuruluşundaki öncelikli unsur SSCB tehdidi olsa da Alman militarizminin önüne geçilmesi ve Avrupa ülkelerin bir daha birbirlerine karşı saldırgan politikalar izlemesinin engellenmesi gibi faktörler de oldukça önemli bir rol oynamıştır (Karabulut, 2014,s.13)

Brüksel Antlaşması'nı imzalayan Belçika, Fransa, Lüksenburg, Hollanda ve Birleşik Krallık, Sovyetler Birliği karşısında askerî yeteneklerini yeterli görmemeleri nedeniyle Amerikan desteğine ihtiyaç duymuşlardır (Sander, 2014,s.101). 28 Nisan 1948'de Kanada Dış İşleri Bakanı St. Laurent de Kanada Avam Kamarasında Brüksel Antlaşmasının yerine Kanada ve ABD'yi içine alan bir Atlantik İttifakının kurulması fikrini ortaya atmıştır. Yapılan görüşmeler sonucunda Avrupa Devletleri ile bir ittifak kurabileceğini belirtmiştir (Yiğittepe, 2017,s.22). Danimarka, İzlanda, İtalya, Norveç, Portekiz'in de bu görüşmelere dâhil edilmesi sonrasında bu on iki ülke tarafından 04 Nisan 1949 tarihinde Washington'da Kuzey Atlantik Antlaşması imzalanmış ve Kuzey Atlantik bölgesinde taraflar arasında ortaklığa dayanan ortak bir güvenlik sistemi yaratılmıştır.

Her iki dünya savaşı göstermiştir ki Avrupa'daki barış ve güvenlik ABD'nin de içinde bulunduğu, kolektif güvenliğin sağlanmasıyla oluşturulabilmektedir. Bu nedenle, kurumsallığı ve askerî gücü itibariyle dünyanın en önemli güvenlik ve savunma örgütü olan ve halen dünya güvenlik ve savunma politikalarını yönlendiren NATO kurulmuştur. Antlaşmanın taraf ülkeleri BM Senedinin 51. maddesinin vermiş olduğu ortak veya kişisel güvenlikleri için meşru ve doğal savunma haklarını kullanmak amacıyla böyle bir girişimde bulduklarını söyleyerek örgütlenmelerine uluslararası meşruiyet kazandırmak istemişlerdir (Çakmak, 2007,s.160). NATO'nun ilk Genel Sekreteri olan Lord Ismay "Rusları dışarıda, Almanya'yı aşağıda, ABD'yi içeride tutmak" ifadesinde bulunarak NATO'nun kurulma gerekçesini açıkça belirtmiştir (Wheatcroft, 2011 akt; Şahin, 2016,s.145). NATO aracılığıyla ABD, Avrupa'da askerî güç bulundurma hakkını elde etmiş, Almanya üzerinde kontrol sağlanmış ve Orta ve Doğu Avrupa'yı kontrolü altına almış olan Sovyetler Birliği'nin yayılcı politikaları karşısında da Batı Avrupa'nın güvenliği sağlamıştır (Ateş, 2012,s.350). NATO'nun kuruluşu sayesinde, Avrupa ülkeleri, savaş sonrası SSCB tarafından yaratılan dengesiz durumun yalnızca ABD'nin sahip olduğu güçle çözebileceğini belirtmişler, Avrupa sorunlarında da ABD'yi yükümlülük altına sokarak bu durumu dengelemişlerdir.

NATO'nun en önemli özelliği ortak savunma ilkesine olan bağlılıktır. Antlaşmanın 5. maddesine göre üye ülkeler içlerinden birine ya da bir kaçına yapılmış saldırıyı hepsine yapılmış kabul edeceklerdir ve buna göre birbirlerinin savunmasına, silahlı güç kullanmak da dâhil olmak üzere katkıda bulunacaklardır.

NATO'nun önemli özelliklerinden biri de, ABD'nin barış zamanında Avrupa ülkeleri ile yaptığı ilk askeri ittifak olmasıdır. Ayrıca İkinci Dünya Savaşı sonrası kargaşa ortamında, Batı Avrupa ülkeleri ile ABD arasındaki ilişkilere belirli bir düzen ve kurallar getirmiş, ama diğer yandan da iki blok arasındaki soğuk savaşın da doruk noktasını oluşturmuştur (Sander, 2016,s.270).

2.4.2. NATO'nun Kurumsal Niteliği ve Yapılanması

NATO, NATO Konseyi, NATO Genel Sekreterlik ve NATO Askeri Organlar olmak üzere üç ana bölümden ve bunlara bağlı olarak çalışan dairelerden oluşmaktadır (Yiğittepe, 2017,s.28). NATO'nun sivil ve askeri olan

iki kanadı vardır. Askeri ve sivil kanatların üzerinde bulunan NATO Konseyi (Kuzey Atlantik Konseyi) en yetkili karar organıdır. Üye Devletlerin dışişleri bakanlarından meydana gelen bu Konsey kararlarını oybirliği ile alır (Erhan, 2004,s.544).

NATO'nun üyelik yapısına bakıldığında ise hâlihazırda 29 üyeli bir örgüt olduğu görülmektedir. 12 kurucu üyenin yanı sıra NATO, farklı dönemlerde yaşadığı genişlemeler ile üye sayısını arttırmıştır. NATO'nun genişleme süreci; Türkiye ve Yunanistan (1952), “Batı” Almanya (1955), İspanya (1982), Çek Cumhuriyeti, Macaristan ve Polonya (1999), Bulgaristan, Romanya, Slovakya, Estonya, Letonya, Slovenya ve Litvanya (2004) ve son olarak Hırvatistan ve Arnavutluk (2009) ve Karadağ (2017) şeklindedir (NATO, 2018).

2.4.3. Soğuk Savaş Dönemi NATO'nun Stratejileri

Strateji, milli savunmada egemen olan devlet anlayışının ayrılmaz bir parçasıdır. Her devlet kendi savunma stratejisini tespit eder ve bir ittifaka ancak o ittifak kendi savunma stratejisine uygun düştüğü sürece bağlı kalır. Geleneksel ittifaklarda ulusal egemenlik isteklerinden büyük fedakârlıklar yapılması gerekli değildi. Çünkü savunma belirli toprakların belirli anlarda ve şartlarda savunulması anlamına geliyor, bir ülkeler grubunun gerektiğinde bütün varlıkların savunulması anlamına gelmiyordu. Zaten dünyanın büyük kısmını bir anda yok edebilecek teknik imkânlar da mevcut değildi (Turan, 1971,s.86). Bu bağlamda bütün devletler ve uluslararası örgütler için yeni stratejiler geliştirilmesi bir zorunluluk arz etmektedir

NATO'nun 1949-1952 yılları arasındaki stratejisi “Kuzey Atlantik Sahasının Savunulması için Stratejik Konsept” olarak adlandırılmış ve geleneksel kuvvetlere dayandırılmıştır. Ayrıca bu dönemde strateji belgelerinde nükleer silahlardan açık bir şekilde söz edilmemiştir. Bu stratejinin temel amacı SSCB yayılmacılığını SSCB'nin bulunduğu sınırlarda durdurmaaktır. İlk Stratejide bahsedilen, NATO üyesi olan ABD'nin hava kuvvetlerinin nükleer yetenekler bakımından zayıf olmasından ötürü SSCB karşısında askeri olarak sayısal dengenin sağlanması kabul edilmiştir. 1952'de Lizbon Antlaşması ile belirlenen ve “Sınırlı Savaş Stratejisi” olarak bilinen bu strateji ile NATO'nun asker sayısının hızla artırılması planlanmıştır (Dönmez, 2010,s.101).

Kuruluş döneminde NATO'nun savunma stratejisinin konvansiyonel silahlara dayanacağı düşünülmüşse de, nükleer silahların gelişmesi ve buna karşılık Avrupa ülkelerinin konvansiyonel ordular geliştirmek yerine iktisadi kalkınmalarını ön plana almaları, savunmanın nükleer silahlara gittikçe artan bir şekilde dayandırılması sonucunu doğurmuştur. NATO'nun savunma stratejisinin nükleer silahlara dayandırılması, savaşta etkin olabilecek ölçüde nükleer silah sahibi olan ABD'nin İttifak içinde büyük bir hâkimiyet kurmasına yol açmıştır (Turan, 1971,s.154).

1950-1957 yılları arasında NATO stratejisi, İttifak üyelerinin karşılaşacakları bir saldırı halinde, ABD'nin elindeki nükleer gücü derhal kullanılabileceği varsayımına dayandırılmıştır. Bu dönemde İttifak'ın Avrupa'daki üyelerinin klasik gücü, SSCB'nin ve müttefiklerinin bu tür gücüne oranla çok daha zayıftı ve dengenin ancak ABD'nin nükleer gücü ile kurulabilmesi mümkündü. Fakat bu durum 1957'den sonra aniden değişmiştir. 1957 yılının Aralık ayında yapılan NATO Bakanlar Konseyi toplantısında Avrupa'ya orta menzilli Amerika füzelerinin yerleştirilmesi ve nükleer başlıklar depo edilmesi önerilmiştir. Bu öneri toplantıda Türkiye'den destek görmüştür (Gönlübol, 1996,s.514).

2.5. VARŞOVA PAKTI

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra, Batı Avrupa'ya karşı Sovyet dış politikası, genel olarak Almanya sorununa dayanıyordu. Bu nedenle Batı Almanya'nın Ekim 1954'te Paris Antlaşması sonrası, NATO'ya dâhil edilmesi ertesinde 14 Mayıs 1955'te Varşova Paktı oluşturulmuş, böylece Soğuk Savaş iki muhalif bloğun farklı savunma örgütlerine sahip olmasına yol açmıştır. Varşova Paktı'na; SSCB, Bulgaristan, Romanya, Çekoslovakya, Polonya, Macaristan, Demokratik Almanya ve daha sonra 1968'de Pakt'tan ayrılan Arnavutluk üye olmuştur. Avrupa'nın bölünmüşlüğü NATO'nun kendileri için bir tehdit oluşturduğunu algılayan SSCB ve Doğu Avrupa devletleri tarafından, Batı Almanya'nın NATO'ya dâhil edilmesinin hemen ardından kendi güvenlik örgütlerini, Varşova Paktı'nı kurması ile bir kez daha kanıtlanmış oldu (Sander, 2016,s.272).

Ruslar, Doğu Bloku'nu kendi otoriteleri altında bütünleştirmişlerdir. Bu bütünleşme ekonomik, politik ve askeri olarak gerçekleşmiştir. Kararlar tek merkezden alınmış ve uygulamada önemli itirazlar olmamıştır. Doğu Bloku'nun mantığı gereği kapalı ve birbirine bağlı bir ekonomi modelinin uygulanması, blok içi ve dışı politikaların aynı merkezden yürütülmesi ve alınan kararlara uyulması zorunlu olmuştur. Doğu Bloku'na en önemli rakip Batı Avrupa ve NATO'dur. Ancak saldırı prensip ve politikaları olmadığı için Doğu Bloku'nun güvenlik sorunu bu anlamda yoktu. Batı tehlikesi kendisinin saldırısı üzerine olabilirdi. Ama yine de Batı bloku gibi (ortak güvenlik amacıyla NATO benzeri) bir örgütlenmeye gitmişlerdir.

Soğuk Savaş sonrası Varşova Paktı, Varşova'da 1 Temmuz 1991'de üye devlet temsilcilerinin aldıkları kapatma kararı ile kapatılmıştır. İki düşman cephe haline gelen Doğu ve Batı Blok'u Sovyetler Birliği'nin yıkılması ile ortadan kalkmıştır. Ancak herşeye rağmen Ruslar Varşova Paktı'nı Doğu Bloku'nun ve Avrupa'nın güvenliği için değil kendi çıkarları için kullanmıştır (Çakmak, 2003,s. 207-209).

2.6. PLEVEN PLANI VE AVRUPA SAVUNMA TOPLULUĞU (AST)

İkinci Dünya Savaşının ardından Avrupa'nın güvenliği ABD öncülüğündeki NATO'nun kurulması ile garanti altına alınmıştır. 1950 yılında Kore Savaşı'nın ortaya çıkması ve ABD'nin Avrupalı devletleri savaşa sürüklemesi Avrupa'da korku uyandırmıştır. Avrupa'nın savunma ve güvenlik alanında otonom bir yapıya sahip olması gerektiğini ve NATO olmaksızın Avrupa'nın kendi savunma topluluğu olması gerektiğini savunan Fransa, bir Avrupa savunma topluluğu oluşturulmasını önermiştir (Efe, 2010,s. 40).

Jean Monnet tarafından hazırlanan ve daha sonra Pleven Planı olarak anılacak olan taslak plan, 24 Ekim 1950 tarihinde dönemin Fransa Başbakanı René Pleven tarafından açıklanmıştır. Bu Planın temelinde Fransa'nın güvenlik endişeleri yatıyordu. Pleven planına göre, Avrupa'da Avrupalı uluslardan Belçika, Hollanda, Lüksemburg, Fransa, İngiltere ve Almanya devletleri arasında

ortaklaşa bir ordu kurulacak ve bu ordu oluşturulacak ortak bir Genelkurmay yapısı tarafından yönetilecekti. Pleven Planı ile Avrupa Kömür Çelik Topluluğu model alınarak, ulus üstü yapıda olacak “Avrupa Savunma Topluluğu” adı altında bir örgüt kurulması istenmiştir (Reçber, 2006,s.23)

Pleven Planı Fransa Parlamentosu tarafından onaylanmış ve 15 Şubat 1951 tarihinde başkent Paris’te bir araya gelen NATO üyeleri ile Almanya’nın da katıldığı konferansa sunulmuş, görüşmeler ve müzakerelerden sonra da 1 Şubat 1952 tarihinde Avrupa Savunma Topluluğu kurucu antlaşması oluşturulmuştur (Aydın, 2008,s.76). İngiltere, uluslarüstü doğası nedeniyle AST Antlaşmasını imzalamadı. Ancak İngilizler, AST üyelerinden birinin silahlı saldırıya maruz kalması durumunda otomatik olarak askeri destek sağlayacağını belirten bir yardım anlaşması imzaladı (van Rees, 2008,s.13)

Oluşturulmak istenen AST projesiyle üç amaçtan bahsedilebilir. Bunlar, Birinci ve İkinci Dünya Savaşlarının ardından Batı Avrupa devletleri arasında askeri bütünleşmeye dayalı bir barış inşası, SSCB’nin tehditlerine karşı Avrupa’nın korunması, Avrupa’nın NATO ve Varşova Paktı’nın ardından üçüncü büyük güç haline gelmesinin sağlanması ve çift kutuplu sistemin son bulmasında Batı Avrupa’nın etkili rolde olmasıdır (Morkaya, 2014,s.26).

1950’li yılların başlarında Fransa’da meydana gelen siyasi istikrarsızlıkların ardından sık sık yaşanan hükümet değişiklikleri AST konusunda Fransa’yı çıkmaza düşürmüştür. Gelen yeni hükümetlerin AST Antlaşmasının imzalandığı zamandan farklı olarak bir Avrupa savunma ve güvenlik politikası geliştirilmesi konusundaki yaklaşımları Fransa’nın AST konusunda desteğini çekmesine yol açmıştır (Erhan, Akdemir, 2008,s.24). Bu süreç sonunda AB bünyesinde savunma ve güvenlik konularında çatlaklar yaşanmış, bu konularda ortak bir zemin oluşmamıştır.

AST’nin başarısız olmasının sebebiyle ilgili olarak üç noktaya ön plana çıkmaktadır. İlk olarak, devletlerin paylaşımında kıskanç davrandığı bir alanı kapsayan savunma topluluğu projesinin erken doğum olarak nitelendirilmesiyle ilgilidir. Çünkü özellikle savunma ve güvenlik alanında yetkilerinden ödün vermek, ülkeler için verilmesi zor kararların başında gelmektedir hatta en zordur. Robert Schuman’ın meşru planı olan aşamalı bütünleşme planına ters

düŖen bu adım, Fransa Parlamentosunda veto edilmiŖtir. İkinci husus ise sonucunda büyük kazanç getirmeyen konularda siyasal kararların alınmasındaki güçlüklerdir. AST, Almanya için Avrupa savunma sisteminin bir parçası olması yolunda tek çıkış yolu değildir. Bu durumun, Fransa'nın ABD baskısına karşı tepki verirken elini rahatlatan bir unsur olduğu söylenebilir. Benzer şekilde, Avrupa'da Sovyet tehdidine karşı koyabilmenin tek yolu AST'nin inŖası değildi. Her iki sorunun çözümünde NATO devreye girmiŖtir. Son olarak, bir siyasal kararın alınma sürecinde statü kaybına dair öngörülerin de etkili olduğu hatırlatılabilir. Fransa, büyüklük iddiası nedeniyle AST çerçevesinde diğer beŖ Avrupa devletiyle aynı statüde olmak istememiŖtir. Ayrıca, Avrupa savunma ve güvenlik oluşumuna dâhil olmak, ulusal çıkarlar doğrultusunda hareket kabiliyetinin kısıtlanması anlamına da gelmektedir. Bu yüzden Fransız parlamenterleri dönemin koşulları içerisinde ve çok da benimsenmeden verilmiŖ bir kararı onaylamamışlardır (Gözkaman, 2014,s.16).

AST'nin olumsuzlukla sonuçlanması, Avrupa'nın savunma ve güvenlik alanında bütünleşme yolundaki sorunlarını görmek için bir fırsat niteliği olmuştur. Yaşanan bu gelişmeler, BAB'ın oluşturulması yönünde Brüksel Antlaşmasının değiştirilmesine yol açmıştır.

2.7. AVRUPA SİYASİ İŞBİRLİĞİ (ASİ) BÜNYESİNDE GÜVENLİK VE SAVUNMA POLİTİKALARI OLUŞTURMA ÇABALARI

Avrupa Ekonomik Topluluğunu kuran Antlaşma'da, dış politika alanında Topluluğun yetki ve görev alanına giren herhangi bir düzenleme yapılmamıştır. Ancak, Topluluğun ekonomik entegrasyon alanında kaydettiği gelişmelerin daha ileriye götürülmesi için dış politika konularındaki entegrasyon eksikliği hissedilmiş ve zamanla dış politikada işbirliği konusu gündeme gelmiştir. Bununla birlikte üye devletler, dış politika meselelerinde herhangi bir mecburiyet altında olmadan ortak şekilde adımlar atmayı düşünmüşlerdir.

2.7.1. Fouchet Planı

Topluluk üyesi devletler arasında ekonomik temelde şekillenen yapının ardından siyasi anlamda da bir yapı oluşturulması düşünülmüştür. 1960'lı yılların başlarında Fransız bir diplomat olan Christian Fouchet, De Gaulle adına

Avrupa’da hükümetler arası çalışacak bir siyasi topluluk önerisi getirmiştir. Bu öneriye göre; ortak çıkarları ilgilendiren konularda ortak bir dış politikanın belirlenmesi, diğer ülkelerle işbirliği içinde ortak bir savunma ve güvenlik politikasının kabulü ve her türlü saldırıya karşı güvenliğin arttırılması, bilim ve kültür alanlarında işbirliğinin daha da geliştirilmesi, insan hakları, temel haklar ve demokrasinin savunulması, karar almada oybirliği esasının sorun yaratmasından ötürü meclisin yetkinliğini arttırmak hedeflenmiştir (Ünlü, 2009: 15 akt; Akçay, 2016,s.7).

Bu Plan, üye devletler arasında, Atlantik ittifakından ayrı olarak ortak bir dış politika ve savunma politikalarını benimsemeyi öngörmüştür. Fouchet Planı, dış politika ve savunma konuları üzerinde denetim mekanizmasının kaybolmasına karşı bir oluşumu kapsamaktaydı (Howorth, Keeler, 2003,s.6).

Fouchet Planı ile AT üyesi altı devletin dış, savunma ve güvenlik politikaları ortak ve eşgüdümlü olacak bir mekanizmayla sağlanmak istemiştir. Bu kapsamda Fransa’nın, AT üyesi devletlerle yaptığı müzakereler sonrasında görüşmeler Fransa’nın Danimarka Büyükelçisi Christian Fouchet tarafından devam ettirildi. 1961 yılında yapılan Bonn Zirvesinde AT üyesi ülkeler Büyükelçi’den bir tasarı hazırlamalarını istemiş ve Fouchet de Avrupa Devletleri Konfederasyonu Tasarısını hazırlamıştır. Bu Tasarıda ortak bir dış ve güvenlik politikası, kültür, eğitim ve bilim alanlarında işbirliğine gidilmesi ifade edilmiştir (Dinan, 2005,s.422).

Bu Plan ile bir Avrupa Konfederasyonu oluşturulması amaçlanmıştır. Bu sayede ABD’nin Avrupa üzerindeki gücü de kırılacaktı. Plan, Fransa ve De Gaulle’ün NATO’dan hoşlanmamasından ve ABD ve NATO’dan uzaklaşarak kendi kontrolünde bir Avrupa oluşturmak istemesinden kaynaklanmaktadır (Corner, 2014,s.31).

2.7.2. Davignon Raporu

01-02 Aralık 1969 tarihinde Lahey’de yapılan AT Lüksemburg Zirvesinde, AT üyesi devletlerin dışişleri bakanlarının siyasal birlik için tavsiye sunmaları istenmiştir. İlk olarak Belçika Dışişleri Bakanı V. Etienne Davignon’un başkanlık yaptığı bir komite tarafından hazırlanan ve Davignon Raporu ya da

“Lüksemburg Raporu” olarak bilinen belge 27 Ocak 1970’de üye devlet dışişleri bakanlarınca Lüksemburg’da kabul edilmiştir (Tangör, 2009,s.59). Avrupa Topluluğu tarafından ortak bir Avrupa siyasi politika oluşturmak için üretilen ve uygulanan Davignon Raporu ile Avrupa Topluluğu üye devletlerinin tek sesle konuşmaları hedeflenmiştir. Bu Raporda, üye ülkelerin dış ilişkilerinde işbirliği ve ulusal dış politikalarını koordine etmeleri ifade edilmiştir (Ngyuen, 2016,s.21).

1970 yılında yayımlanan Davignon Raporu ile AT sınırları içerisinde devam eden savunma ve güvenlik çalışmalarına paralel olarak ortak bir dış politika ve savunma yapısı üzerine yeni bir çalışma başlatılmıştır. AT ülkelerinin dışişleri bakanları tarafından 1970 yılından itibaren Davignon Raporu etrafında yapılan işbirliği, Topluluk karar mekanizmalarından dışlanan ve üye devletlerin taahhütlere girmesini engelleyen Avrupa Siyasi İşbirliği adı altında bir süreci başlatmıştır. Böylece ASİ, dış ilişkilere siyasal boyut kazandırdı ve hükümetler arası nitelikte olan kurumsal bir yapı meydana getirdi (Özdal, Genç, 2005,s.92–94).

ASİ, Avrupa Topluluklarına üye devletlerin dış politika konuları üzerinde tartışma ve bu konulara karşı takımlacak tavrın eşgüdümünün sağlanması amacı ile kullanılan bir yöntemdir. ASİ bünyesinde kararlar, dışişleri bakanları siyasi iş birliği konferansında alınmaktaydı (Tangör, 2009,s.54-55). Topluluk üyesi ülkelerin dış politikalarında eşgüdümün sağlanmasını hedefleyen bu işbirliği mekanizmasına savunma ve güvenlik konuları ise dâhil edilmemiştir (Ülger, 2002,s.64).

Topluluk üyesi devletler ASİ ile savunma ve güvenlik konularını da Topluluğun yetki ve görev alanına dâhil etmek ve devamında da siyasi bütünleşme sürecini başlatmayı hedeflemişlerdir. Bununla beraber, bu dönemde her ne kadar dış politikada işbirliği konusu ön planda olduysa da ekonomik alanda sağlanan entegrasyon kadar başarılı olamamıştır. Bununla birlikte, ASİ tecrübesi, daha sonra bu alanda ortaya çıkacak politik örgütler için yasal zemin oluşturması bakımından önemlidir (Yiğittepe, 2017,s.115).

Etkili bir kurumsal yapısı olmamasına rağmen ASİ, dış politika konusunda AT üyesi ülkeler arasında uyumlaştırma ve koordinasyon mekanizması sağlayarak, uluslararası problemlerin çözümü konusunda “sivil

diplomasi” yaklaşımını getirmiştir. Fakat askeri savunma boyutunun, görev kapsamı dışında bırakıldığı ASİ mekanizması, uluslararası sorunların çözümünde etkin bir rol oynayamamıştır (Caşın, Özgöker, Çolak, 2007,s.224).

ASİ, Soğuk Savaşın oluşturduğu problemler içinde ve Batı Avrupa Birliği’nde de görüldüğü gibi NATO’nun gölgesinde kalmıştır.

2.7.3. Kopenhag ve Londra Raporları

ASİ sürecine giden yolda Davignon Raporu’ndan sonraki diğer bir önemli rapor, 1973 Kopenhag Raporu’dur. Bu Raporda, Avrupa Siyasi İşbirliği’nin nasıl işleyeceği belirtilmiş ve dışişleri bakanları ile Siyasi Komite’nin daha sık toplanması kararlaştırılmış ve yine bu Raporda her bir üye devlette ASİ’yi gözlemek için Avrupa Muhabirler Grubu kurularak, ASİ’nin kurumsal yapısı oluşturulmaya başlanmıştır (Efe, 2010,s.69).

Üçüncü rapor, dışişleri bakanları tarafından Ekim 1981’de kabul edilip imzalanan Londra Raporudur. Avrupa Konseyi tarafından 27 Kasım 1981 tarihinde Londra’da onaylanan rapor, daha önceki raporlarda öngörülenlerin tekrarı olmuş ve buna ek olarak, siyasi işbirliği sürecinde, güvenlik konusunun siyasal boyutuyla ilgili dış politika konularının da değinileceğini belirtmiştir. Söz konusu rapor, “güvenlik” alanını ilk kez ASİ kapsamı içine sokmuştur (Tangör, 2009,s.60-61).

2.8. AVRUPA TEK SENEDİ(ATS)

Avrupa Tek Senedi, Avrupa Topluluklarının kurucu metinlerindeki değişikliklerin yapıldığı bir Antlaşma olmuştur 1 Temmuz 1987 tarihinde yürürlüğe giren ATS’nin siyasi işbirliği açısından iki önemli özelliği vardır; 1987 yılına kadar ASİ mekanizması içerisinde gerçekleştirilen ve günümüz ODGP’nin temelini oluşturan gelişmeler, ilk kez ATS ile hukuksal bir dayanağa kavuşmuştur. Toplulukları kuran Paris ve Roma Antlaşmalarında dış politikaya ilişkin olarak üye devletleri bağlayıcı kural konulmamıştır. ATS’nin yürürlüğe girmesine kadar ASİ fiili bir uygulama olarak kalmıştır. ATS bu konuda devrim niteliğinde olan hükümleri de beraberinde getirmiştir. Senet “dayanışma, bütünleşme ve dış politika” konularını da kapsamakta ve ASİ’ye yasal bir temel getirmektedir. Diğer bir dayanak ise ATS ile üye devletlerin sorumlulukları kâğıt

üzerine dökülüp bağlayıcı bir hale getirilmiştir Avrupa entegrasyonu tarihinde ilk defa, siyasi işbirliği ve ekonomik entegrasyon eşit derecede önemli görülmüştür. ATS'ye göre, ASİ'nin ortak bir dış politika tanımı, ortak çıkarları olan alanlarda tanımlanması ve uygulanmasıdır. ATS'nin üçüncü Bölüm 30. maddesinde ortak dış politika alanının işleyişi ayrıntılandırılmıştır (Kızıltan, Kaya, 2005,s.211).

Avrupa Tek Senedi ile ASİ mekanizması kurumsal bir kimliğe kavuşmuştur. Avrupa Tek Senedi, ASİ'nin niteliğini ve işleyiş yöntemlerini değiştirmeden hükümetler arasında işbirliğini korumuş ve bu ATS ile resmileştir. Bu Senet, AB içinde dış politika konusunda uyum ve koordinasyon bakımından önemli gelişmeleri de içinde barındırmaktadır. Ancak SSCB'nin dağılmasıyla ortaya çıkan problemler karşısında Tek Senedin oluşturmuş olduğu kurumsal mekanizma da yetersiz kalmıştır. ASİ zamanla gelişmiş olsa da, AT üyeleri Avrupa coğrafyasının çıkarlarını korumakta yetersiz ve eksik kalmış, üye devletler kendi ulusal politikaları yönünde hareket etmişlerdir. AT'de dış politika alanında işbirliğini öngören hükümler, ilk olarak Avrupa Tek Senedi'nde "Avrupa İşbirliğine İlişkin Hükümler" başlığı altında düzenlenmiştir. Bu, Maastricht Antlaşması ile ulaşılmak istenen iki temel hedeften birisi olan, siyasi birliğin temel taşlarından (Şöhret, 2013,s.65).

1945-1991 dönemi için yapılan genel analizle, İkinci Dünya Savaşı sonrası Avrupa askeri yapısının askeri açıdan büyük eksikliklerinin, ABD'nin NATO'ya ve Avrupa'ya müdahalesini gerekli bir ön şart haline getirdiğini söyleyebiliriz. NATO'nun Avrupalı üyelerine sunduğu garantili koruma, onları özerk bir Avrupa güvenlik kimliği geliştirmeye daha az heveslendirdi. Ancak, ABD'nin büyük savunma bütçelerine dayanan yeteneklerine olan bu büyük bağımlılık, Avrupa güvenlik politikasını Amerikan Soğuk Savaş askeri doktrinlerine ve siyasi iradesine göre daha az şekillendirdi. Aynı zamanda, Avrupa girişimlerinin (öncelikli olarak Pleven ve Fouchet planları aracılığıyla Fransızların) özerk bir Avrupa güvenliğinin yaratılmasındaki başarısızlığının da açık olduğu görülmektedir. Aynı zamanda, Avrupalı girişimlerin, otonom bir Avrupa güvenlik yapısının yaratılmasındaki başarısızlığı, hatta NATO'nun yerine geçmesi durumunda, Avrupa'nın manevra alanı anlamına geldiği de açıktır. ABD'nin hâkim olduğu bir dünyada çok dardı. Son olarak, bunun başlıca nedenlerinden biri de, Avrupalıların, "güç uzantısı" olarak ABD savunma

harcamalarına nispeten daha düşük olmalarından ötürü, askeri araçlarla caydırıcılık yeteneklerini geliştirememeleridir (Metaxas, Economou, 2012,s.60).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. SOĞUK SAVAŞ SONRASI AVRUPADA GÜVENLİK VE SAVUNMA POLİTİKALARI

Soğuk Savaşın bitmesi ile birlikte işbirliği ve ortaklık süreçlerine evrilen bir değişime gidilmiştir. Berlin duvarının yıkılması ve Sovyetler Birliği'nin dağılışının ardından bölgede istikrarın sağlanması ve doğan otorite boşluğunun doldurulması sorununun yanı sıra, iki Almanya'nın birleşmesinin getirdiği sorunlar ve Sovyetler Birliği'nden sonra bağımsızlığını kazanan devletlerde yaşanan değişim sürecinin etkileri de, Avrupa'da güvenlik anlayışının ve yapılanmasının değişimini zorunlu kılmaktaydı. İşbirliğinin ve ortaklığın yoğun olduğu bu dönemde güvenlik arayışında olan Avrupa güvenliğini sağlama konusunda birçok adım atılmıştır. Ayrıca bu dönemde tehdidin ortadan kalkması ile NATO'nun varlığı sorgulanır hale gelmiştir. NATO bir yandan savunma örgütü olma rolünü üstlenmeye devam ederken öte yandan da yeni koşullara ayak uydurma çabasına girmiştir. Böylece NATO, Avrupa'da adil ve kalıcı barışın tesis edilmesi amacıyla yeni açılımlara ve politik hedeflere yönelmiştir.

NATO ile işbirliği içinde bir Avrupa Güvenlik ve Savunma Kimliği oluşturma çabalarının yerini Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikasına devretmiştir. Burada Birlik ülkelerinin arasında ODGP sütunu içinde AGSP oluşturarak Avrupa Birliği'nin güvenliği için tek bir noktadan hareket edilmesi hedeflenmiştir. Ekonomik alanda seri şekilde kararlar alabilen AB üyesi ülkeler, siyasi kararlar almada bir o kadar zorlanmaktadır. Bu durumun altında yatan neden ise her ülkenin kendi siyasi çıkarlarını ön planda tutması ve kendi iç güvenliklerini, dış güvenliğe karşı tercih etmelerinden kaynaklanmaktadır. AB'de AGSP'ye kurumsal kimlik kazandırma çabaları tüm hızıyla devam etmektedir. Kurulacak olan AGSP organlarıyla yeni güvenlik politikalarının fonksiyonlarının artması öngörülmüş olup ve BAB ile AGSP'yi tek çatı altında toplama gayreti hızlanmış ve BAB AGSP'ye katılmıştır (Yığıttepe, 2017,s.120).

AB içinde oluşturulabilecek yeni bir savunma ve güvenlik politikasının temellerinin nasıl atılacağı hususunda bu alanda geçmiş yıllarda icra edilen çalışmalarla kendisini göstermiştir. Soğuk Savaş sonrası dönemde AB, savunma ve güvenlik çalışmalarını daha da hızlandırmış ve kurumsallaşma yolunda büyük gayretler göstermiştir. Maastricht Antlaşmasıyla başlayan üç sütunlu yeni yapı AB'nin yeni kimliğinin temelini atmıştır (Türker, 2007,s.54).

3.1. SOĞUK SAVAŞ'IN SONU VE AVRUPA'NIN SİYASAL ORTAMI

SSCB'nin yıkılması ve Dünya'da çift kutuplu düzenin sona ermesi ile birlikte Avrupa'da ana tehdit ortadan kalkmıştır. Sovyetler Birliği, 1985 yılından itibaren meydana gelen siyasi gelişmelerin sonucunda dağılma sürecine girmiştir. Bu süreç, Doğu Bloğunun da sonunu getirmiştir. SSCB'de Gorbaçov'un iktidara gelmesi ile başlayan Doğu- Batı yumuşaması, Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Konferansı (AGİK) çerçevesinin gelişmesi, Avrupa'da karşılıklı kuvvet indirimi müzakerelerinin sonuçlanması, Almanya'nın iki tarafının birleşmesi ve Varşova Paketi'nin dağılması Avrupa'daki güvenlik politikaları üzerinde etkiler yaratmıştır. Almanya artık bir cephe ülkesi olmaktan çıkmış, Doğu Avrupa ülkeleri ise NATO için "alan dışı bölgeler" kapsamına girmişlerdir (Tangör, 2009, s.67).

3.1.1. Sovyetler Birliği'nin Dağılması

Nitekim SSCB, 16 Temmuz 1990'da, Batı Almanya ile Doğu Almanya'nın birleşmesini ve Birleşik Almanya'nın NATO'ya üye olmasını, Almanya'daki asker sayısının 370 bin kişiyle sınırlı olarak kalmasını kabul etmiştir. Bunun üzerine, 17 Temmuz 1990'da ABD, İngiltere, Fransa ve SSCB ile iki Almanya arasında "4+2 Antlaşması" imzalanmıştır. Böylece, SSCB, Almanya ile barış antlaşması yapılması konusundaki ısrarından vazgeçmiş, birleşik Almanya'nın varlığını kabul etmiştir. İki Blok arasındaki yakınlaşmanın hızlandığı bu dönemde, 19 Kasım 1990'da NATO ile Varşova Paketi devlet ve hükümet başkanları Paris'te toplanmışlardır. Liderler, toplantı sonunda imzaladıkları Ortak Bildiri 'de, silahların sadece meşru savunma için kullanılabileceğini, karşılıklı güvenin artırılacağını ve silahların denetleneceğini açıklamışlardır. Yine aynı gün, "Avrupa'da Konvansiyonel Silahların İndirimi

Anlaşması (AKKA)” yapılmıştır. 21 Kasım 1990’da yine Paris’te, AGİK’e dâhil 34 ülkenin devlet ve hükümet başkanları düzeyinde yapılan toplantıda, 1975 Helsinki sistemini örgütlü hale getiren ve Doğu ile Batı arasındaki Soğuk Savaş’a son veren “Yeni Bir Avrupa için Paris Şartı” da imzalanmıştır (Tangör, 2009,s.68-69)

23 Ağustos 1990’da Ermenistan, SSCB içinde kalmakla birlikte, bağımsızlığını ilan etmiştir. 31 Mart 1991’de, Gürcistan’da yapılan halk oylamasında bağımsızlık için yüzde 90’dan fazla oy çıkınca, Gürcistan da bağımsızlığını ilan etmiştir. Hemen ardından, 11 Haziran 1991’de, Rusya Federasyonu, Rusya Anayasası’nı Birlik Anayasasından üstün olduğu iddiası ile egemenliğini ilan etmiştir. Bu gelişmeler sonucunda, SSCB’nin dağılması kaçınılmaz olmuştur. Nitekim 24 Ağustos 1991’de Ukrayna, 25 Ağustos 1991’de Belarus (Beyaz Rusya) bağımsızlıklarını ilan etmişler, 29 Ağustos 1991’de ise Sovyet Komünist Partisi, Yüksek Sovyet kararıyla resmen kaldırılmıştır. 26 Aralık 1991’de ise Sovyet Parlamentosu, SSCB’nin son bulunduğunu resmen onaylamıştır (Armaoğlu, 2017,s.641-643).

3.1.2. Doğu Bloku’nun Dağılması

Gorbaçov’un 1985 yılından itibaren kendi ülkesinde giriştiği söz konusu yenilikler Doğu Bloku ülkelerini de etkilemiştir. Nitekim Macaristan Komünist Partisi, 9 Ekim 1989’da Marksizm’den vazgeçerek, Macaristan Sosyalist Partisi adını almış, 23 Ekim 1989’da da Macaristan’da çok partili sisteme geçilmiştir. Polonya’da ise, Komünist Merkez Komitesi 6 Ocak 1990’da kendini feshetmiş ve adını Sosyal Demokrasi Partisi olarak değiştirmiştir. Çekoslovakya, Bulgaristan ve Romanya’da da komünist partilerin öncülüğüne son verilmiştir. Doğu Almanya, 3 Ekim 1990’da Batı Almanya’ya katılmıştır. İşte bu devletlerde meydana gelen söz konusu sistem değişikliği ile çoğulcu demokrasi ve pazar ekonomisine geçiş hareketleri, onları bağlı buldukları Doğu Bloku’ndan kopmaya ve bağımsız olmaya yöneltmiştir. Nitekim bu son gelişmeler üzerine, COMECON, 28 Haziran 1991’de üye devlet delegelerinin Budapeşte’de bir araya gelerek örgütün feshine ilişkin protokolü imzalamasıyla sona ermiştir. Bu gelişmenin hemen sonrasında da Varşova Paktı 1 Temmuz 1991’de üye devletlerin ortak kararıyla resmen son bulmuştur (Uçarol, 1995,s.803-804)

3.1.3. Berlin Duvarı'nın Yıkılışı ve Almanya'nın Birleşmesi

1980'li yılların sonlarında iki Almanya arasındaki ilişkiler de düzelmeye başlamıştır. 9 Kasım 1989'da Berlin Duvarı yıkılmış, böylece Soğuk Savaş'ın en anlamlı sembollerinden biri ortadan kalkmıştır. İki Almanya arasındaki sınırlar açılarak ortak para sistemine geçilmiştir. Batı Almanya Başbakanı H. Kohl, 28 Kasım 1989'da, iki Almanya'nın birleşmesiyle ilgili olarak, önce sıkı bir işbirliğini sonra da aşamalı şekilde birliği öngören bir planı yürürlüğe koymuştur.

18 Mart 1990'da, Doğu Almanya'da seçimler yapılmış ve iki Almanya tarafından birleşmeyi gerçekleştirmek üzere "Büyük Koalisyon" kurulmuştur. 22 Haziran 1990'da Almanya'nın işgalinden sorumlu olan ABD, İngiltere, Fransa ve SSCB ile Doğu ve Batı Almanya Dışişleri Bakanları arasında Doğu Berlin'de "4+2" adıyla anılan toplantı yapılmıştır. Bu toplantıda SSCB ilke olarak iki Almanya'nın birleşmesini kabul etmiştir. Bu toplantıda, Doğu ve Batı Almanya, Almanya ile Polonya arasındaki Oder-Neisse kesin sınır çizgisi olarak kabul edilmiştir (Armaoğlu, 2017,s.589). İkinci Dünya Savaşı sonrasında Doğu Almanya'dan Polonya'ya verilen toprakların bu devlete ait olduğunu kabul etmişlerdir. Bu gelişmelerden sonra, 12 Eylül 1990'da Moskova'da ABD, İngiltere, Fransa ve SSCB ile iki Almanya arasında, birleşme ile ilgili olarak "4+2 Antlaşması" imzalanmıştır. Söz konusu antlaşmanın 3 Ekim 1990'da yürürlüğe girmesiyle de, iki Almanya resmen birleşmiştir (Tangör, 2009, s.71-72).

Almanya'nın birleşmesinden sonra NATO ile Varşova Paktı karşılıklı olarak birbirlerini artık daha fazla tehdit etmedikleri hususunda anlaşmışlardır. Bu anlayış, konvansiyonel silahlar anlaşmalarının imzalanmasını kolaylaştırmıştır. AGİK'in tüm üyeleri Kasım 1990'da Paris'te yeni bir Avrupa düzeninin temellerini atmak üzere toplanmışlardır.

3.2. SOĞUK SAVAŞ SONRASI NATO-AB İLİŞKİLERİ

Soğuk Savaş'ın ardından dünya çapında meydana gelen değişiklikler, AB'nin uluslararası alanda bağımsız bir küresel güç olma yolunda sadece bölgesel bazda mesuliyet üstlenmesini değil küresel bazda da mesuliyetini paylaşma arzusunu etkilemiştir. Dış politikada neredeyse hiç askeri güç kullanmayan ve "sivil güç" olarak isimlendirilen AB, bu durumdan seri bir

şekilde sıyrılmak istemekte ve kendi geleceğine daha iyi şekilde yön verebilmek için küresel bir oyuncu olma çabasıdadır. Savaş sonrası dönemde bu durumdan kurtulmak istemekte ve kendine özgü bir savunma ve güvenlik politikasını oluşturmayı hedeflemektedir. Güvenlik hususunda temel argümanları ise komşu ülkelerde işbirliği, uzlaşma, refah ve istikrar modelidir. Soğuk Savaş döneminde NATO imkân ve kabiliyetlerine muhtaç kalan ve bu dönemin ardından genişleme politikasıyla Avrupa'nın bütününe yayılmak isteyen AB, Soğuk Savaş yıllarının ardından krizlere müdahalede sivil araçların yanı sıra askeri araçları da kullanma zorunluluğu fark etmiştir. Sonuç olarak, AB içinde güvenlik yeniden tanımlanmıştır (Drent, Zandee, 2010,s.1).

Soğuk Savaş döneminin ardından Avrupa Birliği, güvenlik ve savunma politikalarında NATO'ya olan bağımlılığını asgariye indirmek istemiştir. Balkanlar'da meydana gelen savaşlar AB'nin AGSP'yi geliştirmesinde önem teşkil etmiştir. Geliştirilen stratejiler, yapılan antlaşmalar ve Lizbon Antlaşması'yla savunma ve güvenlik kapasitelerini, sivil ve askeri araçlarını geliştirme politikası izleyen Avrupa Birliği, dünyanın neredeyse tamamında kriz yönetimi operasyonlarında yer alarak uluslararası aktör olma amacını gerçekleştirmeyi hedeflemektedir (Şöhret, 2013,s.61).

Soğuk Savaş sonrası dönemde AB-NATO ilişkilerinin gelişimi üç aşamada dile getirilebilir. 1991-1998 arasında yedi senelik süreyi kapsayan birinci aşamada ilişkiler NATO-merkezli ve NATO- ağırlıklı olmuş ve 1994 ile 1996 yılları arasında yapılan Berlin Anlaşmaları çerçevesinde gelişmiştir. 1998-2003 yılları aralığını kapsayan ikinci aşamada NATO'dan ayrı (otonom) ve AB liderliğinde yapılacak kriz yönetimi operasyonlar seçeneği formüle edilerek uygulamaya geçirilmiş ve Berlin Plus Antlaşmaları yapılmıştır. 2003 yılından sonrasını kapsayan üçüncü aşamada ise, AB-NATO ilişkileri iki örgüt arasında sağlanan mutabakat çerçevesinde gelişmektedir (Zhussipbek, 2009,s.75-76).

AB-NATO ilişkisi daha geniş açıdan bakıldığında aslında Amerika ile Avrupa arasındaki ortaklığı kuran bir köprü görevi de görmektedir. Bu ortaklık uzun yıllardan beri Avrupa'nın güvenlik ve savunmasını ve strateji gibi konularını da etkilemekte ve belirleyici bir etkiye de sahip olmaktadır.

3.2.1. Maastricht Antlaşması

Maastricht Antlaşması, Avrupa Topluluğu'nu her yönüyle birlikte hareket eden bir yapıya dönüştürmesi, Avrupa Birliği'ne geçişi getiren ve ekonomik olduğu kadar siyasi ve askeri anlamda da birlik olmanın somut temellerini ortaya atması yönüyle AT için yeni bir döneme geçişi ifade eder (Biçer, 2002,s.135).

Avrupa'daki ideolojik, askerî, ekonomik ve gerilimin yok olması, hâlihazırdaki güvenlik altyapısının yeniden tanımlanmasını gerektirmiştir. Entegrasyonun derinleşmesi ve üye sayısının artması, Birliğin siyasi etkinlik alanının genişlemesi yönünde ciddi baskı yaratmıştır. Avrupa Birliği kendisine ait güvenlik hedeflerini ilk kez 1992 Maastricht Antlaşması ile ortaya koymuştur. 1993 yılında Kopenhag Zirvesi ile Avrupa Birliği, Orta ve Doğu Avrupa ülkelerinin üyeliğine ilişkin genişleme politikasının siyasi ve iktisadi koşullara bağlı kılınarak, tutum belirlenmesine karar vermiştir (Yücel, 2007,s.46).

7 Şubat 1992 tarihinde imzalanıp 1 Kasım 1993 tarihinde yürürlüğe giren Maastricht Antlaşması ile ODGP, o dönem için AB'nin üzerine oturtulduğu üç ana sütundan ikincisi olarak kurulmuştur. Böylece, ASİ kapsamında oluşturulan dış politika konularındaki işbirliği mekanizmasının yerini ODGP almıştır. Maastricht Antlaşması ile Birliğin güvenliği ile ilgili olan bütün konular ODGP kapsamına alınırken ileride ortak savunmaya dönüşebilecek ortak bir savunma politikasının oluşturulması nihai bir hedef olarak belirlenmiştir.

Avrupa Kurucu Antlaşması ile oluşturulan sütunlar ise Avrupa Toplulukları, ODGP ve üçüncü sütun olarak da Adalet ve İçişleri'nden oluşmaktadır. Tezimizin konusu AB'nin savunma ve güvenliği teşkil etmesi bakımından üç sütunlu bu yapının dış politika ve güvenlik sütunu olan OGDP sütununu inceleyeceğiz.

Bu politikanın güvenlik boyutunun özünü BAB'ın genişletilerek ve değiştirilerek AB'nin savunma örgütüne dönüştürülmesi ve bu amaçla kurumsallaştırılması oluşturmaktadır (Çomak, 2005: 41). Avrupa güvenliği ve savunması ile bağlantılı tüm sorunlar OGDP sütununun içerisindedir. Bu Antlaşma ile oluşturulan OGDP mekanizmasının çift başlı bir kurumsal dayanağı

ve siyasi önceliği vurgulanmalıdır. İlk olarak siyasi hususta AB, OGDG ile dış politika, savunma ve güvenlik alanında AB diplomasisini uluslararası düzeyde daha etkin kılınmasına önem vermiştir. BAB ile de etkin bir AGSK oluşturmaksa AB'nin öteki önceliğidir (Şöhret, 2013,s.66).

Bu Antlaşma ayrıca BAB'ın Avrupa Birliği'nin içinde ayrılmaz bir parça olduğunu belirtmiştir. OGDG'nin Maastricht Antlaşması ile belirlenen amaçları ise, AB'nin ortak değerlerini ve temel çıkarlarını korumak, AB'nin ve üyelerinin güvenliğini attırmak, uluslararası işbirliğini teşvik etmek, hukukun üstünlüğü, demokrasi, insan hakları ve temel özgürlüklere saygıdır (Çomak, 2005,s.42).

Maastricht Antlaşması'nda Ortak Dış ve Güvenlik Politikası 'nda, OGDG için temel esas ve genel ilkeler (AB tarafında belirlenir), ortak stratejilerle ilgili kararlar, ortak tutum ve pozisyonların tutumu, politika yürütülürken üye devletlerin işbirliği içinde olmalarını sağlama hususları öngörülmüştür (Akçay, Argun, Akman, 2011,s.126). Maastricht Antlaşması ile ikinci sütun olan OGDG'de sadece dış politika konusunda karara varılmamış, ilk defa üye ülkeler güvenlik ve savunma konularını antlaşma altına alma konusunda anlaşmışlardır. OGDG, Birliğin güvenliğini etkileyen bütün konuları içine alması ve uzun dönemde de ortak savunmaya yol açacak ortak savunma birliğinden yoksun olup herhangi askeri bir yapısı yoktur. Savunma ve güvenlik politikalarıyla ilgili kararları AB'nin isteği üzerine BAB uygulanması kabul edilmiştir. İkinci sütunda güvenliğin savunma boyutu ayrı ele alınmış ve Batı Avrupa Birliği, Avrupa bütünleşmesinde olmazsa olmaz bir yapı olarak görülmüştür. Bu kapsamda Batı Avrupa Birliğine bir yandan Birlik savunması hakkında alınan karar ve eylemleri uygulama görevi verilmiş, bir yandan da Batı Avrupa Birliğinin Birlik savunmasının bir ayağı ve NATO ile işbirliği içinde geliştirilmesi öngörülmüştür (Caşın, Özgöker, Çolak, 2007,s.254).

Sonuç olarak savunma ve güvenlik kapsamında incelendiğinde, Maastricht Antlaşması ile Ortak Dış ve Güvenlik Politikası kapsamında çözümlenmemiş birçok konu ile birlikte işbirliğinin geleceği hakkında bir plan yerine sadece geniş bir çerçeve çizildiği, bu çerçevenin de birkaç yıl içinde yapılan çok sayıda pazarlık ve uzlaşmanın ürünü olduğu görülmektedir. Zira bu

koşullar altında Ortak Dış ve Güvenlik Politikası Tek Senet ile gelişen kurumsal mekanizmanın uzantılarını içeren hükümetlerarası ve ulusüstü unsurların karmaşık bir birleşimini temsil etmektedir (Smith, 2004,s.180).

3.2.2. Maastrich Sonrası Batı Avrupa Birliği'ni (BAB) Yeniden Canlandırma

Soğuk Savaş sonrası dönemde Avrupa'da yaşanan değişimlerden ötürü Batı Avrupa Birliği, yeni Avrupa'nın karşı karşıya kaldığı problemlerle savaşılabilmek ve böylece kendi varlığını, gücünü kanıtlayabilme yolunda büyük gayret göstermiştir.

Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle; yukarıda başlıklarda da belirtildiği gibi SSCB ve Varşova Paktı dağılmış, Berlin duvarı yıkılarak iki Almanya birleşmiş ve Varşova Paktı'na üye ülkelerin, Avrupa entegrasyonunun neresinde yer alacağı tartışma konusu olmuştur. Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle Sovyet Rusya'nın dağılması ve NATO'nun varlığının sorgulanır hale gelmesi ve Avrupa'nın kendi güvenliğini kendi sağlamak istemesi üzerine BAB tekrar önem kazanmıştır.

1954 ve 1984 yılları arasında, BAB daha çok danışma ve tartışma için bir forum olarak kullanılmış ve Avrupa güvenlik ve savunma konulu diyaloga önemli katkılarda bulunmuştur. BAB tarihinde önemli dönüm noktası 1984 yılıdır. 26-27 Ekim 1984 tarihleri arasında BAB Antlaşması'nın 30. Yıldönümü sebebiyle Roma'da bir araya gelen BAB Dışişleri ve Savunma Bakanları, BAB'ın yeniden canlandırılmasını açıklayan Roma Deklarasyonu ile BAB üyesi ülkelerin dışişleri ve savunma bakanlarının yılda iki kez bir araya gelmelerini kararlaştırdılar. Bu Roma Deklarasyonu ile AGSP yolunda önemli bir adım atılmış, üye devletlerin savunma politikalarının uyumlaştırılması ve BAB ile NATO arasında savunma ve güvenlik alanında daha fazla işbirliği yapılması istenmiştir. Kurulduğu tarihten itibaren NATO'nun gölgesinde kalan BAB, Roma Deklarasyonu ile uluslararası alanda rol üstlenmeye başlamıştır. Avrupa'nın savunmasıyla ilgili konuların NATO'nun dışında tartışılacağı ikinci forum olarak yeniden gündeme gelmiştir (Erdoğan, 2004,s.73).

1990'ların başındaki dönemde AB'nin siyasal birliğinin sağlanmasının temel taşlarından birini, ODGP sütununun BAB ile güçlendirilmesi süreci

oluşturmuştur. Maastricht Antlaşması dâhilinde BAB'ın AB'nin savunma ve güvenlik kanadı olduğu ve NATO'nun AB ile işbirliği içinde Avrupa sütununu güçlendirici bir aracı olduğu belirtilmiştir. BAB kapsamında asil, ortak, gözlemci ve ortak katılımcı olmak üzere dört çeşit üyelik statüsü bulunmaktadır (Çakmak, 2005,s.22).

AB'nin Maastricht Antlaşması ile BAB'ın AB'nin savunmasının bir parçası olarak NATO ile işbirliği içinde Avrupa savunmasının güçlendirilmesi gerektiği belirtilmiştir. Bu konuda BAB'ın Bakanlar Konseyi de, Maastricht Antlaşması ile eş zamanlı yayımladığı bir deklarasyon ile BAB'ın AB ve NATO ile ilişkilerinin nitelik ve biçimini ortaya koymuştur. Bu durumda BAB, hem AB'nin savunma ve güvenlik boyutu rolünü üstlenirken, hem de NATO-AB ilişkileri çerçevesinde güçlendirecek bir araç olarak görev yapacağını belirtmiştir. Ayrıca Maastricht'de, BAB'a tam üyelik için AB üyeliği şart koşulmuştur. Bunun üzerine, NATO üyesi olan ancak AB üyesi olmayan Türkiye ile aynı durumdaki Norveç ve İzlanda, BAB'a ortak üye olmaya davet edilmiştir. Bu daveti kabul eden her üç ülke ile BAB üyesi ülkeler, 20 Kasım 1992 tarihinde "Ortak Üyelik Belgesi"ni imzalamıştır. Antlaşmanın ardından Avrupa Birliği ortak savunmaya daha çok önem verilmesi gerektiğini belirtmiştir.

BAB'ın tekrar aktif edilmesinin iki boyutu bulunmaktadır. Avrupalılar tarafından bakıldığında, BAB, Avrupa savunma ve güvenliğini sağlaması bakımından Avrupa tarafından geliştirilen bir araç olarak görülmüştür. Ancak 1990'lı yıllarda özellikle Balkanlarda meydana gelen Yugoslavya, Bosna ve Kosova sorunları BAB'ın eksik olduğunu ve Avrupa'nın hala NATO'ya bağımlı olduğunu yeniden gözler önüne sermiştir. Diğer boyut ise, ABD'nin Avrupa savunması için yüklediği mali külfeti azaltmak istemesi ve bunun için de, Avrupalı devletlerin kendi savunmalarında daha etkin rol almasını istemesidir. Ancak ABD bunun NATO kapsamında olmasını istemektedir (Tezcan, 1998,s. 147).

Köln Zirvesi sonucunda, AGSP'nin gelişimi için gereken araç ve yeteneklerin AB'ye akıtarılması kararlaştırılmış, dolayısıyla BAB bünyesinde yürütülen AGSK'yi geliştirme görevi tamamen AB'ye devredilmiştir (Gürkaynak, 2004,s.185).

3.2.3. Petersberg Görevleri

19 Haziran 1992’de kabul edilen Petersberg Görevleri, Batı Avrupa Birliği’nin AB’yi bir savunma unsuru olarak geliştirme ve NATO’nun Avrupa kanadını güçlendirmek için bir araç olarak kullanma taahhüdü açısından çok önemlidir. Deklarasyonun üç bölümü, BAB’ın geleceğine ilişkin yönlendirici ilkeleri tanımlamaktadır (Erhan, Akçay, 2013,s.6)

Bildiride BAB üyesi devletler, BAB yönetimindeki askeri misyonlarda geleneksel silahlı kuvvetlerin tüm unsurlarını kullanmaya hazır olduklarını belirtmektedir. BAB’ın üstlenebileceği askeri misyonlar şu şekilde tanımlanmaktadır: Washington Antlaşması’nın 5. maddesi ve değiştirilen Brüksel Antlaşması’nın 5. maddesi çerçevesinde ortak güvenliğe katkıda bulunmanın yanısıra, BAB üyesi devletlerin askeri güçleri şu belirtilen alanlarda kullanılabilir. İnsani misyonlar ve kurtarma misyonları, barış misyonları, barış sağlama da dâhil olmak üzere çatışmaların önlenmesi ve kriz yönetimi için belirlenen misyonlar.

Ayrıca, Petersberg Görevleri, BAB’ın, duruma göre, çatışma önleme ve kriz yönetimi için desteklenecek inisiyatiflerin etkin bir şekilde uygulanmasını sağlamak amacıyla, duruma göre ve kendi prosedürlerine uygun olarak kurulmasını tavsiye etmektedir. Bu duruma Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi ya da AGİT’in barış operasyonları da dâhildir. Tüm bunların yanı sıra Petersberg Görevleri, güçlü bir transatlantik ortaklığını desteklemekte ve Maastricht Antlaşması’na eklenen BAB Deklarasyonu’nun 30. maddesinin uygulanmasının önemini vurgulamaktadır.

Bildiri’nin son bölümü, BAB’ın genişlemesiyle alakalıdır. Bu bölümde BAB üyesi devletler, gelecekte BAB üyesi, ortak ya da gözlemci üyesi olabilecek AB ve NATO üyesi diğer ülkelerin hakları ve yükümlülüklerini tanımlamaktadır.

3.2.4. Birleşik Müşterek Görev Gücü (BMGG)

Avrupa Birliği’nin güvenlik ve savunma politikasının şekillenmesinde NATO ile ilişkiler önemli bir belirleyicidir. 11 Ocak 1994 tarihinde yapılan NATO Brüksel Zirvesi’nde ABD tarafından NATO’nun Avrupa kanadının güçlendirilmesi için bir Avrupa Güvenlik ve Savunma Kimliğinin oluşturulması

ve Birleşik Müşterek Görev Kuvveti adı altında ortak bir savunma biriminin kurulması kararlaştırılmıştır (Demir, 2009,s.22).

Birleşik Müşterek Görev Gücü, AB'nin güvenlik ve savunma politikasında farklı bir açılım olmuş, Avrupa öncülüğünde ve BAB kapsamında yapılacak operasyonlarda, ABD'nin doğrudan müdahalesi olmadan NATO varlık ve olanaklarının kullanılmasına imkân tanımıştır. 11 Ocak 1994'te açıklanan Brüksel Zirve Bildirisinin 9. paragrafında BMGG kavramı, İttifak üyesi olmayan devletlerin de katılımıyla yürütülecek olası operasyonu kolaylaştırıcı bir araç olarak nitelendirilmiştir.

BMGG, NATO Antlaşmasının 5. madde hükmü içeriğini aşan operasyonlarda NATO'nun yeteneğini arttırmayı hedeflemiştir. Haziran 1996'da NATO'nun Berlin'deki dışişleri bakanları toplantısında BMGG'in BAB'a da tahsis edilmesine ve böylelikle ABD olmadan da NATO'nun operasyonel yeteneklerini kullanarak BAB'ın askeri operasyonlar yapabilmesinin sağlanması kararı alınmıştır. Berlin Anlaşmasına göre, BAB, Kuzey Atlantik Konseyinin iznine bağlı olarak BMGG'yi kullanabilecekti. Sonuç olarak, bir BAB eylemi ABD'nin yer almak istememesine ve Avrupalıların yürütmek istediği operasyonlara karşı çıkmamasına bağlıydı.

AB'nin Libya'ya müdahalesi de BMGG ile işbirliği çerçevesinde olmuştur. BM'ye üye ülkelerin sorumluluklarını yerine getirmeleri noktasında çağrıda bulunulmuş ve Suriye'ye yönelik BMGG kararın uygulanması hususunda Eylem Grubu'nda da ifade edilmiştir. Sürecin BM ve NATO'ya devredilmesi AB'nin askeri müdahalelerdeki eksikliği ve üye ülkelerin sürece farklı bakış açılarından kaynaklanmıştır. Arap Ligi İslam İşbirliği Teşkilatı, Körfez İşbirliği Konseyi gibi çok taraflı uluslararası kuruluşlarla Arap Baharı süreç öncesi ve sonrasında yürütülen diyalog temelli ilişkiler farklı düzeylerde bugün de gelişmektedir. Bu süreçlerde, hükümetlerarası yaklaşımın devamı için dış politikada tek bir ses oluşturamayan AB'nin, dış politika tercihleri BMGG ile şekillendiği görülmektedir.

3.3. AMSTERDAM ANTLAŞMASI

Maastricht Antlaşması ile ilk defa Birlik üyesi devletler arasında bir ODGP oluşturma gayretlerine rağmen, Yugoslavya'da baş gösteren krizin ilk anından itibaren üye devletlerin ortak ve kararlı bir tavır gösterememiş olması AB'nin ortak bir dış politika dâhilinde hareket edemediğini göstermiştir. Bu durum ODGP'ye yönelik giderilmeyen görüş ayrılıkları oluşmuş ve Maastricht Antlaşması'nı gözden geçirmek için 1996 yılında yapılacak olan hükümetler arası konferansta Amsterdam'da toplanılması kararlaştırılmıştır. AB'nin bütünleşmesine büyük etkisi olan 1997 Hükümetler arası Konferansı'nın ardından imzalanan Amsterdam Antlaşması ile ODGP alanında bir takım değişiklikler getirilmiştir ancak bunların çok cesur adımlar olmadığı söylenebilir (Petersen, Sjursen, 1998,s.174).

Bu değişiklikler çerçevesinde bir Siyasal Planlama ve Erken Uyarı Birimi kurulmuştur. Öte yandan, ODGP için Yüksek Temsilcilik adlı birim kurulmuş ve bu göreve eski NATO Genel Sekreteri Javier Solana getirilmiştir. Bunun yanında, oybirliği sistemi esnetilmiş ve AB-BAB bütünleşmesi öngörülmüştür. Yapılan bu değişikliklerle, AB'nin dış politikasında yaşanan gecikmeler ve farklılıklar ortadan kaldırılmaya çalışılmıştır (Ülger, 2002,s.97).

Yukarıda da belirtildiği üzere Amsterdam Antlaşması'nın 17. maddesiyle "Petersberg Görevleri", Maastricht Antlaşması'nın J.4 maddesi yerine oluşturulan J.7 maddesi'ne eklenmiştir. Böylelikle, AB, güvenlik ve savunma konularını git gide AB'nin hukuki ve kurumsal yapısı içine yerleştirmeye başlamıştır. Bu Antlaşmayla beraber AB'nin yürüttüğü sivil, askeri ve insani misyonlar önemli ölçüde artmıştır (Winn, 2004,s.152).

Sonuç olarak, Amsterdam Antlaşması ODGP'nin çerçevesini daha geniş hale getirmiştir. Ancak NATO'nun savunma alanındaki kurumsal üstünlüğünü de pekiştirmiş ayrıca ilk defa ortak savunmanın kurulması konusunda Avrupa Konseyi'ne tam yetki vermiştir. Birliğin savunma kısmı hariç, yalnızca güvenlik alanında sorumluluklar alabilmesinin hukuki zeminini hazırlamıştır. Bunların en önemlileri karar alma mekanizmalarındaki işlevsellik, kurulmuş olan yeni kurullar, komiteler ve askeri uzmanlık gerektiren danışmanlık ve planlama

birimleridir. Ancak yine de bu düzenlemeler Birliğin savunma ve güvenlik konularındaki ihtiyaçlarını karşılamada yetersiz kalmıştır.

3.4. SOĞUK SAVAŞ SONRASI AVRUPA BİRLİĞİ'NİN GÜVENLİĞİNDE KİMLİK ARAYIŞI: AVRUPA GÜVENLİĞİ VE SAVUNMA KİMLİĞİ (AGSK)

1992 Maastrich Antlaşmasıyla Avrupa Birliği resmen kurulurken, ODP de üç temel sütundan biri olarak kabul edilmiştir. Bunun yanında savunma konusunda da ortak adımlar atılabilmesi için Avrupa Güvenlik ve Savunma Kimliği oluşturulmuştur (Özer, Oğuz, Atvur, 2010,s.259). AGSK'nın oluşturulması yönünde ilk girişimler 1990'ların ilk yarısında NATO kapsamında yapılan çalışmalarla kendini göstermeye başlamıştır. Avrupa uluslarının kendi savunma sorumluluklarını artırmaları amacıyla ortaya çıkan AGSK, 7-8 Kasım 1991 tarihinde Roma'da devlet ve hükümet başkanları arasında düzenlenen Kuzey Atlantik Konseyi toplantısında ortaya çıkmıştır. Ayrıca, kabul edilen NATO'nun Yeni Stratejik Konsepti'nde, Avrupa savunma kimliği ile ilgili bu gelişmenin, NATO'nun savunma gücüne katkı sağlayacağı vurgulanmıştır (Gürkaynak, 2004,s.189).

NATO ile işbirliği içinde bir kimlik gelişiminde, ABD'nin NATO imkânlarını erişimine açtığı operasyonlarda Avrupalı müttefiklerinin kabiliyetlerinin arttırılması amaçlanmıştır (İnaç, Güner, 2006,s.145). Bu bakımdan AGSK, Birliğin kurmak istediği ortak dış ve güvenlik politikasının bir parçası görülebilir.

Avrupa ile NATO'nun işbirliği çerçevesinde BAB'ın rolü ve AB - Atlantik ittifakına dair 1991'de yayınlanan bildiri ile AGSK resmen kabul edilmiştir. Maastricht Antlaşması'nın yürürlüğe girmesinin ardından 1994 yılında Brüksel'de yapılan toplantıda NATO, AB ile işbirliği içinde, NATO'nun Avrupa ayağını güçlendireceği ve ittifakın güvenliğine katkıda bulunacağı için bu gelişmeden duyduğu memnuniyeti dile getirmiştir (Açıkmeşe, Dizdaroglu, 2014,s.142).

Atlantik aşırı ilişkilerin güçlenmesini, NATO'nun AB ile işbirliği ile Avrupalı müttefiklerin kendi güvenlik ve savunmaları için geniş sorumluluklar ve

görevler üstlenebilmelerini mümkün hale getirmek üzere BAB ile işbirliğinin geliştirilmesi ve bir AGSK oluşturulması kararı alınmıştır. NATO'nun Avrupa savunmasındaki temel yardımcısının BAB olması öngörülmüştür (İnaç, Güner, 2006,s.141-147). Bu toplantı ile AGSK'nın NATO ve ABD ile işbirliği yapılmaksızın işlevsel hale gelemeyeceği ortaya çıkmıştır. ABD'nin Avrupa'daki askeri varlığını sürdürmesi ve Avrupa'nın NATO ile işbirliği içinde güvenliğini sağlamak üzere BAB-NATO işbirliğinin güçlendirilmesi, Avrupa'nın savunma ve güvenlik alanlarındaki yetersizliğini kanıtlamaktadır.

AGSK, AGSP yolunda Avrupa'nın daha etkili olması gerektiğinin güvencesidir. Burada AGSK'nın rolü ise, Avrupada farklı güvenlik politikaları dâhilinde ulus-devletlerin birarada çalışmasıdır. İttifak'ta bir Amerikan, bir Fransız, bir Alman güvenliği ve savunmasını barındırmak açısından bir örnektir. AGSK, kendi bünyesinde birçok savunma ve güvenlik kimliğine sahiptir (İnaç, Güner, 2006,s.146).

AGSK'ye yönelik tartışmalar, Avrupa güvenliğinde NATO temelli olan ve Birliğin de bu yönde izleyeceği politikaların, NATO-AB ilişkilerinin Avrupa tarafını güçlendireceğini vurgulayacak biçimde süregelmiştir. İngiliz hükümetinin, Avrupa'nın savunma ve güvenlik kabiliyetlerini geliştirebilmesinin, AB içinde sağlanabilir yönündeki yaklaşımının da Fransa cephesinden destek görmesi, AGSK açısından bir dönüşüm yaşanmasına neden olmuştur. Bu bakımdan NATO ile işbirliği ile oluşturulan AGSK ile BAB'ın güçlendirilmesi ve Avrupa devletlerinin kendilerine has ortak savunma ve güvenlik politikası oluşturması hususunda önünü açma gayreti göstermişlerdir (Vincze, 2007,s.104).

3.5. AGSK'DEN AVRUPA SAVUNMA VE GÜVENLİK POLİTİKASINA (AGSP)GEÇİŞ

SSCB'nin dağılması, Körfez Savaşı ve Yugoslavya'nın dağılma sürecinin başlamış olması gelişmelerinin ortak özellikleri Avrupa tarihinde ilk defa savunma ve güvenlik konularının Avrupa düzeyinde ele alınması gerekliliğini ortaya çıkarmasıdır. Bu gelişmeler doğrultusunda, askeri kapasitesinin geliştirilme fikri, BAB ile olan zayıf bağlantısına rağmen, AGSP'nin içinde yer bulmaya başlamıştır (Uğur, Aksoy, 2016,s.219). Bu tarihten itibaren, AB içinde yaşanan gelişmeler neticesinde AB'nin genişleme sürecine

girmesi hem de uluslararası alanda meydana gelen krizler Balkanlarda yaşanan krizler gibi, AGSP'nin geliştirilmesinin sebepleridir. Bakıldığında Amsterdam Antlaşması'yla devam eden sürede, St. Malo Zirvesi ile önemli bir karara imza atılmış ve devamında da Nice Antlaşması ile AGSP kurulmuştur (Keukeleire, Delreux, 2014,s.53-56).

Nice Zirvesi'nde AGSP'nin Avrupa uyum sürecine eklenmesi gerektiği belirtilmiştir. Yine aynı Zirvede Birlik içinde AGSP oluşturulması hakkında tartışmalar yapılmış, gerektiğinde uluslararası krizlere müdahale edebilecek caydırıcı askeri kuvvetler ile desteklenen bir yapının ihdas edilmesi gibi konular gündeme getirilmiştir. AGSP, ODGP bünyesinde, AB üye devletlerin savunma ve güvenlik alanında yükümlülüklerini üstlenmeye yönelik bir girişimdir. Bu açılışla başlatılan yeni güvenlik politikalarının yakın gelecekte AB'nin güvenlik ve savunma alanında yapılandırılacağı öngörülmektedir (Ülger, 2002,s.102). AGSP'nin var olmasının altında yatan en önemli gelişme ise Balkanlarda Kosova'da yaşanan iç savaştır. Oluşan bu durum karşısında AB'nin beraber hareket etme yönünde istekliliği artmıştır. Kosova Savaşının bir "Avrupa silahlı kuvvetler" kurma düşüncesini yarattığı da belirtilmektedir. Balkanlarda yaşanan bu krizlerin ardından; AB kendi içerisinde güvenlik ve savunma mekanizmalarının ortaya konulması için gerekli çalışmalara başlamıştır.

AGSP oluşturmada diğer bir neden ise Avrupa'nın kendisinden kaynaklanmaktadır. Balkanlardaki krizler ve Avrupa'nın güvenliğine dair ABD'de meydana gelen önemli gelişmeler dış faktörleri, para biriminin Euro olarak değişmesi ve daha güvenli bir politika oluşturulmasına dair gayretler ise iç faktörleri oluşturmuştur. AB'nin yaşadığı bu deneyimlerden sonra, etkin bir güvenlik ve savunma politikalarına ihtiyacı olduğunu ve bu yönde atılacak adımların hayata geçirilmesinin önemini kavramıştır (Türker, 2007,s.49).

AB liderleri, 1999 yılı içerisinde öncelikle St Malo görüşmelerinin sonuçlarında mutabık kaldıktan ve 1 Mayıs 1999'da Amsterdam Antlaşması'nın yürürlüğe girmesiyle birlikte AGSP projesini Haziran 1999'da Köln, Aralık 1999'da ise Helsinki Zirveleri'nde resmen başlatmışlardır. Köln Zirvesinde (European Council, ET. 05.04.2018) AB'nin uluslararası arenada tam manasıyla rol oynaması gerekliliğini tekrar ederek, ODGP'nin tamamlayıcısı olarak

AGSP'nin tanımlanması ve gerekli kapasite ve araçla donanmasının altını çizmiştir. Aynı senenin Aralık ayında toplanan Helsinki Zirvesi'nde ise, AB'nin, 2003 yılı itibarıyla bağımsız savunma kapasitesinin geliştirilmesi kararı verilmiştir (Çelik, 2013,s.64-65).

Birlik, AGSP ile AB ülkelerinin kendi pazarlarını koruması ve uluslararası çatışmalara müdahale etmesi amacıyla AB üyesi devletlerden oluşturulacak bir AB ordusunun kurulmasını sağlarken bunu yaparken de NATO'nun "tüm imkân ve yeteneklerinden otomatik olarak yararlanmayı" esas aldığını belirtmiştir. Burada kurulacak bir AB ordusunun amacı, NATO üyesi devletlerin, iletişim, komuta ve istihbarat kontrol sistemlerini, otomatik olarak, yani kendilerinin müdahaleye kara verdikleri koşullarda doğrudan ve ilgili ülkeye haber vermeksizin kullanılması AB'nin askeri imkân ve yeteneklerinin harekete geçirilmesidir (İnaç, Güner, 2006,s.147).

AB tarafında bütün bu gelişmeler olurken, Nice Zirvesi'nden itibaren AB-NATO arasında devam edilen müzakerelerin bir sonucu olarak, 16 Aralık 2002'de AB-NATO ortak bir bildirim yayımlamış, kriz yönetiminde stratejik ortaklıklarını ve bunun şartlarını ilan etmişlerdir. Bu düzenlemeler 11 Mart 2003'de yürürlüğe girerek, 1996 senesinde NATO-BAB ilişkilerinin düzenlendiği Berlin Zirvesi'nin sonuçlarının etrafında geliştirilmiş olduğu için yeni dönem stratejik ortaklık Berlin Plus Anlaşması olarak kayda geçirilmiştir. Berlin Plus Anlaşması'nın Mart 2003'te yürürlüğe girmesiyle beraber hem AB için hem de AGSP için yeni bir dönem başlamıştır (Cebeci, 2012: 105). Bu bağlamda AB, AGSP kapsamında ilk güvenlik strateji belgesini Aralık 2003 yılında "Daha İyi Bir Dünya İçin Güvenli Bir Avrupa" adıyla yayınlamıştır. Bu Belge AB'nin yeni güvenlik anlayışı kapsamında yaşanmakta olan güvenliğin genişleme ve derinleşme sürecinin etkileri içinde hareket ettiği gösterilmiş yeni güvenlik tehditleriyle mücadelede "etkin bir çok taraflılığın" gerekli olduğuna vurgu yapılmıştır (Yiğittepe, 2017,s.19).

AB'nin uluslararası güvenlik stratejisini sembolize eden bu Belge, örgüt çerçevesinde kabul edilen ilk ortak güvenlik stratejisi olarak görülmektedir. Dünyada pek çok risk ve tehlike kadar, pek çok fırsatların da bulunduğunu ifade eden belge, küreselleşen dünyada Avrupa'nın güvenliğini sağlayabilmek için,

Avrupa içinde ve dışında çok taraflı işbirliği sürecinin geliştirilmesinin önemine işaret etmektedir (İşyar, 2008,s.31-32). Bu Belgenin, AB'nin güvenlik alanında atacağı adımlara önemli katkılar sunduğu söylenebilir.

3.6. BERLİN PLUS ANTLAŞMASI

NATO ile BAB arasında 1996 yılında Berlin'de oluşturulmuş işbirliği üzerine inşa edilen Berlin Plus (Berlin-artı) Anlaşması, NATO ve AB üyelerinin sınırlı kapasitelerini ve kaynaklarını ortak kullanmaları amacını taşımaktaydı. Bu düzenleme sayesinde NATO'nun müdahil olmak istemediği krizlerde AB, NATO'nun olanaklarından faydalanarak bu krizlere müdahale etmesini sağlamaktadır (Bhathal, 2014,s.3).

Bildiriden üç gün önce AB Yüksek Temsilcisi Javier Solana, Kuzey Atlantik Konseyi'ne mektup gönderdi. 13 Aralık 2002 tarihli mektupta Solana, AB üyesi olmayan NATO üyesi ülkelerin AGSP'ye mümkün olan en geniş katılımını garanti etti. Buna karşılık Kuzey Atlantik Konseyi'nin 13 Aralık 2002 tarihli kararında AB'nin NATO'nun imkânlarından faydalanacağı garanti edildi. Bütün bu gelişmeler neticesinde de 16 Aralık 2002'de bu ortak bildiri kabul edildi. AB-NATO ilişkileri açısından önem taşıyan bu belgenin ardından iki örgütün yaptığı çalışmalar 17 Mart 2003'te nihayete erdi ve Berlin-artı düzenlemeleri yürürlüğe girdi. Buna göre; AB liderliğinde yürütülecek bir operasyonda AB, istediği takdirde NATO imkân ve kabiliyetlerinden yararlanabilecek, NATO'nun planlamalarına erişebilecek ve kendi yöneteceği bir operasyonda NATO'dan Avrupalı bir komutan isteyebilecekti (NATO Handbook, 2006). Antlaşma'nın içerisinde yer alan NATO'dan gelecek Avrupalı komutan ibaresi tartışmaya açık bir konuydu.

Berlin-artı sayesinde AB, NATO'nun olanaklarından faydalanırken diğer yandan liderliğini yaptığı bir operasyonda yine NATO etkisinden kurtulamayacaktı. Berlin-artı ile icra edilen herhangi bir AB operasyonunda NATO bu sayede gözetim yapabilecekti. Kurallar çerçevesinde NATO, Avrupa Müttefik Kuvvetler Yüksek Karargâhı (SHAPE) başkan yardımcılığı ile bizzat planlama yapacaktı (Gnesotto, 2005,s.192). Ayrıca Berlin-artı ile icra edilecek bir AB operasyonunda AB, NATO'dan Avrupalı bir komutan istediğinde bu kişi Avrupa Müttefik Kuvvetler Komutanı Yardımcısı (DSACEUR) olacaktı. Bu

personel, AB Harekât Komutanlığı görevini yürütürken görev yeri de SHAPE olacaktır. Ayrıca AB'nin NATO imkân ve kabiliyetlerini kullanmak isteyeceği her bir durumda AB ile NATO arasında bu imkân ve kabiliyetlerin nasıl ve ne kadarının kullanılabilmesine yönelik bir anlaşma yapılacaktır. Bu tedbir sayesinde NATO istediği an AB'nin isteklerini karşılamayabilecekti. İkinci olarak, AB, NATO komuta imkânlarından da yararlanmayı talep edebilecektir.

Berlin-artı düzenlemelerinin ele aldığı diğer bir konu da hangi NATO imkân ve kabiliyetlerinin AB'ye tahsis edileceği ile bu kaynakların gönderilmesi, denetlenmesi, geri çağırılması ve görevin sona ermesiyle NATO'ya iadesine ilişkindir (Buharalı, 2010: 3). Bu çerçevede, her bir operasyonda, NATO'nun önceden belirlediği kaynaklar listesinden NATO'nun hangi imkân ve kabiliyetlerinin hangi şartlarda AB tarafından kullanılacağı ayrı bir NATO-AB anlaşmasının konusu olacaktır. Bir başka deyişle, Berlin-artı düzenlemeleri, NATO'nun planlama kabiliyetlerini AB'ye otomatik olarak tahsis ederken, komuta ve diğer imkân ve kabiliyetlerin tahsisinin yine durum bazında değerlendirilmesini öngörmüştür (Özgen, 2016,s.146-147).

Bu ilkeleri esas alan Berlin-artı düzenlemeleri iki örgüt arasında işbirliğinin tesisi ve derinleşmesi yönünde önemli fırsatlar sunarken sahadaki işbirliğinin de temellerini hazırlamıştır.

Berlin-artı düzenlemelerinin yürürlüğe girmesinin ardından 31 Mart 2003'te AB Makedonya'da Concordia Operasyonu'nu başlattı. AB'nin ilk askeri operasyonu olan Concordia Berlin-artı Anlaşmasının ilk uygulaması oldu. Berlin-artı Anlaşması gereği, NATO'dan gelen DSACEUR Komutanı Concordia Operasyonu'nda görev alırken NATO AB'yi stratejik, operasyonel ve taktik anlamda destekledi (Cebeci, 2012,s.105-109). Ardından, Aralık 2004'te Bosna-Hersek'te Althea Operasyonu ile Berlin-artı bir kez daha uygulama alanı buldu. Berlin-artı'ya ilişkin şartların sağlanmasının ardından AB, operasyonel anlamda, AGSP'yi işleme koymaya başladı. 17 Mart 2003'te AB-NATO arasında imzalanan Anlaşmanın ardından 31 Mart 2003'de AB Makedonya'da Concordia Operasyonu'nu başlattı. Daha önce Bosna-Hersek'te AB Polis Misyonu'nu icra etmeye başlayan AB burada kendi imkânlarıyla hareket etti (Lindstrom, 2005: 112). Bosna'dan farklı olarak Concordia ABD'nin de katıldığı NATO tarafından

sağlanan planlama ve lojistik desteği ile gerçekleşti. Böylece AB'nin ilk askeri operasyonu gerçekleşirken Berlin-artı da ilk kez bir operasyonda kullanıldı (Özgen, 2016,s.152).

3.7. SOĞUK SAVAŞ SONRASI NATO'NUN DÖNÜŞÜM VE STRATEJİLERİ

1990'lı yıllarda Avrupa'da; karşılıklı güven, diyalog ortamı, demokratikleşme, iş birliği şeklinde ortaya çıkan karakteristik gelişmeler nedeniyle Soğuk Savaş'ın şartlarına göre yapılmış olan NATO'nun "yeniden yapılanması" ihtiyacı ortaya çıkmıştır (Çomak, 2005: 16). NATO, ya Varşova Paktı gibi sona erecek, ya da yeni misyonlar yüklenerek genişleme ve derinleşme yoluna gidecekti. Soğuk Savaş sonrası NATO, savunma örgütü olma yanında, yeni misyonlar yüklenerek yoluna devam edecekti.

Sovyetler Birliği'nin dağılması ile Varşova Paktının da ortadan kalkması, bağımsızlıklarını kazanan cumhuriyetlerde serbest piyasa ve özelleştirmeye dayalı ekonomik reformlar sürecinin başlamasını beraberinde getirdi. Soğuk Savaş sonrası NATO'ya yönelik ciddi tehditlerin ortadan kalkmasıyla, NATO kimlik bunalımına düşmüş ve birtakım sorunlar ile karşı karşıya kalmıştır. Bu sorunlar özetle şu şekildedir. Varlık sebebinin ortadan kalkmasıyla beraber yaşanan "meşruiyet sorunu", genişleme stratejilerinden kaynaklanan siyasi, askeri ve ekonomik sorunlar, alandışılık sorunu, NATO üyeleri arasında yaşanan sorunlar, NATO-dışı ülkelerle yaşanan sorunlar (büyük ölçüde Rusya ile) ve en önemlisi, değişen güvenlik ortamı sonucu ortaya çıkan yeni tehditlerle mücadele konusunda yaşananlar (Karabulut, 2014,s.24). Soğuk Savaş sonrası dönemde NATO varlığını sürdürebilmek adına genel çerçevede "kendi kendini dönüştürme" stratejisini kabul etmiştir.

NATO'nun dönüşüm sürecindeki analizi; örgütün belirlemiş olduğu stratejik konseptler, kurmuş olduğu yeni ikili ve çok taraflı ilişkiler, girişmiş olduğu yeni misyonlar, üstlendiği askeri operasyonlar, kurumsal yapısında yapmış olduğu değişimler ve genişleme stratejileri üzerinden yapılabilir (Karabulut, 2014,s.s25)

İlk olarak NATO tarafından 1991 yılında yayımlanmış olan Stratejik Konsept, daha sonraları 1999 ve en son olarak da 2010 yılında politik ve askerî durumun değişmesi nedeniyle güncellenerek tekrar yayımlanmıştır. Stratejik Konsept ile NATO'nun hedefleri ve görevlerinin resmi bir şekilde ifade edilmesi amaçlanmış ve belirlenen bu hedeflere ulaşmak için başvurulacak politik ve askerî yöntemler üzerinde öneriler getirilmiştir.

Soğuk Savaş sonrasında değişen güvenlik koşullarına uyum sağlamanın farkında olan NATO, asıl fonksiyonu olan kolektif savunma ilkesini atlamadan 1991, 1999 ve son olarak 2010 yılında Lizbon Zirvesinde kabul edilen yeni Stratejik Konsept'te de belirtildiği üzere, büyük çapta bir dönüşüm süreci yaşamıştır. NATO'nun "alandışı faaliyetleri", yaşamış olduğu dönüşümün göstergesi olmuştur. NATO'nun, Balkanlarda Bosna-Hersek ve Kosova müdahalesi birçok tartışmaya yol açmış olsa da Avrupa'da barış ve istikrarın askeri bir destek olmadan sağlanamayacağını ortaya koymasının yanında, transatlantik ilişkilerin gerekliliğini, dolayısıyla NATO'nun varlığının gerekliliğini göstermiştir.

Balkanlarda yaşanan olaylar, yeni tehditlerin yaratacağı ciddi sonuçları ve NATO'nun dönüşüm gayretlerinin devam ettirilmesi gerektiğini göstermiş, NATO'nun 5. madde dışı görevlerde rol alma isteğini de ortaya koymuştur. Ayrıca, yaşanan 11 Eylül saldırıları İttifak bölgesini tehdit eden tehlikelerin sadece Avrupa ile sınırlı olmadığını ve Avrupa sınırları dışından kaynaklandığını göstermiştir (Şahin, 2016,s.164). Güvenlik ortamında yaşanan değişimin NATO üzerinde de önemli etkileri olmuştur. Sadece çatışmaların yanı sıra başka tehditler de ortaya çıkmıştır. Bunlar terörle mücadele, bölgesel istikrarsızlıklar, kitle imha silahları ve ayrılıkçı hareketler, örgütlü suç, radikal dini akımlar, kitlesel göç, uyuşturucu ve insan ticareti gibi risk ve tehditlerdir. Dolayısıyla değişen tehdit ortamında ve tehditlere karşı koymada uygulanacak stratejilerde de bir değişim ve dönüşüm vazgeçilmez olmuştur (Kocabaş, 2013,s.111).

3.7.1. 1991 Yılı NATO'nun Stratejik Konsepti

NATO'nun dönüşümündeki temel güvenlik dokümanı "İttifakın Stratejik Konsepti" olan belgedir. 1991 yılında yapılan Roma Zirvesinde "Yeni Stratejik Konsept" kabul edilmiştir. Yayımlanan bu Konseptte, NATO'nun dönüşümünün

nitelikleri belirlenmiş, güvenlikle ilgili yeni yaklaşımlar ve tehdit algılamaları tanımlanmıştır. Bu Bildiride; artık merkeze yönelik geniş çaplı bir saldırı tehdidinin olmadığı belirtilmiştir; siyasal, ekonomik ve sosyal istikrarsızlıklar, milliyetçi ve etnik çatışmalar, kitle imha silahlarının yayılması gibi konular güvenliğe ilişkin yeni riskler olarak sıralanmıştır. Roma Zirvesi'nde alınan kararlar doğrultusunda 1967'den 1980'lerin sonuna kadar uygulanan "esnek karşılık" ve "ileri savunma" ilkelerinin yerine "azaltılmış ileri mevcudiyet" stratejisi benimsenmiştir. Artık ortada büyük bir tehdit bulunmadığı için, merkez bölgesi olarak tanımlanan bölgede daha esnek ve hareketli birlikler oluşturulması kararlaştırılmıştır (Karabulut, 2014,s.25).

Soğuk Savaş döneminde temel işlevi "savunma" ve "caydırıcılık" olan NATO, temel işlevlerinin yanı sıra, kendisine değişen koşulların gereği olarak "önleyici diplomasi" ve "kriz yönetimi" gibi yeni misyonlar belirlemiştir. "Barışı koruma" operasyonlarında NATO'nun AB, BAB ve AGİT'le işbirliği yapabileceği, BM misyonlarına katılabileceği belirtilmiştir (Purtaş, 2005,s.9- 90).

NATO, bir taraftan üye olmak isteyen bir taraftan da Rusya Federasyonu'nun göstereceği tepkiden çekinen ülkeleri hayal kırıklığına uğratmamak için "Barış İçin Ortaklık (BİO)" programını geliştirmeyi kararlaştırdı. NATO'ya üye olmayan ülkelerle askeri alanda işbirliğini geliştirmeyi amaçlayan BİO programı; hava savunması, iletişim, kriz yönetimi, barışı koruma ve aynı zamanda "diyalog" ve "işbirliği" ilkelerini uygulamaya koymuştur (Karabulut, 2014,s.26). Kuzey Atlantik Konseyi'ne göre BİO'nun temel amacı; Avrupa'daki askeri işbirliğini arttırmak, istikrarı arttırmak, barışa yönelik tehditleri azaltmak, programa katılan ülkelerdeki demokrasi bilincini yükseltmek ve en önemlisi bu ülkeleri NATO üyeliğine hazırlamaktır (Ağır, 2003,s.110- 120). NATO'nun 1994'de ortaya koyduğu BİO programı oldukça başarılı bir uygulama olmuş ve hedefine ulaşmıştır. Zira bu uygulama sayesinde NATO'ya üye olmayan ülkelerle ikili ilişkiler oldukça önemli seviyelere gelmiş, ikili ilişkilere ek olarak bu ülkelerle ortaklaşa misyonlar üstlenilmiş ve en önemlisi bu ülkelerden büyük bir kısmı ile ittifak üyeliliğinin zemini hazırlanmıştır (Karabulut, 2014,s.27).

3.7.2. 1999 Yılı NATO'nun Stratejik Konsepti

Dünya genelinde değişen güvenlik anlayışı nedeni ile NATO, Stratejik Konseptinin yenilenmesine ihtiyaç duymuştur. Yeniçağın güvenliğine uygun şekilde geliştirilen bu Konsept NATO'nun yarım yüzyılı geride bıraktığı 1999 yılında kabul edilmiştir. 1999 yılında gerçekleştirilen Washington Zirvesinde NATO'nun ikinci "Stratejik Konsepti" yayınlanmıştır.

Bu stratejik Konseptte; NATO'nun, Avrupa'da güvenlik ve istikrarın temel unsuru olan bir "kolektif savunma" örgütü olarak kalacağı, transatlantik bağın korunacağı, 5. Madde görevlerinin önem ve önceliğini koruyacağı, ancak 5. madde dışı görevlerin de İttifak'ın yeni görev kapsamı içinde olacağı, NATO'nun Kitle İmha Silahlarının (KİS) yayılması ve terörizme karşı mücadelede daha aktif rol alacağı ve ittifakın faaliyet alanının daha geniş olacağı (Avrupa Atlantik ve çevresi), komuta ve kuvvet yapısının daha esnek ve reaksiyon süresinin daha kısa olacağı ve NATO'nun, diğer uluslararası örgütlerle koordineli çalışacağı ve üye olmayan ülkelerle de güvenlik alanında işbirliğini amaçlayan BİO gibi uluslararası mekanizmaları destekleyip geliştireceği esasları kabul edilmiştir (Yılmaz, 2009,s.65).

3.7.3. 2010 Yılı NATO'nun Stratejik Konsepti

NATO'nun son Stratejik Konsepti, 2010 yılında, Lizbon Zirvesinde kabul edildi. Uluslararası sistem son zamanlarda Çin gibi yeni güçlerin ortaya çıkışını ve Rusya gibi eskilerin yeniden ortaya çıkışını fark etmiştir. Küreselleşme, iktisadi gücün yeniden dağılımını teşvik etmiştir, ancak buna karşılık gelen etkili bir küresel yönetim yapısı henüz oluşturulmamıştır. Bu uluslararası kalkınma, NATO'nun Rusya ile olan ilişkilerinden uluslararası kriz yönetimine kadar çeşitli konuları ele alması gereken birçok konuyu etkilemektedir. 1999 yılından itibaren NATO, üyeliğini, 13 Orta ve Doğu Avrupa ülkelerine genişletti. Bu süreç, AB genişlemesi ile birlikte Avrupa'da barışa ve istikrara katkıda bulunmuş, aynı zamanda İttifak üzerinde de karmaşık bir etki yaratmıştır. AB üyesi ülkelerin 15'ten 28'e genişletilmesi, İttifak'ın daha fazla ulusal güvenlik önceliği ve tehdidi ciddi olarak dikkate almasını gerektirdi. Ancak, NATO üyeleri arasındaki farklı tehdit algıları nedeniyle ortak bir vizyon ve güçlü İttifak uyumu elde etmek zordur. 2008 yılında Rusya ve Gürcistan

arasındaki savaş, yeni Doğu Avrupa NATO üyelerinin güvenlik algılarını etkileyen ve bazı NATO üyeleri arasında Rusya'ya karşı stratejik güvenceyi arttırma ihtiyacının altını çizen daha az iyi bir Avrupa güvenlik ortamına işaret etti. Bununla birlikte, diğer üye devletler daha fazla ek NATO enerjisine ve alan dışı operasyonlara yönelik çabalara adanmış olacaktadırlar (Silvestri, Marrone, 2011,s.37-38).

2010 Stratejik Konsepti tarafından belirlenen son NATO temel görevi “işbirlikçi güvenlik”tir. Bu geniş tanım çerçevesinde, işbirliği ve ortaklık faaliyetleri İttifak görevleri (ilk olarak 1999 Stratejik Konsepti'nde yer almaktadır) olarak yeniden tanıtılmakta ve son on yılda önem kazanmaktadır. “İşbirlikçi güvenlik”, aynı zamanda, “açık kapı politikasının” (NATO üyeliğinin daha da genişlemesi), silahsızlanmanın, silahların kontrolünün ve silahların yayılmasının devam etmesini de içerir. Bu politikaların NATO temel görevleri arasında yer alması, İttifak'ın stratejisindeki önemini artırıyor, ancak NATO'nun gerekçesinde ve bu zorlukların yönetiminde köklü değişiklikler yapılmasını zorunlu kılmaz. 2010 Stratejik Konsepti, ayrıca, NATO'nun her üç temel görevini nasıl ele alacağını da belirlemektedir. Savunma ve caydırıcılık konusunda, kılavuzların büyük bir kısmı, geleneksel yetenekler, nükleer caydırıcılık ve daha fazla seferber askeri güç ihtiyacı gibi NATO'nun askeri duruşuyla ilgili geleneksel unsurlardır (Silvestri, Marrone, 2011,s.42-43).

Soğuk Savaş sonrası NATO'nun yeni Stratejik Konsepti, önce Avrupa'da, daha sonra da evrensel barışa ve Batı refahına karşı meydana gelebilecek önemli değişimler göz önünde bulundurularak oluşturulmaya çalışılmıştır (Şahin, 2016,s.161).

2010 Stratejik Konsepti ve bu açıdan Lizbon Zirvesi, NATO'nun istişare mekanizmalarını güçlendirmeye yönelik çabalar da dâhil olmak üzere, NATO etrafında toplu savunma ittifakı olarak toplanan bir Zirve olarak değerlendirilebilir. Tam olarak, NATO Zirvesi, ittifakın kurumsal prosedürlerini ve karşılıklı duyarlılıkla bağlantılı normu güçlendirici olmuştur (Knutsen, 2012,s.18).

3.8. 11 EYLÜL SONRASI GÜVENLİK ANLAYIŞI

11 Eylül 2001’de ABD’ye karşı yapılan saldırılar, sadece Amerika için değil, dünya genelinde güvenlik kavramının sorgulanmasına yol açmıştır. Bu bağlamda, başta ABD olmak üzere diğer ülkeler ve organizasyonlar güvenlik stratejilerini değiştirmiş ve terörizm, güvenlik politikalarında ilk sırada yer almıştır. 11 Eylül olayları, AB-NATO ilişkisinin güçlendirilmesinde hem acil hem de uzun vadeli bir etkiye sahip oldu. 11 Eylül saldırıları sonrası değişen uluslararası ortama Avrupa Birliği de kayıtsız kalmamış ve güvenlik anlayışında revizyona gitmiştir.

Bu konuda atılan ilk somut adım ise 12 Aralık 2003 tarihinde gerçekleştirilen Brüksel Zirvesidir. Bu Zirve sonunda AB tarafından “Strateji Belgesi” hazırlanmış ve bu belge AB’nin küresel güvenlik açısından ilk stratejik tutumu olması açısından önemlidir (Çelik, 2013,s.29). AB’de güvenlik konusu 11 Eylül terör olayları (2001), Madrid (2004) ve Londra’daki (2005) terörist saldırılarla birlikte daha fazla önem arz etmeye başlamıştır. Bu kapsamda, Avrupalı askeri kuvvetlerin oluşturulmasına yönelik yaklaşımlar güç kazanmış ve AGSP savunma ağırlıklı olmaktan çıkarak güvenlik ağırlıklı bir boyut kazanmaya başlamıştır. Yine 11 Eylül terör saldırılarını müteakiben Afganistan’ın işgali, Amerika başkanı Bush’un terörizme karşı mücadele doktrini (önleyici savaş stratejisi) ve uygulamaları Avrupa’nın geleceğe yönelik güvenlik anlayışlarını ve dolayısıyla AB’nin uluslararası düzeyde ilişkilerini etkilemiş olduğu görülmüştür (Morkaya, 2014,s.71-72). AB bu dönemden sonra, AGSP kapsamındaki güvenlik çalışmalarını daha çok terörizm merkezli olarak yapmaya başlamış ve bu yönde AGSP’yi kurumsallaştırma girişimlerine hız kazandırmıştır (Yığıttepe, 2017,s.18).

12 Eylül 2001’den sonra hem AB hem de NATO, saldırıların hem terörizm hem de kimyasal, biyolojik, radyolojik ve nükleer silahların (CBRN) yaygınlaşmasıyla mücadele için işbirliği ve CBRN saldırısına karşı sivillerin korunmasıyla ilgili bilgi alışverişinde bulunma üzerine yoğunlaştı. 11 Eylül sonrası yapılan dayanışma gösterisi, iki örgüt arasında terörle mücadele yönleriyle üst düzey işbirliğine yol açtı.11 Eylül saldırılarından sonra savunma ve askerî kapasite geliştirilmesine ilişkin ortak güvenlik politikasına ivme kazandırılarak yeni bir aşamaya gelinmiştir (Yücel, 2007,s.47).

11 Eylül'den sonra “çok yönlülük”, “yumuşak güç”, “barışı sağlama” ve “iktisadi ve siyasi yeniden yapılanma şeklindeki anlayışı ile ABD'nin “geleneksel güç kullanımı” ve “terörizme karşı savaş” anlayışı arasındaki fark ABD ile AB arasındaki temel ayrışmayı ortaya çıkarmıştır (Türker, 2007,s.147).

3.9. AVRUPA GÜVENLİK STRATEJİSİ (AGS)

Haziran 2003'te AB'nin Selanik Zirvesinde ODGP Yüksek Temsilcisi Javier Solana tarafından sunulan Avrupa Güvenlik Stratejisi'nin taslak metni tartışılmıştır. Tartışmalar metnin ABD'nin “önleyici savaş” stratejisine alternatif olması ile “gerektiğinde güç kullanma” durumu arasında yapılmıştır. Zirvede ortaya konan Avrupa Güvenlik Stratejisi (AGS), AB'nin iddialı bir dış politika izlemeye aday olduğunun ipuçlarını vermiştir.

AB'nin Aralık 2003 Brüksel Zirvesinde, ODGP Yüksek Temsilcisi Javier Solana'nın oluşturduğu AGS metni, AB'nin “yeni güvenlik stratejisi” olarak ilan edilmiştir. AB, AGS ile ilk kez uluslararası güvenlik ortamını değerlendirmeye almış bundan sonra geçerli olacak dış politika amaç ve araçları belirlenmiştir.

AGS'de öncelikli güvenlik tehditleri olarak üç temel başlık verilmiştir. Bunlar: Küresel terörizm, Kitle İmha Silahlarının yayılması sorunu, çöken/çökmekte olan rejimler ve organize suçlar olarak belirtilmiştir. Birinci başlıkta yer alan “küresel terörizm” konusu AB için stratejik tehdit olarak ele alınmıştır. Teröristlerin KİS'lerin kullanmasının uzak bir ihtimal olmadığı belgede vurgulanmıştır. İkinci başlıkta yer alan “KİS'lerin yayılması” ise Stratejide, AB için en öncelikli tehditlerden biri olarak ele alınmıştır. Özellikle Orta Doğu bölgesinde devletlerin bunları elde etmesi tehlike olarak görülmüştür. Üçüncü başlık, çöken/çökmekte olan rejimler ve bunların uluslararası sisteme yansıyacak etkileri ile alakalıdır. Stratejiye göre AB'nin göç dalgası ve organize suçlara hedef olmasının sebepleri bu devletlerdir. Aynı zamanda, bu ülkeler, teröre alt yapı sağlayabilmektedir.

AB'nin Güvenlik Stratejisi üçlü saç ayağına dayandırılmıştır. Birincisi, AB'nin AGS ile AB sınırları dışındaki bölgelerde yani Avrupa'nın hem yakın hem de uzak çevresinde bir “barış kuşağı” yaratılma isteğidir. Bu sayede AB söz

konusu coğrafyalarda (istikrarsızlık kaynağı olarak görülen otoriter rejimler vs.) kendi dış politika anlayışına göre hareket edeceği varsayıldı. İkincisi, AB, uluslararası ilişkilerde “çok taraflılık” ilkesinin yerleşmesini istemiştir. BM’nin önemine dikkat çekilmiş, AB’nin gerektiğinde uluslararası hukuk normlarını savunmak için “kuvvet kullanımı” da dâhil “önleyici tedbirlere başvurabileceği belirtilmiştir. Üçüncüsü, “kitle imha silahları” ve “terörizm” konularında alternatif politikalar üretilmesidir.

AGS, AB dış politikasının temel felsefesini anlamak için bir başka önemli mihenk taşıdır ve AB politika belirleyicileri için üç geniş stratejik hedef belirlemektedir: Birincisi, çoğu zaman, AB, bölgesel çatışmalar, kitle imha silahlarının yayılması, terörizm, devletin başarısızlığı, organize suç, hastalık ve istikrarsızlaştırıcı yoksulluk dâhil olmak üzere önemli bir dizi küresel sorun ve güvenlik tehdidine hitap etmek için gerekli önlemleri almalıdır. (2008 Avrupa Güvenlik Stratejisinin Uygulanmasına İlişkin Rapor, korsanlığı, siber güvenliği, enerji güvenliğini ve iklim değişikliğini bu listeye eklemektedir). İkinci olarak, AB özellikle komşularında bölgesel güvenlik inşa etmeye odaklanmalıdır: Balkanlar, Kafkaslar, Akdeniz bölgesi ve Orta Doğu. Üçüncü olarak, uzun vadede AB, uluslararası hukuk, barış ve güvenliğin güçlü bölgesel ve küresel kurumlar tarafından sağlandığı kurallara dayalı, çok taraflı bir dünya düzeninin inşasını aramalıdır (Mix, 2013,s.4).

Birliğin dış faaliyetlerinde bir rehber niteliğinde olan ve AB güvenlik politikalarına yön veren ve “Daha İyi Bir Dünyada Güvenli Bir Avrupa” başlıklı Avrupa Güvenlik Stratejisi, AB’nin güvenlik alanında küresel bir oyuncu olma amacını ortaya koymuştur. Solana, AB’nin dış politikasının genel hatlarını ortaya koyan bu stratejiyi Avrupa Birliği’nin stratejik kimliği olarak tanımlamıştır (Wijk, 2004,s.81).

Avrupa Güvenlik Stratejisi, AB’nin güvenlik konularında önemli ilerlemeler kaydetmiştir, bu da Birliğin uluslararası alanda daha aktif bir rol oynadığını ve küresel güvenlik ve istikrara daha fazla katkı sağladığını göstermektedir. Bu Strateji, ilk savunma hattının AB sınırlarının dışında olduğunu belirterek, “hiçbir AB üyesinin şu anda Soğuk Savaş sırasında olduğu gibi doğrudan bir askeri tehditle karşı karşıya olmadığını ve mevcut tehditlerin çok

yönlü, daha az görünür ve daha az öngörülebilir olduğunu” vurgulamıştır (Efe, 2007,s.28).

Avrupa Güvenlik Stratejisi’nin benimsenmesiyle birlikte AB, “önalıcı angajman” kavramı yerine “önleyici katılım” kavramını benimsemiştir ve özellikle Mayıs 2004’te AB Askeri yeteneklerini geliştirmeyi amaçlayan 2010 Temel Hedefi planında da yer alan Acil Müdahale Gücü’nü onaylamıştır. Plan, 2010 yılına kadar AB’nin küresel askeri müdahaleleri için silahlı kuvvetin oluşturulmasını öngörmekte, bu görevi yürütmek üzere iki birimden oluşmaktadır. Bunlar, Avrupa Müdahale Birimleri ve 60.000 kişilik kuvvetten oluşan Avrupa Muharebe Grupları birimleridir (Özdal, 2008,s.139-140).

Avrupa Konseyi’nin isteği doğrultusunda OGDY Yüksek Temsilciliği tarafından Avrupa Güvenlik Stratejisi’nin uygulanmasına ilişkin rapor talep etmesi üzerine çalışma başlatılmıştır. Yapılan bu çalışma sonucunda sunulan rapor, Avrupa Konseyi tarafından 11-12 Aralık 2008 tarihinde Başkanlık Kararı ile kabul edilmiştir. Karar’da, Akdeniz ülkeleri ile iş birliğinin geliştirilmesi gerektiği vurgulanmaktadır. Ayrıca Kafkasya ve Karadeniz’de bulunan ülkelerden Beyaz Rusya, Ukrayna, Gürcistan, Azerbaycan, Ermenistan ve Moldova ile ilişkilerin ikili ve çok taraflı anlaşmalarla geliştirilmesi gerektiği belirtilmektedir. Komşuluk Politikası ile Avrupa politikalarının uygulanmasının önünde önemli engellerin kalkacağı ve Avrupa’ya önemli bir katkı ve güç sağlayacağı ifade edilmektedir.

Bu alanda yeni çalışma yapılmasının nedeni, 2003 AGS’nin hızla değişen güvenlik ortamına ve bunun etkisiyle de dönüşen tehdit algılarını aynen karşılamadığı ve stratejik hedeflerinin net olmadığı görüşüdür. 2003 AGS’den bu yana Avrupa; ekonomik bir kriz, tarihinin en büyük ölçekli genişlemesi, varoluşuna meydan okuyan bir mülteci sorunu ve Birliğin birliğini sorgulayan İngiltere’nin ayrılmasıyla ilgili bir referandumun gündeme gelmesi gibi içsel gelişmelerle karşı karşıya kalmıştır. Öte yandan Avrupa küresel ortamda; Çin’in önderliğindeki yükselen güçlerin artan etkisi, ABD dış politikasının Asya-Pasifik eksenine doğru gitmesi, Arap Baharı, Suriye’deki iç savaş ve Rusya’nın saldırgan tavrına şahit olmuştur (Karabel, 2016,s.4). Tüm bu yaşananlar yeni strateji belgesinin hazırlanması sırasında ele alınmakta ve nihai metne de

yansıtılmaktadır. Bu bağlamda, AB'nin oluşturduğu bu yeni belgenin, üç yıl süren ve AB güvenliğinde önem teşkil eden üçüncü ülkeleri de kapsayacak şekilde olmak üzere birçok paydaşla yoğun fikir alışverişi olarak ortaya çıktığı ifade edilebilir. İlk bakışta dikkati çeken husus; üye devletlerin kendi aralarında yeni bir güvenlik stratejisine ihtiyaç duyulması halinde uzlaşma sürecinin beş seneyi bulmasıdır. Sürecin bu denli uzun süreli olması, Birliğin en kırılgan alanı olan OGSP'nin karar alma mekanizmalarının hantallığını ve zorluğunu göstermektedir. Bu durumun en açık nedeni, Üye Devletlerin, Avrupa güvenliği konusunda ortak bir stratejik kültürü benimseyebilmek için asgari üye sayısına ulaşarak çözüm aramalarıdır. Üye devletlerin ulusal çıkarları yönünde yaptıkları çıkarsamalar farklı isteklerle belirtilmiştir. Örnek verilecek olursa, Vişegrad Grubu olarak bilinen Çek Cumhuriyeti, Macaristan, Polonya ve Slovakya, bu süreçte Adalet ve İçişleri ile OGSP'nin daha kompakt hale getirilmesini istemişlerdir. Aşağıdaki tabloda 2003 ve 2016 AGS'leri karşılaştırma olarak verilmiştir (Karabel, 2016,s.3).

3.10. LİZBON ANTLAŞMASI ORTAK GÜVENLİK VE SAVUNMA POLİTİKASI(AGSP'DEN OGSP' YE)

Avrupa Birliği'nin bütün olması için hukuki bir metne ihtiyaç duyulmuştur ve AB Anayasası oluşturulması düşüncesi gündeme gelmişti ve 29 Ekim 2004'de AB üyesi devletler Roma'da "Avrupa İçin Bir Anayasa" oluşturan Antlaşmayı imzalamışlardır. Ancak, bu Antlaşmanın onaylanıp yürürlüğe girmesi beklenirken onay safhasında daha sonra Fransa ve Hollanda'da yapılan referandumlarda bu Antlaşmaların onaylanmaması üzerine bu girişim sonuçsuz kalmıştır. Daha sonra yapılan Brüksel Zirvesi'nde var olan Antlaşmaları kapsayacak bir "Reform Antlaşması" hazırlanacağını duyurmuştur. Nitekim 13 Aralık 2007 Lizbon Antlaşması'nın imzalanması ile sonuçlanmıştır. Reform Antlaşması olarak da bilinen Lizbon Antlaşması ile Avrupa Birliği'nde değişiklik yapılan son Antlaşma olmuştur. Bu Antlaşma ile AB'nin çehresi değişmiştir diyebiliriz.

Genişleyen AB'nin şeffaf, demokratik meşrutiyetinin artmasını ve daha etkili olmasını sağlama amacını (Md. 2) taşıyan Lizbon Antlaşması, AB'nin bir güvenlik aktörü olarak uygunluğunu ve kapasitesini artırmak için tasarlanan bir

dizi yeniliği kapsamaktadır. Zira Antlaşmada birkaç kurumsal değişikliğin yanı sıra “kalıcı yapısal işbirliği” gibi yeni ve önemli kavramların yer almasının yanı sıra, üye devletler arasında güvenlik ve savunma alanlarındaki işbirliği de yeniden düzenlenmiştir (Özdal, 2008,s.146). “Kalıcı yapısal işbirliği” bu aşamada önemlidir çünkü 2017 yılı itibari ile oluşturulmuş olan ve aşağıda üzerinde durulacak olan PESCO’nun temelleri bu ilkeye dayandırılmış ve üye devletler arasında daha sıkı ve daimi bir yapıyı öngörmüştür.

Lizbon Antlaşması’nın AGSP ile ilgili önemli düzenlemelerinden biri politikanın isminin “Ortak Güvenlik ve Savunma Politikası” (OGSP) olarak değiştirilmiş olmasıdır. Aralık 2007 tarihli Lizbon Antlaşması’na kadar AGSP ile ilgili hükümler Antlaşmalarda yer almamıştır. Lizbon Antlaşması ile AGSP/OGSP alanındaki hükümler ilk defa Birlik Antlaşmalarına dâhil edilmiş ve hukuki bağlayıcılık kazanmıştır. AB’nin dış politikada tüzel kişilik kazanması dış politikadaki etkinliğini arttıracaktır. AB, uluslararası örgütlere ve toplantılara bir uluslararası hukuk süjesi olarak katılabilecektir (Wessels, Bopp, 2008,s.78).

Lizbon Antlaşması ile 1992 yılında imzalanan Maastricht Antlaşmasında oluşturulan üç sütunlu yapı yürürlükten kaldırılmıştır. “Topluluk” ifadesi yerine “Birlik” ifadesi getirilmiştir.

OGSP’nin Lizbon Antlaşması’nın 28B maddesine göre kapsadığı görevler şu şekilde belirtilmiştir; barışı sağlama, çatışma sonrası istikrarın sağlanması, ortak silahsızlandırma operasyonları, insani görevler ve kurtarma görevleri, askeri danışma ve destek görevleri, çatışmayı önleme ve barışı koruma görevleri, kriz yönetiminde muharip güç kullanılmasını içeren görevler. AB’nin OGSP görevlerini üye devletlerin sağladığı olanaklarla yerine getireceği belirtilerek, ayrıca OGSP’nin uygulanması ve Konsey tarafından belirlenen hedeflerin gerçekleşmesi için üye devletlerin Birliğe askeri ve sivil yetenekleri hazır etmesi gerektiği öngörülmüştür.

Lizbon Antlaşması’nda yer alan “karşılıklı dayanışma hükmü” (Md.188 R) her ne kadar AB’yi tıpkı NATO’ya benzer bir role büründürerek ortak savunma alanı yaratabilecek bir yol olsa da maddenin hazırlanmasındaki ve Antlaşma’daki hali göz önüne alındığında bu durumun gerçekleşmesinin neredeyse imkânsız olduğu görülebilir. Dayanışma hükmü içerik olarak üye

devletlerin terörist veya doğal ya da beşeri felaketslere maruz kaldığında ellerindeki bütün imkânları seferber ederek birbirlerine yardım edecekleri üzerine kuruludur. Ancak bu hüküm NATO'nun 5. maddesinden oldukça uzaktır (Zhussipbek, 2009,s.73).

3.10.1. Lizbon Antlaşması Sonrası AB Dış İlişkileri ve Politikaları Bakımından Kurumsal Yenilikler

3.10.2. AB Dışişleri ve Güvenlik Politikası Yüksek Temsilcisi

AB Dışişleri ve Güvenlik Politikası Yüksek Temsilcisi makamı 1 Aralık 2009'da yürürlüğe giren Lizbon Antlaşması ile oluşturulmuştur. Bu oluşum, Avrupa Birliği Ortak Dış İlişkiler ve Güvenlik Politikası Yüksek Temsilcisi Javier Solana ile AB'nin Dış İlişkilerden sorumlu Komisyoneri (Komiseri) Benita Ferrero-Waldner tarafından temsil edilmekte olan iki ayrı makamın birleştirilmesi anlamına gelmiştir. Bu birleşmenin AB'nin dışa dönük eylemlerinde birlik ve uyumu daha büyük ölçüde gerçekleştirmesine katkıda bulunması beklenmiştir. Lizbon Antlaşması bu kapsamda, AB'nin uluslararası arenada etkili olmasını ve tek sesli konuşabilmesini sağlamayı amaçlamaktadır. (Günüşur,2012,s.127

Lizbon Antlaşması'nın 18. Maddesi, Dış Politika ve Güvenlik Politikası Yüksek Temsilciliği kurumunu düzenlemektedir. İlgili Maddeye göre AB Dışişleri ve Güvenlik Politikası Yüksek Temsilcisi Komisyon Başkanı'nın onayı üzerine Avrupa Konseyi tarafından atanmaktadır. AB Konseyi başkan yardımcılığı ve Avrupa Komisyonu başkan yardımcılığını da üstlenen Yüksek Temsilci aynı zamanda, her ay AB üyesi devletlerin dışişleri bakanlarını bir araya getiren AB Dışişleri Konseyine de başkanlık etmektedir. Dışişleri Konseyi, Avrupa Konseyinin ortaya koyduğu stratejik ilkeler temelinde Birlik dış ilişkilerini formüle etmekle ve uyumluluğu sağlamakla görevlendirilmiştir. Lizbon Antlaşmasına ekli 13 Numaralı Bildiride; ODGP ile ilgili hükümlerin üye devletlerin kendi dış politikalarının oluşturulması ve uygulanmasına ilişkin mevcut yükümlülükleri veya üçüncü devletler ve uluslararası kuruluşlarda ulusal temsilcilerini etkilemediği vurgulanmıştır. Yüksek Temsilci Konseye dışişleri konularında bilgi vermektedir. Bu bakımdan Yüksek Temsilcinin temel görevi AB'nin dış politikası ile güvenlik ve savunma politikasını yönetmektir. Bu durum Antlaşmanın 26. Maddesinin 2. Paragrafının 2. bendinde de "Konsey ve Birlik

Dışışleri ve Güvenlik Politikası Yüksek Temsilcisi, Birlik eyleminin birliğini, tutarlılığını ve etkililiğini sağlar” şeklinde dile getirilmiştir. Temsilci bu görevini ise Konsey adına yapmaktadır. Yukarıda da ifade edildiği gibi, Dışışleri Konseyine başkanlık eden Birlik Dışışleri ve Güvenlik Politikası Yüksek Temsilcisi hem getirdiği önerilerle ortak dış ve güvenlik politikasının oluşturulmasına katkıda bulunmakta hem de AB Zirvesi ve Konsey tarafından kabul edilen kararların uygulanmasını sağlamaktadır. Bu itibarla ortak dış ve güvenlik politikası, Yüksek Temsilci ve üye devletler tarafından ulusal imkânlar ve Birlik imkânları kullanılmak suretiyle uygulanmaktadır. Ortak dış ve güvenlik politikasına ilişkin konularda AB’yi temsil eden de yine Yüksek Temsilcidir. Ayrıca, Birlik adına üçüncü taraflarla siyasi diyalog yürütmek ve uluslararası örgütler ile uluslararası konferanslarda AB’nin tutumunu ifade etmek Yüksek Temsilcinin görevleri arasındadır.

Lizbon Antlaşması ayrıca kimi AB kurumlarıyla Yüksek Temsilci arasındaki ilişkinin nasıl yürütüleceğini de açıklamıştır. Buna göre örneğin AB Antlaşmasının 36. Maddesi Birlik Dışışleri ve Güvenlik Politikası Yüksek Temsilcisinin, “ortak dış ve güvenlik politikası ve ortak güvenlik ve savunma politikasının asli veçheleri (yönleri) ve temel tercihleri hakkında AP’ye düzenli olarak danışacağı ve bu politikaların gelişimi hakkında AP’yi bilgilendireceğinin” altını çizmektedir. Madde ayrıca Yüksek Temsilciye, AP’nin görüşlerinin gerektiği şekilde dikkate alınması sorumluluğunu da yüklemektedir. AP’nin dış ilişkiler konusunda, Konseye ve Yüksek Temsilciye sorular yöneltebileceği veya tavsiyelerde bulunabileceği de burada belirtilmiştir. Bu Madde ayrıca AP’nin, ortak güvenlik ve savunma politikası da dâhil, ortak dış ve güvenlik politikasının uygulanmasına ilişkin gelişmeler hakkında yılda iki kez görüşme yapmasını da karara bağlamıştır.

Lizbon Antlaşması ile Yüksek Temsilciye doğrudan üç birim bağlanmıştır: Siyasi Birim, Durum Merkezi, AB Askeri Komitesi. Siyasi Birimin (Policy Unit) görevi ODGP için öncelik arz eden konulara ilişkin stratejilerin belirlenmesi ve uygulamanın ana hatlarının çizilmesidir. Birim tarafından periyodik olarak kaleme alınan “düşünce belgeleri” ODGP’nin uygulanmasında büyük önem taşımaktadır

Bu temel görevleri doğrultusunda Yüksek Temsilcinin görev süresi beş yıldır. Bu süre en çok 18 ay olan diğer Konsey başkanlıklarına oranla oldukça uzundur.

3.10.3. AB Dış İlişkiler Eylem Servisi

Lizbon Antlaşması, Komisyon'un dış ilişkilerinden ve AB'nin diğer dış faaliyetlerinin koordinasyonundan sorumlu olacak, ODGP konularında AB'yi dışta temsil edecek ve görevinde Yüksek Temsilciye yardım edecek yeni bir Avrupa Dış İlişkiler Birimi'nin (European External Action Service-EEAS) kurulmasını da hukuken sağlamıştır. Nitekim EEAS, eski Yüksek Temsilci Catherine Ashton tarafından sunulan teklif ışığında AB Konseyinin AB Dış İlişkiler Servisinin organizasyonu ve işleyişine dair 26 Temmuz 2010 tarihli ve 2010/427/AB sayılı kararı ile kurulmuş ve 1 Ocak 2011'de faaliyetlerine başlamıştır. Aslında EEAS AB Anayasası Taslağında da yer bulmuş bir kurumdur. AB Anayasa Taslağında, AB Dışişleri Bakanı'na destek vermek üzere EEAS'nin oluşturulması öngörülmüştür. Anayasa Taslağında AB Dışişleri Bakanı olarak öngörülen makam AB Dışişleri ve Güvenlik Politikası Yüksek Temsilcisi olarak değiştirilirken, EEAS'nin adı ve görev tanımı aynı kalmıştır. Lizbon Antlaşması'nın 27. Maddesi ise Servisi şu şekilde tanımlamıştır.

Yüksek Temsilciye, görevini yerine getirirken, bir Avrupa Dış Eylem Servisi yardımcı olur. Bu Servis, üye devletlerin diplomatik birimleriyle işbirliği halinde çalışır ve Konsey ve Komisyonun Genel Sekreterliklerinin ilgili bölümlerinde görevli memurlar ile üye devletlerin diplomatik birimlerince görevlendirilmiş personelden oluşur. Avrupa Dış Eylem Servisinin organizasyonu ve işleyişi bir Konsey kararı ile belirlenir. Konsey, Yüksek Temsilcinin önerisi üzerine, Avrupa Parlamentosuna danıştıktan ve Komisyonun muvafakatini aldıktan sonra hareket eder.”

Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü ve Konsey Genel Sekreterliği arasında paylaştırılmış olan dış ilişkiler alanındaki görevlerin yetki karmaşası yaratmadan tek çatı altında bir araya getirilmesi ve güçlü bir diplomatik servis oluşturulması, EEAS'nin temel hedefleri arasında yer almıştır. Ayrıca, AB ve üye devletlerin dış politika alanında tek sesli ve tutarlı bir aktör olması ve bu politika alanında devamlılığın sağlanması da hâlihazırda EEAS için son derece önemlidir. Bu

itibarla, Lizbon Antlaşması ile tadil edilen AB Antlaşmasınının (ABA) Madde27(3)'e göre, EEAS, ODGP'nin gereklerini yerine getirmesinde Yüksek Temsilciye destek olmakla ve üye devletlerin dışişleri bakanlıkları ile işbirliği içinde çalışmakla görevlidir. Bu açıdan EEAS klasik anlamda bir 'AB Dışişleri Bakanlığı' olmaktan ziyade, üye devletlerin dışişleri bakanlıklarının görevlerini tamamlayıcı niteliktedir.

AB'nin "dış ilişkileri" ifadesi, klasik diplomatik ilişkilerin ötesine geçmektedir. Dış İlişkiler Eylem Servisi'nin internet sitesinde "Dış İlişkiler" (ForeignAffairs) başlığı altında şu politika alanları sayılmaktadır:

- Ortak dış ve güvenlik politikası
- Terörizmin önlenmesi
- Kalkınma ve işbirliği
- Eğitim
- Çevre ve iklim değişikliği
- Uluslararası sibe güvenlik politikası
- İnsan Hakları ve demokrasi
- Göç konusunda işbirliği
- Madenlerin güvenilir şekilde çıkarılması
- Ticaret
- Çatışmaların önlenmesi, barış inşası ve arabuluculuk
- Krizlere müdahale
- Uyuşturucular
- Enerji diplomasisi
- AB'nin genişlemesi
- Sağlık
- İnsani yardım ve sivillerin korunması
- Nükleer güvenlik
- Bilim diplomasisi
- Su diplomasisi

Dönemin AB Dışişleri ve Güvenlik Politikası Yüksek Temsilcisi Ashton; 2010/427/AB sayılı AB Konseyi kararı doğrultusunda, EEAS'nin 6 aylık dönem periodunda gözden geçirilmesi kapsamında 29 Temmuz 2013'te bir rapor

yayınlamıştır. Ashton, raporunda, EEAS'nin söz konusu tarihe kadar ki performansını değerlendirmiş ve EEAS'nin organizasyonu, işleyişi ve Yüksek Temsilcinin rolüne ilişkin kısa ve orta vadeli önerilere yer vermiştir. (Hadeshian,2010,s.115) Ashton'a göre, 163 ülke ve uluslararası kuruluşta toplam 139 AB delegasyonu ile desteklenen EEAS'nin tüm coğrafi ve tematik konuları kapsayan küresel yaklaşımı, özellikle AB'nin Güney ve Doğu komşuluk alanlarındaki kilit politika önceliklerini destekleme kapasitesi ve üye devletlerin diplomatik servisleri ile yakın ilişkileri, EEAS'nin güçlü yanlarını oluşturmaktadır. Buna karşın raporda, EEAS'nin daha etkin bir şekilde çalışabilmesi için yapılması gerekenler arasında şu hususlar yer almaktadır:

- EEAS ile Avrupa Komisyonu, AB Konseyi Genel Sekreterliğinin görev ayrımının yapılması,
- AB Delegasyonları ile üye devletlerin üçüncü ülkelerdeki temsilcilikleri arasındaki işbirliği ve koordinasyonun artırılması,
- Coğrafi ve tematik alanlarda faaliyet gösteren 12 AB Özel Temsilcisinin EEAS yapılarına entegre edilmesi,
- EEAS'nin AB Konseyi Üçlü Donem Başkanlığı çalışma programına katkı sağlamasına imkân verilmesi,
- AB Konseyinin Genişleme Çalışma Grubu (COELA) ile EEAS arasındaki ilişkinin geliştirilmesi
- AB Konseyinin ilgili çalışma gruplarına daimi EEAS başkanları atanması.

EEAS'nin en önemli başarılarından biri Batı Balkanlar'da AB üyesi devletler arasındaki ayrılıklara rağmen, Sırbistan ve Kosova arasındaki ilişkilerin normalleştirilmesi yolunda attığı adımlar olmuştur. Mart 2011'de başlatıldığında teknik konuları kapsayan ve mütevazı hedeflerle ilerleyen AB arabuluculuğundaki diyalog, Yüksek Temsilci Ashton'ın çabalarıyla Ekim 2012 itibarıyla başbakanlar seviyesine yükseltilmiş ve Ashton görüşmelere bizzat arabuluculuk yapmaya başlamıştır. Diyalog kapsamında, gerçekleşen on görüşmenin sonucunda, Sırbistan Başbakanı Ivica Dačić ve Kosova Başbakanı Hashim Thaçi ilişkilerin normalleştirilmesine yönelik bir anlaşmayı 19 Nisan 2013 tarihinde parafe etmiştir. (Cole,2013,s.45) EEAS'nin AB dış politikasına katma değer sağladığı diğer alanlar ise, üçüncü ülkelerdeki delegasyonların koordinasyonundaki kriz

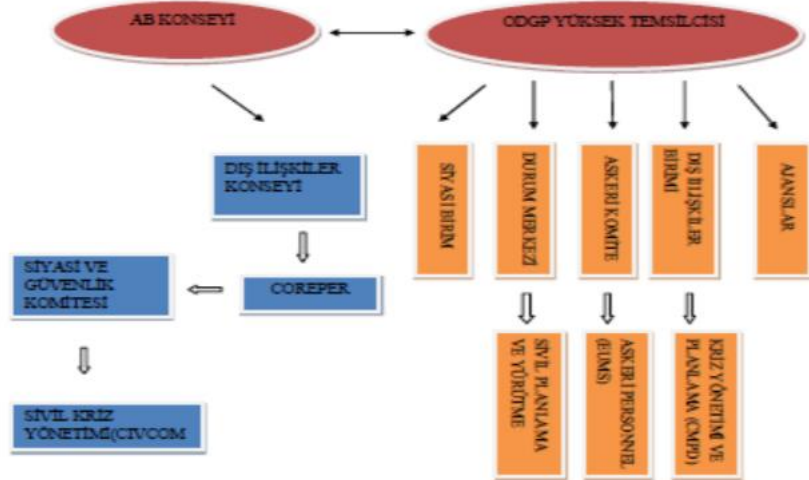
müdahale çalışmaları ve Afrika Boynuzu ile Sahel gibi coğrafi bölgelerde güvenlik ve kalkınma alanındaki zorluklara cevap vermek üzere geliştirdiği kapsamlı ve çok yönlü yaklaşımlardır.

Tablo 1 : Sayılarla EEAS

139	: EEAS'ye bağlı AB Delegasyonu sayısı
5800	: EEAS genel merkezi ile 139 AB Delegasyonlarında çalışan personel sayısı
602.8 Milyon Avro	: 2015 yılı EEAS bütçesi
207.7 Milyon Avro	: Komisyon tarafından verilen yardım miktarı
160 Milyon Avro	: EASS'nin 2015 yılı kira ve mülk edinme gideri
7000 Gün	: EASS Merkez ve Delegasyonlarında çalışanlara yönelik eğitimler

Kaynak: European External Action Service

Şekil 1 : Ortak Dışişleri ve Güvenlik Politikası İşleyiş Şeması

3.10.4. AB Dış İlişkilerinin Geleceğine Dair: Küresel Siyasette Avrupa Birliği

AB dünyada en çok uluslararası kalkınma yardımı yapan kurum konumundadır. 2020 arasında AB ve üye ülkeleri, gelişmekte olan ülkelere yılda ortalama 2 milyar Avro kalkınma yardımı sağlamayı hedeflemektedir. Ayrıca AB ve üye ülkeleri, iklim değişikliğinin önlenmesine yönelik projelerin ve programların finansal olarak desteklemesi amacıyla 2014 yılında 14,5 milyar Avro finansman sağlamıştır. AB benzer çalışmalar için 2020 yılına kadar toplam

bütçenin % 20'sini ayırmıştır. ABD, Japonya, Kanada, Rusya, Hindistan ve Çin ile eğitim, çevre, güvenlik, savunma ve insan hakları diyalogu gibi birçok alanda ilişkilere sahip olan AB, bu ülkelerle düzenli zirveler düzenlemektedir. AB'nin ortaya koyduğu bu hareketlilik, hem örgütün küresel düzeyde potansiyelini ortaya çıkarmakta hem de örgütü daha güçlü kılmaktadır. Bu durum AB vatandaşlarının "AB'nin uluslararası arenada önemsenmesi" yle ve "AB'nin uluslararası arenada önemli bir rol oynamasına" destek vermesiyle daha da meşruiyet kazanmaktadır.

Burada altını çizmemiz gereken önemli bir politika aracı da genişlemedir. Genişleme politikası bir yandan bölgesel düzeyde AB'nin ekonomik ve siyasi gücüne büyük bir ağırlık kazandırırken diğer yandan da küresel etkinliğini güçlendirmektedir. Örneğin beşinci genişleme, AB'nin doğu ve güney komşularıyla ilişkilerine yeni bir ivme kazandırmış, aynı zamanda Baltık ve Karadeniz bölgelerinde girişimlerde bulunma yolunu açmıştır. Batı Balkan ülkeleri ve Türkiye ile katılım müzakereleri, AB'nin Akdeniz ve Karadeniz bölgeleri ile Tuna havzasına yönelik ilgisini ve bu bölgelerdeki etkinliğini artırmaktadır. Öte yandan yarım yüzyılı aşkın süredir dünyadaki en büyük istikrar sağlayıcı güç olan; kurucu ülkeleri arasındaki düşmanlıkları ortadan kaldıran; İspanya, Portekiz ve Yunanistan gibi ülkeleri yüksek refah standardına ulaştıran AB, son zamanlarda kendi iç dinamiklerinin gözden geçirilmesi ve kendi reform sürecinin sorgulanması ile karşı karşıyadır. Bu durum ise, AB'yi bir taraftan kendi içine gittikçe daha çok kapanmaya, diğer taraftan da uluslararası/küresel aktör olma kabiliyetini Çin ve Rusya gibi diğer bölgesel güçlere bırakmaya zorlamaktadır. Ancak bu ifadeler AB'nin çöktüğü veya yakın gelecekte çökeceği anlamına da gelmemektedir.

AB halen büyük ölçüde kıtada ekonomik ve siyasal bir istikrar çıpası olarak durmaktadır. Ancak, 28 üyeye ulaşmış bir AB'nin kendi işleyiş yöntemlerini sağlamlaştırmadıkça ve üye devletlere siyasal bütünleşmesinin gelişimine en elverişli koşullarda hazırlanma imkânı tanıyacak bir takvim oluşturmadıkça, gelecek politikasının nasıl sağlıklı bir şekilde süreceği AB açısından yanıtlanması zor bir sorudur. Ayrıca, AB'nin dış politikasına ve ilişkilerine yönelik politikalar da son derece belirleyici olacaktır. Örneğin genişleme konusunda AB'nin yaşadığı sıkıntılar, ABD ve Kanada ile devam eden serbest ticaret anlaşması konusundaki belirsizlikler, küresel terörizmle

mücadelede etkin olunamaması, Avrupa’da göçmenlere yönelik tutumlar gibi birçok gelişme, AB’nin bugünkü ve gelecekte durumuna ilişkin pek de olumlu sinyaller vermemektedir.

Bu nedenlerle AB ekonomik, finansal ve ticari bakımdan dünyanın başlıca güçleri arasında yer alıyor desek de, 28 üye devletin dış politika alanında aynı performansı gösterebildiğini söylemek oldukça zordur. Yani “sahnenin arkası önu kadar gösterişli değildir.” Bir tarafta İngiltere’nin diğer tarafta da Almanya ile Fransa’nın, Amerika’nın Irak’ı işgali sırasında Birlik içinde ortak dış ve güvenlik politikasında farklılıkları gün yüzüne çıkaracak biçimde, birbirlerine zıt tavır içinde buldukları bilinmektedir. İngiltere bazı AB üyesi ülkelerle (Polonya, İtalya, İspanya, Portekiz) birlikte ABD’ye destek verirken, Almanya ile Fransa AB’nin kendine özgü bir ortak dış ve güvenlik politikası saptayıp buna bağlı kalmasını önermiş ve ABD’nin Irak’ı işgaline açıkça karşı olan bir politika takip etmiştir. Genişleme konusu da farklılıkların en fazla yaşandığı alanlardan biridir. Bu durumlar üye ülkelerin AB içinde bazı çıkar alanlarında değişik öncelikler takip edebildiklerinin veya çıkarları neticesinde farklı politikalar tercih edebildiklerinin örnekleridir.

Birlik üyelerinin tek bir dış politika izlemelerinin mümkün olup olmadığı ise halen AB uzmanlarının cevap aradığı bir konudur. Bu durumun da en önemli nedeni dış politika alanı halen üye devletlerin sürücü koltuğunda olduğu ve çalışma metodunun da devletlerarası işbirliğine dayalı olduğu bir alan olmasıdır. Heywood’a göre bu durum, AB’nin dünya sahnesinde etkin bir şekilde hareket etmek açısından hiçbir zaman devlet düzeyine ulaşamayacağıın işaretidir.

3.11. ARAP BAHARI VE AVRUPA BİRLİĞİ

Arap Baharı pek çok uluslararası aktör gibi Avrupa’nın da hazırlıksız yakalandığı bir durum olmuştur. Ekonomik ve kimlik krizlerinin AB tartışmalarını etkilediği bir dönemde bölgede patlak veren geniş halk hareketleri, bir yandan AB dış politikası için yeni fırsatlar yaratırken, diğer yandan pek çok zorluğu beraberinde getirdi. Öncelikle bölgede yükselen demokrasi talepleri, AB’ye otoriter rejimlerle kurulan istikrar endeksli ilişkileri ve bunun sonucunda tahrip olan AB’nin normatif imajını düzeltme fırsatı sağladı. Benzer bir şekilde, mali sıkıntılar nedeniyle ihmal edilen dış politikanın yeniden tartışılmasına olanak

vererek, yeni bir dış politika revizyonu sürecinin fitilini ateşlemiştir (Kınacıoğlu, 2015,s.148).

Arap Baharı, AB'nin yeni bir dış politika revizyonu için çaba göstermesine karşın, Birliğin bölgeyle ilişkilerini şekillendirecek derecede kapsamlı bir politika dönüşümüne yol açmamıştır. AB ortak dış politikasının önceki dönemlerde parçalanmış imajı bu dönemde de devam etmiştir. Lizbon Anlaşması'nın yürürlüğe girdiği Aralık 2010'da faaliyete başlayan AB Dışişleri ve Güvenlik Politikası Yüksek Temsilcisi, kendini kurumsal eksikliklerini ele alma fırsatına sahip olmadan önce bölgede patlak veren protesto hareketleri içinde buldu. AB üyeleri arasındaki rekabet ve anlaşmazlığın daha açık hale geldiği bu dönemde, AB'nin ulusal dış politikaları ön plandayken, AB etkisiz bir görüntü sergilemiştir. AB ülkelerinin bölgeden gelen talep değişikliği karşısında hissettikleri ilk şaşkınlık, bu talepleri destekleyecek isteksizliğe dönüşmüştür. Bölgede yaşanan gelişmeleri kontrol altına alabilecekleri yanılgısına düşen Birlik ülkeleri, özellikle ekonomik ve siyasi çıkarlarının yoğunlaştığı ülkelerde değişim sürecini rejimlere verdikleri desteği sürdürerek baltalamaya çalıştılar. Örneğin Fransa uzun yıllar boyunca yoğun siyasi ve ekonomik ilişkiler yürüttüğü Bin Ali rejimine sahip çıkarken, İngiltere, Fransa ve Almanya müttefikleri Mübarek'in iktidarını sarsan gösterileri desteklemekten imtina ettiler (Küçükkeleş, 2013,s.10).

AB ülkelerinin gösterilerine karşı statükoyu vurgulayan politikalar, AB Dış İlişkiler ve Güvenlik Politikası Yüksek Temsilcisi pozisyonuna da yansımıştır. Tunus'taki ilk resmi duyurusunu 10 Ocak 2010'da yapan AB, partilere sakin olma çağrısında bulundu; Ancak Bin Ali'nin görevden ayrılma talebi yoktu. AB'nin Tunus devrimine açık desteği, Ben Ali'nin ülkeyi terk etmesiyle devam etti.Bu durum, Mısır devrimi sürecinde de devam etti

Bu noktadan sonra AB ülkeleri bir yandan bölge politikalarını hızlıca revize ederek yeni oluşan bölgesel dinamiklere kendilerini adapte ederken, diğer yandan değişimin bölgedeki ekonomik ve siyasi çıkarlarına zarar vermemesi için yoğun çaba harcadılar. Üye ülkeler gibi AB de, ilerlemenin ilk karışıklığını kabul ederek Komşuluk Politikasını tekrar gündeme getirmiştir. AB'nin Arap Baharı'na değinmeye yönelik ilk ciddi siyasi adımı ise, 8 Mart 2011'de Güney Akdeniz ile Demokrasi ve Ortak Servet için İşbirliği Belgesi olmuştur. Birliğin bölgesel

politikasının çoğu demokratik dönüşüm, sivil toplum ortaklığı ve ekonomik kalkınmaya dayanan bu belge, yöntem olarak ise bölge ülkeleri arasındaki farklılıkları gözetken teşvik bazlı yaklaşımı öne çıkarmıştır.

AB'nin demokrasi ve ortak refah için işbirliği belgesinde tasarladığı, "Değişen Bölgeye Yeni Yanıt" adlı belgesinde ise detaylandığı bölge politikasının en önemli ayağını mali yardımlar olmuştur. Arap rdından AB ve üye ülkeler "daha fazla para" bağlamında bölgeye yaptıkları mali yardımlarda artış olmuştur. AB, 2011-13 yılları arasında Avrupa Komşuluk ve İşbirliği Enstrümanı altında Güney komşularına 4 milyar Avro yardımda bulunmuş, bu miktarın büyük bir bölümünü ikili yardımlar çerçevesinde yürütmüştür.

AB'nin bekle gör politikası izlemesinin ardında yatan sebep kanımızca dış politika oluşturulmasında sahip olduğu kurumsal eksiklikler kadar, Arap Baharı'nın her ülkede farklı şiddetlerde cereyan etmesinden de kaynaklanıyor olabilir. Suriye'de iç savaş, Mısır, Tunus ve Libya'da iktidarın ve liderlerin devrilmesi mevzu bahiskende, aynı değişim ve dönüşüm Fas, Ürdün ve Körfez emirliklerinde gözlenmemiştir. Fas ve Ürdün'de hızlı bir şekilde anayasal değişiklikler yapılarak ayaklanmaların ve isyanların önüne geçilmesi, AB'yi diğer ülkelerde de isyanların kontrol altına alınabileceği umuduyla dış politikada bir süre sessiz kalmaya itmiştir (Küçükkeleş, 2013,s.10)

3.12. KALICI YAPILANDIRILMIŞ İŞBİRLİĞİ (PERMANENT STRUCTURED COOPERATION- PESCO)

Brexit'in ve diğer dış ve iç olayların teşvik ettiği AB savunma ve güvenlik işbirliği için, 2017 yılında bazı önemli adımlar atmıştır. En somut adım, önümüzdeki yıllarda Avrupa savunma işbirliğinin kapsamı ve amaçlarına net bir şekilde odaklanması, Avrupa Savunma Fonu (EDFEuropean Defence Fund) ve PESCO'nun başlatılmasıdır.

PESCO'nun Lizbon Antlaşması'na dâhil edilmesi, Avrupa Savunma işbirliğinin sürekli gerçeklerini yansıtan OGSP'nin gelişimi için daha esnek bir çerçeve sunmayı amaçlamaktaydı; birçok üye devlet, ilgili yeteneklerin elde edilmesinde çokuluslu düzeyde daha fazla işbirliği yapmanın faydalarını görüyordu. OGSP'nin istek düzeyinin ne olması gerektiğine dair çok farklı

vizyonların olduğu da kabul edilmektedir. Böylelikle, AB çerçevesi içinde farklılaşma yoluyla daha derin bir işbirliği, daha genel olarak savunma alanında daha derin bir bütünleşmeye yol açarak, daha genel olarak Avrupa'daki OGSP ve savunmanın karşı karşıya olduğu bazı engelleri ele almanın bir yolu olarak görmüştür. Birbirine daha fazla bağlanma taahhüdü veren ve askeri kapasiteleri daha yüksek kriterleri yerine getiren istekli Birlik üyeleri arasında daha yakın işbirliği, genel olarak ortak yetenekleri daha hızlı geliştirmede ve katılımıcılığın üye devletlerin ulusal düzeyde iştah açıcılık düzeylerini arttırarak OGSP'yi güçlendirecektir ve sürdürülebilirliği fazla olacaktır.

Şimdiye kadar, PESCO sadece teorik bir olasılık olarak kalmıştır. Komisyon Başkanı Juncker, PESCO için “Lizbon Antlaşması'nın uyuyan güzelliği” ifadesini kullanmıştır.

PESCO, 23 katılımcı devlet tarafından kabul edilmiş ve PESCO çerçevesinde yer alan daha küçük katılımcı devletlerin bir araya gelebileceği somut PESCO projelerine odaklanılmıştır. Avrupalı komşular, İngiltere Brexit referandumu ve Donald Trump'ın ABD başkanlığı olarak sürpriz seçiminin değişen güvenlik bağlamını takiben, Avrupa Birliği Küresel Stratejisi(EUGS) ile üye devletleri Lizbon Antlaşması'nın potansiyelini tam olarak kullanmaları çağrısında bulunarak PESCO ile ilgili tartışmayı yeniden gündeme getirdi (EUGS, 2016,s.47).

Haziran 2017 Avrupa Konseyi Zirvesinde, Konsey yakın gelecekte PESCO'yu başlatmayı kabul etmiştir. En başından beri PESCO, Antlaşma işbirliğine gerek kalmadan AB savunma işbirliğini güçlendirmenin bir yolu olarak üye ülkelerden güçlü bir şekilde onay almıştır.

Özellikle Fransa ve Almanya arasındaki bir uzlaşmayı takiben, PESCO, katı kriterler ve geçmiş performanslardan ziyade, gelecekteki taahhüt ve çıktılara odaklanan bir biçimde başlatılmıştır.

Sonuç olarak, bu, çok farklı çıkar ve araçlarla karakterize edilen bir politika alanında esnek entegrasyon elde etmenin avantajlarının azaltılması anlamına gelebilir. Bununla birlikte, seçilen biçimin üye devletlerin üzerinde anlaşabileceği biçim olduğu ve Birliğin varoluşsal bir krizle karşı karşıya olduğu

bir dönemde süreci şeffaf ve kapsayıcı bir şekilde tutmak akıllıca olabilir. PESCO için iddialı ama kapsayıcı bir çerçeve arasında bir uzlaşmaya varmış olmasına rağmen, PESCO için öncelikli projelerin tanımlanması, diğer AB savunma girişimleriyle nasıl bir ilişki içinde olunacağı ve AB üyesi olmayan kişilerin nasıl dâhil edilebileceği gibi hala birtakım yanıtlanmamış sorular var. EDF den farklı olarak, PESCO, üye devletlerin oluşturduğu bir süreçtir; ana kararlar ve faaliyetler, katılımcı üye ülkelerin sorumluluğundadır. Politika yönü ve değerlendirmesiyle ilgili genel tartışmalar Konsey seviyesinde ele alınır, yani PESCO üyesi olmayan devletlerin de gelişimini takip edebileceği anlamına gelir.

3.13. AGSP’NİN KURUMSAL YAPISI

AGSP, uzlaşmaya dayanan saf bir hükümetler arası politikadır. Oybirliği zorunludur, ne olursa olsun nitelikli çoğunluk için tolerans yoktur, üye devletler oylamayla yenilmezler veya kendi istekleri dışındaki operasyonlar için güçlerini ortaya sürmeleri ve masrafları karşılamaları hususunda zorlanamazlar. Eğer bir uzlaşma yoksa ortak bir politika da yoktur. AGSP kapsamında Nice Antlaşması ile üye ülke dışişleri bakanlarının daimi temsilcilerinden oluşan AB Siyasi Güvenlik Komitesi (PSC), üye devletlerin genelkurmay başkanlarından oluşan AB Askeri Komitesi (EUMC) ve AB’nin tek askeri kuruluşu olan AB Askeri Karargâhı (EUMS) oluşturulmuştur. 1999 Helsinki Zirvesiyle oluşturulan bu üç organ Mart 2000 tarihinde faaliyete başlatılmıştır (İnaç, Güner, 2006,s.148). Bunun yanı sıra Avrupa Birliği Uydu Merkezi ve Güvenlik Araştırmaları Enstitüsü organları da bulunmaktadır.

3.13.1. Siyasi ve Güvenlik Komitesi (PSC)

İlk olarak Davignon Raporu ile oluşturulan ve daha sonra ATS ile hukuki kimlik kazanan Siyasi Komite, Nice Antlaşması düzenlemeleri ile Siyasi ve Güvenlik Komitesi adını almıştır (Özdal, Genç, 2004: 162). Nice Antlaşması’nın 25. maddesinde düzenlenmiş olan Siyaset ve Güvenlik Komitesi her bir üye devletin büyükelçi düzeyinde üst düzey görevlileri ile Komisyon temsilcisinden meydana gelir. ODGP ve AGSP kapsamına giren uluslararası gelişmeleri izleyerek Bakanlar Konseyi’ne görüşler bildirir ve böylelikle politikaların tanımlanmasına katkıda bulunur. Bu komitenin merkezi Brüksel’de bulunur ve büyükelçi düzeyinde toplanır. ODGP içerisindeki konular hakkında diğer

Komiteler için rehberlik sağlayacak ve aynı zamanda Yüksek Temsilci / Genel Sekreter ile Özel Temsilciler arasındaki ilişkileri düzenleyecektir.

PSC genellikle, AB Operasyon Komutanı ve AB Kuvvet Komutanı atama kararlarının yanı sıra operasyon planı, komuta zinciri ve katılım kuralları da dâhil olmak üzere planlama belgelerini değiştirmek gibi bir dizi karar almaya yetkilidir. PSC, AB Askeri Komitesinden (EUMC) askeri konularda askeri tavsiye ve tavsiyelerde bulunur. EUMC, genellikle askeri temsilcileri tarafından temsil edilen üye devletlerin savunma şeflerinden oluşur ve AB çerçevesi içindeki tüm askeri faaliyetlerin askeri yönünü uygular. Üye devletler tarafından görevlendirilen askeri personelden oluşan kalıcı bir organ olan AB Askeri Personelinden destek almaktadır. Kriz Yönetiminin Sivil Yönleri Komitesi (CIVCOM) PSC'ye tavsiyelerde bulunur ve sivil misyonlar ve öncelikler hakkında politika önerileri sunar (Wouters, Bijlmakers, Meuwissen, 2012,s.23).

3.13.2. Askeri Komite (European Union Military Committee-EUMC)

Üye devletlerin askeri delegeleri tarafından temsil edilen genelkurmay başkanlarından oluşan bu Komite, Siyasi ve Güvenlik Komitesi'ne askeri danışmanlık yaparak önerilerde bulunur. Askeri Personelin de askeri yönünü belirler, Komitenin başkanı savunma ile ilgili kararlar alınırken Konsey toplantılarına da katılır. Askeri Personel dâhil olmak üzere Avrupa Birliği kapsamındaki tüm askeri konuların idaresi bu Komitenin sorumluluğundadır (Efe, 2007,s.16). AB Askerî Komitesinin görevleri temel olarak kriz yönetimi konseptini (askerî yönleri) geliştirmek, kriz yönetimi harekâtlarının yönlendirmesini sağlamak, potansiyel krizlerin risk değerlendirmesini yapmak, yetenek hedeflerini gözden geçirmek, değerlendirmek ve detaylandırmak, NATO üyesi olup da AB üyesi olmayan devletler ve diğer devletler ve kuruluşlar ile askerî ilişkileri sağlamak, harekât ve tatbikatların finansal tahminlerini yapmaktır. AB Askerî Komitesi, askerî konularda son karar makamı olan ve AB Askerî Karargâhına yönlendirici talimat veren, AGSP operasyonlarını değerlendiren bir organdır. Bu yönü ile askerî konularda SGK'ye tavsiyelerde bulunarak onun karar almasına yardımcı olmaktadır. Avrupa Birliği Askeri Komitesi'nin önemli bir özelliği, verilecek tüm askeri tavsiyelerin fikir birliğine dayalı olmasıdır. Avrupa Birliği Askeri Komitesi, çatışmanın önlenmesi ve kriz

yönetimi alanlarında, üye ülkeler arasında askeri danışma ve işbirliği için oluşturulmuş bir forumdur (Rupp, 2002,s.33).

3.13.3. Askeri Personel (EUMS)

AGSP'ye kriz yönetimi operasyonlarının ifasını da içeren askeri uzmanlık ve destek sağlamak için hazır bulunmaktadır. Bu, erken uyarı, durum değerlendirmesi ve stratejik planlamayı içermekte ve ayrıca muhtemel operasyonlar için Avrupa ulusal ve çok-uluslu güçlerinin saptanmasını da kapsamaktadır. Halihazırda 70 kadar ikinci derece memurdan oluşmaktadır ve Konsey Sekreteryası'nın bir parçası olarak düşünülmektedir (Gnesotto, 2005: 65). AB Askeri Personeli, AGSP bünyesindeki operasyonları denetler. Doğrudan ODGP Yüksek Temsilcisinin özel bürosuna bağlıdır ve resmi olarak Avrupa Birliği Konseyi Genel Sekreterliğinin bir parçasıdır. Ana görevi, NATO ile daimi ilişkiler kurmak, "Petersberg görevleri için erken uyarı, durum değerlendirmesi ve stratejik planlama" yapmak ve AGSP misyonlarını uygulamaktır. EUMS mevcut 200'den fazla askeri ve sivil personelden oluşmaktadır (Manitaras, 2007,s.27).

AB, 2018 yılı sonunda gözden geçirilmek üzere EUMS içinde askeri olmayan görevleri için askeri planlama ve yürütme kabiliyeti Askeri Planlama ve Hareket Yeteneği (MPCC) kurdu. MPCC genel sekreteri, AB'nin yürütme dışı askeri OGSP görevleri için misyon komutanının görevlerini üstlenmiştir. Şu anda Orta Afrika Cumhuriyeti, Mali ve Somali'de konuşlandırılan AB Eğitim Misyonu MPCC tarafından yürütülmektedir (EEAS, 2018,s.1).

Sonuç olarak bu üç ana kurum incelendiğinde, Askeri Komite ve Askeri Personele ilişkin düzenlemeler özellikle NATO üyesi olmayan Avrupa Birliği üyelerinin olumsuz tutumu nedeniyle Nice Antlaşması'na dâhil edilememiş ve bu nedenle bu iki organ Siyasi ve Güvenlik Komitesi'nden farklı olarak antlaşma ile kurulmuş kurumlar arasında değildirler. Antlaşma temelli olmayan Askeri Komite ve Askeri Personel aynı zamanda Lizbon Antlaşması'nda da yer almamıştır.

3.13.4. Uydu Merkezi

BAB tarafından 1993 yılında oluşturulan Avrupa Birliği Uydu Merkezinin (SATCENEuropean Union Satellite Centre) merkezi, İspanya'nın Torrejon kentindedir. Merkezin görevi AB ve üye devletler için uydu

görüntülerine ve bilgilerine dayanan analiz ve belgeleri sağlamaktır. Bunun yanında Petersberg Görevleri gibi misyonlarda Birliğe destek sağlamaktır. Üstlendiği görevler AB'nin ilgi alanı olan bölgelerin genel güvenliğini gözetim altında tutmak, antlaşmaların doğrulanmasına ve denetimine destek vermek, silahlanma ve nükleer yayılmanın kontrolüne destek vermek, denizlerin gözetim ve kontrolü, çevrenin gözetim ve kontrolü, uluslararası terörizmle savaşa destek vermek ve tatbikatların uygulamalarını desteklemektir.

3.13.5. Güvenlik Araştırmaları Enstitüsü (European Union Institute for Security StudiesEUISS)

Özerk statüsü ve entelektüel bağımsızlığı ile EUISS hiçbir şekilde ulusal çıkarı savunmamakta veya temsil etmemektedir. Amacı stratejik tartışmalara katkıda bulunmak ve Birliğin çıkarlarını sistematik olarak artırmak için “Avrupa Güvenlik Kültürü”nün yaratılmasına yardımcı olmaktır. EUISS, ODGP'nin gelişimine üç işlevi ile katkıda bulunmaktadır. Bu işlevler AB ile ilgili temel güvenlik ve savunma konularını araştırmak ve tartışmak, Konsey ve Yüksek Temsilcilik için stratejik öngörü çalışmaları yapmak ve Avrupa ülkeleri, ABD ve Kanada ile olan transatlantik diyalogunu güvenlikle ilgili tüm konularda geliştirmektir.

3.13.6. Avrupa Savunma Ajansı (ASA)

Bu ajans, Lizbon Antlaşması'yla ODGP'den AGSP'ye AB Askeri yeteneklerin dönüşümünün gerçekleştirildiği yönetsel ve örgütsel özellikleri açısından AB'nin diğer ajanslarından ayrılan önemli bir yapı olarak ortaya çıkarılmıştır (Morkaya, 2014,s.52-55). Lizbon Antlaşması'yla Birliğin ortak güvenlik ve savunma politikalarına getirilen yeniliklerle birlikte AGSP'ye yeni bir boyut kazandırıldığı söylenebilir.

Avrupa Savunma Ajansı, Avrupa Birliğinin Savunma Politikalarının gelişimine katkıda bulunmak ve kriz yönetimi çerçevesinde Avrupa Birliğinin kapasitesinin geliştirilmesine yardımcı olmak amacıyla Avrupa Konseyi tarafından 12 Temmuz 2004 tarihinde Ortak Dışişleri ve Güvenlik Politikası bünyesinde kurulmuştur. ASA'nın temelde belirlenmiş dört görevi vardır. Bu görevler: Kriz yönetimi çerçevesinde AB'nin Savunma yeteneklerinin

geliştirilmesi (developing defence capabilities), silah teknolojisi alanlarında üye devletler arasında işbirliğinin güçlendirilmesi, savunma alanında Avrupa Birliği'nin endüstriyel temelini güçlendirilmesi ve Komisyon ile istişare halinde rekabete açık bir savunma pazarının oluşturulması, savunma sanayi alanındaki çalışmaların teşviki, kriz yönetimi alanında savunma yeteneklerini geliştirmek; silahlanma alanında Avrupa'da işbirliğini geliştirmek; Avrupa savunma sanayi altyapısını güçlendirecek önlemlerin ve politikaların belirlenmesine katkıda bulunmak ve gelecekte ihtiyaç duyulacak savunma ve güvenlik yeteneklerine ulaşmak amacıyla yapılacak araştırmaları desteklemek ajansın görevleri arasındadır. Ayrıca, ajansın Avrupa Yetenek Eylem Planı ile belirlenen eksiklikleri giderme konusundaki çalışmaları koordine etmesi de amaçlanmaktadır (Şöhret, 2013,s.86-87).

3.14. AVRUPA SAVUNMA VE GÜVENLİK POLİTİKASININ OPERASYONLARI

AGSP kapsamında AB tarafından yürütülen sivil-askeri kriz yönetimi operasyonlarına bakıldığında birkaç ortak özellik göze çarpmaktadır. AB müdahaleleri genellikle küçük çaplı ve kısa süreli operasyonlar olmakta ve genelde daha önceden NATO ve BM tarafından yürütülmüş olan operasyonların devralınması şeklinde gelişmiştir. Güvenlik açısından çok şiddetli çatışmalar esnasında yürütülmemiştir. Genelde askeri gibi gözükse de sivil ağırlıklıdır (Turan, 2010,s.42).

Operasyonlar genellikle sınırlı görevlerinin hedeflerine ulaşmış olsalar da, analistler sürekli olarak faaliyet alanlarındaki uzun vadeli etkilerini ve üye devletlere güçlü güvenlik faydaları sağlayıp sağlamadıklarını sorgulamaktadır. Bu, OGSP'nin faaliyetler için bir çerçeve olarak uygulanabilirliğinin veya yararlılığının olumsuz bir değerlendirmesini zorunlu kılmamalıdır. OGSP, kriz yönetimi için daha önemli bir çerçeveye dönüşmesi beklenen nispeten genç bir politikadır. Ancak tam tersi bir evrim yaşanıyor gibi görünüyor. OGSP kapsamında görevlendirilen personel sayısı 2008'de 9,000 seviyesine ulaşmış ve sonrasında ciddi bir düşüş göstererek 2012 yılında toplamda 4,500'e gerilemiştir (Haesebrouck, 2015,s.7-8).

2012 ve 2014 yılları arasında, OGSP çerçevesine göre sekiz yeni operasyon gerçekleştirilmiştir. Ancak, bu son operasyonların en iddialı olan EUFOR RCA'sı bile, düşüşün başlamasından önce OGSP kapsamında yürütülen en büyük görevlerden çok daha dar bir ölçektedir (Haesebrouck, 2014,s.28-32).

3.14.1. Concordia Operasyonu (Makedonya)

EUFOR-Concordia, AB'nin ilk askerî operasyonudur. Makedonya Cumhurbaşkanı'nın daveti üzerine AB kuvvetleri Ohrid Çerçeve Antlaşması'nın (Makedonya'da 2001 yılındaki çatışmaları çözen antlaşma) uygulanmasını kolaylaştırmak ve güvenli bir ortam temin etmek amacıyla NATO Operasyonu'nu (Allied Harmony) 18 Mart 2003'te devralmıştır ("Brief Guide to the European Security and Defence Policy (ESDP)", Permanent Representation of France to European Union (28.1.2018). 1990'lı yılların başlarında Yugoslavya'nın parçalanması çatışma dönemine girilmesine sebep olmuştur. Siyasal boşluğun sebep olduğu kaotik ortam Birleşmiş Milletler'in 1992'de UNPROFOR gücüyle Makedonya'ya müdahale etmesine yol açmıştır. Sınır bölgelerini gözlemlemek, istikrar ve güven tesis etmek amacıyla oluşturulan bu kuvvet 1999'a kadar süren görev süresince demokrasiye geçişte başarı sağlamıştır. Ancak Arnavutların 2001'de isyana başlamaları çatışma sürecine geri dönülmesine sebep olmuştur. 31 Mart 2003'te Makedonya'da Concordia Harekâtı, Bosna'daki polis görevini takiben başlatılmıştır. Makedonya'nın daveti üzerine Ohrid Çerçeve Sözleşmesi'nin uygulanmasını kolaylaştırmak için güvenli bir ortam temin etmek amacıyla NATO operasyonunu AB devralmıştır. Bosna'daki polis görevinden farklı olarak, Concordia sadece AB üye devletlerinin imkânlarıyla değil, NATO tarafından sağlanan planlama ve lojistik desteği ile gerçekleştirilmiştir (Turan, 2010,s.46-47). 30 Eylül 2003'de komuta görevi Fransa'dan Avrupa Acil Müdahale Gücü EUFOR'a devredilmiştir. Bu düzenleme, 15 Aralık 2003'te görevin tamamlanmasına kadar sürdürülmüştür. AB operasyon merkezi NATO SHAPE karargâhında teşkil edilmiştir. Concordia, sadece AB üye devletleri imkânlarına dayanmamış, ABD'nin de katıldığı NATO tarafından sağlanan planlama ve lojistik desteği ile gerçekleştirilmiştir. Böylece AB'nin ilk askeri operasyonu olmasının ötesinde, Concordia aynı zamanda, 2002'de bir işbirliği mekanizması olarak kurulan ve "Berlin Plus" olarak adlandırılan AB-NATO arasındaki stratejik düzenlemenin ilk uygulaması olmuştur. Bu operasyon

refah içinde, demokratik ve barışçıl, uluslararası güvenlik gücüne artık ihtiyacı olmayan ve istikrarlı ülkeler arasına girmiş olan bir ülke oluşturmayı başarmaya yönelik çabalara katkıda bulunmuştur

3.14.2. Artemis Operasyonu (Kongo Demokratik Cumhuriyeti)

Uganda, Ruanda ile savaşan Demokratik Kongo Cumhuriyeti'nde 1998'de etnik iç çatışma başlamıştır. Kargaşa ülkenin barış sürecinin raydan çıkması ve daha geniş bir bölgede istikrarsızlık tehlikesini doğurmuştur. Mayıs 2003'ten itibaren, Hema ve Lendu militanları arasındaki etnik çatışma kargaşasının yayılmasına, yüzlerce insanın ölmesine ve binlerce insanın yerlerinden çıkartılmasına neden olmuştur. 10 Mayıs 2003'te BM, AB'ye Kongo'ya yapılacak kriz yönetimi çerçevesinde müdahaleye katılması için teklifte bulunmuştur. Sonuç olarak BM Güvenlik Konseyi'nin 1484 sayılı kararına ve AB Konseyi'nin 423 sayılı kararına göre Kongo'ya Petersberg görevleri kapsamında 2000 kişilik askerî görev ve yardım gönderilmesine karar verilmiştir (Turan, 2010,s.51).

Artemis harekâtı adlı bu harekât, AB'nin Avrupa dışında ve NATO'nun imkân ve kabiliyetlerine başvurmadan başlattığı ilk harekât olma özelliğine sahiptir. Harekât, Kongo Demokratik Cumhuriyeti'nin kuzeydoğusunda bulunan bir bölge olan Ituri bölgesindeki insani ve sivil krizi önlemeyi amaçlamıştır. Bu çerçevede, AB, Bunia'ya 12 Haziran 2003'te, 2.000 askerini göndermiş, harekâta 13'ü AB üyesi toplam 16 ülke katılmıştır.

AB, 2003'te 2000 kişilik barışı koruma gücünü (13 AB üyesi toplam 16 ülke), Kongo Demokratik Cumhuriyeti'nin kuzey doğusundaki istikrarsız Ituri Bölgesi'ne göndermiştir.. Harekâtın hedefi, Kongo Demokratik Cumhuriyeti'nin kuzey doğusunun güvenliğe kavuşmasıdır. Buraya gönderilen gücün görevi şehirde, mülteci kampları ve havaalanlarında BM Personeli, insani yardım çalışanları ve sivillerin güvenliğini sağlamaktır. 01 Eylül 2003'te operasyon sona ermiş ve BM'ye devredilmiştir. Artemis AB'nin sınırlı bir bölgede sınırlı bir süre için üzerine aldığı bir misyon niteliğindedir. Bunia şehrinde güvenlik sağlama görevini yerine getirmiş olması ve uzak bir coğrafyada askeri operasyonda yer alması AGSP'nin gelişiminde önemli bir yer tutmaktadır. Ayrıca Artemis Operasyonu'nun AB'nin NATO desteği olmaksızın BM ile koordineli yerine

getirilmesinden dolayı, AB'nin küresel aktörlük arayışında çok büyük öneme sahip olduğunu söylemek mümkündür (Söylemiş, 2007,s.41-53)

3.14.3. Althea Operasyonu (Bosna-Hersek)

1996 Dayton Antlaşması ile NATO Barışı Koruma Gücü (SFOR)'un faaliyetlerini 2 Aralık 2004'de AB Askeri Gücü, Saraybosna'da Althea Operasyonu adı altında devralmıştır. AGSP kapsamında icra edilen en geniş kapsamlı harekât olarak kayıtlara geçmiştir AB Askeri gücü NATO'nun Askeri Gücünün aynı sayıda olması yaklaşımı nedeni ile 7000 kişiden oluşmuştur. 1 Ocak 2003'te başlayan Avrupa Birliği Polis Misyonu (EUPM), AGSP kapsamında başlatılan ilk sivil kriz yönetimi misyonudur. 2003 yılında EUPM, Dayton Antlaşması uyarınca Bosna'ya gönderilen BM Uluslararası Polis Gücü'nün yerine geçmiştir. EUPM'nin üç temel görevi vardır: Yerel polis organlarının sorumluluklarını ve standartlarını yükseltmek; Polis yapılanmasının reformunu desteklemek; Polis güçlerine organize suçlarla mücadelede, özellikle devlet düzeyinde savcılık ve adli çalışmaların gelişmesini sağlayarak yardım etmek (Turan, 2010,s.48). Althea Operasyonu, AB'nin 2003 yılındaki Makedonya görevinden sonra gelen ikinci büyük görevdir ve Berlin Plus görevlerinin kullanıldığı bir harekâttir. AB'nin bu görevi esnasında planlama, komuta-kontrol ve askeri yetenekler bakımından NATO'ya bağımlı kalması nedeni ile birçok sorunlar yaşanmış, Atalanta Harekâtı gibi AB'ye ait bir operasyon olma özelliğine sahip olamamıştır. AGSP'nin askerî araçları NATO imkânlarıyla birlikte kullanılmıştır.

Bölgede güvenliği sağlamak olan asli askerî görevinin yanında, AB Barış Gücü, AB Özel Temsilciliği'ni ve Birleşik Polis Birimi'nin (IPUs) organize suçlarla savaşıabilmesi için askerî komuta altında eğitimini desteklemek görevlerini de üstlenmiştir. Ayrıca ALTHEA operasyonu AGSP kapsamında başlatılan ilk sivil kriz yönetim misyonu olmuştur.

3.14.4. Kosova (Eulex)

AB, henüz Kosova bağımsızlığını ilan etmeden önce EULEX isimli bir AGSP görevi ve bir özel temsilciyi Kosova'ya atamıştır. Amaç, hukukun üstünlüğünün sağlanması ve işleyişi konusunda Kosovalı makamlara yardımcı

olmaktır. Şubat 2008’de AB tarafından hukuk devleti görevi ile kurulan Eulex’de suçluların takibi, kamu düzeni ve güvenliği için icrai yetkilerle donatılmıştır (Arsava, 2009,s.13).

AB’nin, Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikaları bünyesinde bugüne kadar gerçekleştirdiği en kapsamlı sivil misyon, 2008 yılında başlatılan Avrupa Birliği Kosova Hukukun Üstünlüğü Misyonu’ dur. AB Kosova Misyonu (EULEX), Kosova’daki polis, yargıç, gümrük memuru ve sivil yöneticileri eğiten sivi bir hukuk mahkemesi görevidir. EULEX 2008 yılında başladı ve Ekim 2012 itibarıyla yaklaşık 1.250 personel ile bugüne kadar yürütülen en büyük AB sivil operasyonu olmuştur (Mix, 2013,s.12). Misyon ilk faaliyetini, Aralık 2008 ayında gerçekleştirmiş, tam kapasite ile faaliyetlerine geçiş süreci ise Nisan 2009 ayı itibarıyla mümkün olabilmıştır. Mezarların açılarak kimlik tespitinin yapılması, kayıpların bulunarak ailelerine teslim edilmesi, yargı alanında yapılan reformlara yardım edilmesi, gümrük düzenlemelerinde yapılan iyileştirmelerle kaçakçılığın önlenmesi, operasyonun getirileridir. Ancak Eulex görevi sırasında önemli sorunlar ve sıkıntılar yaşanmıştır. Rusya’nın onay vermemesi nedeniyle operasyonun gecikmesi ve üye devletler arasında yaşanan görüş ayrılıkları bu sıkıntıların en temel olanlarından (Kocamaz, 2010,s.971).

SONUÇ

Soğuk Savaş döneminde AB'nin siyasi bütünleşme çerçevesinde çabaları olsa da güvenlik politikalarının ortak bir yapıya dönüştürülemediği görülmektedir. Bu konuda ortak kararlar alınamamasının nedenleri arasında üye ülkeler arasında ulusal çıkar farklılıkları ve görüş ayrılıkları sayılabilir. Özellikle Soğuk Savaş sonrasında Maastricht Antlaşması'yla birlikte Ortak Dış ve Güvenlik (ODGP) oluşturulması güvenlik politikalarının gelişiminde önemli rol oynadığı görülmüştür. AB daha sonra Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası'yla (AGSP) devam eden süreçte kurumsal nitelikte organlar kurarak daha etkili olmaya çalışmıştır.

Özellikle AB'nde 11 Eylül terör saldırıları Avrupa'nın güvenliğini NATO ve ABD'den bağımsız olarak kendilerinin sağlaması gerektiği düşüncelerini ortaya çıkarmıştır. Bu düşünce merkezli güvenlik politikaları daha çok alınan zirve kararlarıyla geliştirilmeye çalışılmıştır. Bu dönemde AB'nin hem bölgesel hem de küresel güvenliğe katkısı AGSP'nin faaliyetleri kapsamında 2003'de Bosna-Hersek'te AB Polis Misyonu, ilk askeri operasyonu olarak NATO'nun Makedonya'daki barışı koruma görevini üstlenmesi ve yine tamamen kend imkanlarıyla Demokratik Kongo Cumhuriyeti'ne Artemis harekatı düzenlemesiyle olmuştur. AB'nin bugüne kadar AGSP ürettiği operasyonlarla hem bölgesel hem de küresel güvenliğin sağlanmasına katkıda bulunmaya çalışmış olsa da uluslararası barışın sağlanmasına uluslararası toplumun beklentilerinde yeterli düzeye ulaşamadığı görülmüştür.

Diğer taraftan AB'nin Lizbon Antlaşması'yla (2007) hukuki niteliğe kavuşturmuş olduğu bir OGSP güvenlik politikalarının kurumsal bir yapıya dönüştürülmesi açısından önemlidir. OGSP kapsamında yeni kabul edilen maddeleri çerçevesinde etkili bir güvenlik yapılanmasına gidilebilmesinin önü açılmıştır. Uluslararası güvenliğe katkıları bağlamında yeterli ortak güvenlik yapılanmasına gitme yönünde arayışlarının sürdüğü görülmektedir. OGSP'nin daha etkili bir hale getirilmesiyle AB'nin uluslararası arenada küresel bir aktör olma yolunda ilerlemede önünün açılması sağlanabilir.

AB'nde etkili ve güvenilir bir OGSP'nin gelişimi ilgili AB ordusunun oluşturulması tartışmaları halen devam etmektedir. Çünkü Birlik'te askerî

harcamalarının maliyetlerinin nasıl karşılanacağı en büyük sorun olarak görülmektedir. Yine AB'nin ortak dış ve güvenlik politikaları hükümetlerarası konferanslar ile değil uluslar üstü mekanizmalar kurularak kararlar alınması sağlanmalıdır. Aynı şekilde başarılı bir OGSP için AB üyesi olmayan müttefik ülkelerinde AB politik karar alma ve askeri planlama ve operasyonlara katılımı sağlanması gibi adımların atılması önemlidir (Ağır, 2003,s.117- 118). AB'nin ortak güvenlik arayışlarının başarıya ulaşması için mutlaka üyesi olmayan ülkelerinde desteğini alması ve işbirliğine gitmesi gereklidir. Ortaya çıkan yeni tehditlerle mücadele ancak ülkeler arasında güçlü bir işbirliği sayesinde gerçekleşebilir.

AB geliştireceği çok yönlü politikalarla güvenlik alanında başarı sağlayabilmek için bölgesel ve küresel aktörlerle koşulsuz olarak ilişki kurması gerekmektedir. Özellikle son yıllarda karşılaştığı terör saldırıları, göç ve mülteci sorunları, etnik çatışmaların yeniden çıkma olasılığı, organize suç örgütlerinin eylemleri ve uyuşturucu kaçakçılığının artması gibi yeni tehditler küresel işbirliğini gerektirmektedir. Bu bağlamda AB, Birliğe üye olmayan Türkiye başta olmak üzere diğer ülkelerle özellikle güvenlik konularında diyalog içerisinde hareket etmeye çalışmaktadır.

Sonuç olarak AB, ortak güvenlik ve savunma politikalarını tam olarak bir çatı altında toplamış değildir. Bu konuda hala ortak güvenlik arayışlarına devam etmektedir. 28 üyeli büyük bir birlik olmasına rağmen ekonomik anlamda olsa bile siyasi bütünleşmenin bir parçası olan güvenlik alanındavtam bir bütünlük sağlayamamıştır. NATO'nun şemsiyesi altından çıkıp kendi güvenliklerini sağlayacak bir güce sahip değillerdir. Birlik üyesi ülkeler arasındaki ulusal çıkar ve güvenlik ve savunma politikaları konusundaki anlaşmazlıklarda bu konuda ileri gidilmesini engellemektedir. Diğer taraftan güvenlik politikalarını daha çok NATO ve Atlantikçi yanlısı olarak belirleyen Birleşik Krallığın Brexit'le birlikte AB'den çıkma kararı almış olması güvenlik politikalarının uygulanabilmesi için kararlar alınmasını kolaylaştırabilir. Çünkü güvenlik politikaları kararlarının alınmasında Birleşik Krallık'ın koymuş olduğu vetoların ortadan kalkmış olacağı değerlendirilmektedir.

KAYNAKÇA

Kitaplar:

Acker, J. (1990.). *Hiyerarcies, Jobs, Bodies: A Theory of Gendered Organizations*. *Gender and Society*, 4(2), 139-158.

Açıkmeşe, A., S., ve Dizdaroğlu, Cihan (2013). *NATO-AB ilişkileri işbirliği ve çatışma dinamikleri*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları

Açıkmeşe, A., S., ve Dizdaroğlu, Cihan (2014). *NATO-AB ilişkilerinde işbirliği ve çatışma dinamikleri*, *Uluslararası İlişkiler Dergisi*. 10, (40), 131-163.

Ağır, H., 2010. “Avrupa Birliğinin Derinleşmesi Ve Genişlemesi” *Avrupa Bütünleşmesi Ve Türkiye Ortak Politikaların Oluşumu Ve Uyumlaştırılması*, İçinde Edt. Muhsin Kar, Ekin Yayınları, Bursa, Ss. 5-53

Ağır, Sarper (2003). *Soğuk Savaş sonrası Avrupa güvenlik düzenine kurumsal bir bakış*. *Avrasya dosyası-güvenlik bilimleri özel*, 9 (2), 110-120.

Akçay, B., Göçmen, İ. (2016). *Avrupa Birliği: tarihçe, teoriler, kurumlar ve politikalar*. Ankara:

Akçay, B., Göçmen, İ. (2016). *Avrupa Birliği: tarihçe, teoriler, kurumlar ve politikalar*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Akçay, E.Y., Argun, Ç., Akman, E., (2011). *AB'nin tarihsel gelişimi ve ortak dış ve güvenlik politikası* Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi, 3 (4), 117-131.

Akdemir, E. (2012), *Avrupa Bütünleşmesinin Tarihçesi*. (Editörler: Belgin Akçay ve İlke Göçmen), *Avrupa Birliği Tarihçe, Teoriler, Kurumlar ve Politikalar*, Seçkin Yayınları, Ankara.

Aksoy, S. (2015). *Arap Baharı sonrasında Avrupa Birliği'nin Akdeniz politikası*, yayımlanmamış yüksek lisans tezi, İstanbul.

Algieri, F. (2008). *Permanent Structured Cooperation in the Context of the Flexibility Debate: More Intergovernmentalism than Integration*. S. Biscop, & F. Algieri içinde, *The Lisbon Treaty and EDSP: Transformation and Integration* (s. 19-23). Brussels: Academia Press

Arıkan, H., 2005. "Entegrasyon Teorileri Işığında Avrupa Bütünleşmesi Ve Genişlemesi", İçinde H. Arıkan Ve M. Kar (Editörler), Türkiye Avrupa Birliği İlişkileri, Siyasal Bölgesel Ve Ekonomik Boyutlar, Ss. 13-36, Seçkin, Ankara

Arıkan, H. (2003). Avrupa güvenlik ve savunma politikası, Avrupa Birliği ortak politikaları ve Türkiye. İstanbul: Beta Yayıncılık

Armaoğlu, F. (2017). 20.Yüzyıl Siyasi Tarihi (1914-1995). İstanbul: Timaş Yayınları,

Arsava, F. (2009). Self-Determinasyon hakkı ve Kosova Uluslararası Hukuk ve Politika Dergisi, 5 (17).

Arslan, R. (2005). Avrupa Birliği savunma politikası: Dünya sahnesine geri dönüş mü?. Gazi Üniversitesi Dergisi 7 (1), 229-248.

Ateş, D. (2012), Uluslararası Örgütler: Devletlerin Örgütlenme Mantığı, Dora Yayınları, Bursa.

Avrupa'da güvenlik yapılanması sorunları. İstanbul: Tasarım Yayınları.

Barrett, F.J. (1996). The Organizational Construction of Hegemonic Masculinity: The Case of The US Navy. Gender, Work and Organization, 3(3), 129-142.

Bhathal, P. (2014). CSDP and NATO: Rethinking the transatlantic security Relationship, Claremont-UC Undergraduate Research Conference on the European Union: 2013, 3.

Biçer, S. (2002). Avrupa Birliği'nin genişleme süreci,(ed. Cengiz Aktar). İstanbul: İletişim Yayıncılık.

Bilgiç, A. (2015). Hybrid Hegemonic Masculinity of the EU Before and After The Arab Spring: A Gender Analysis of Euro Mediterranean Security Relations. Mediterranean Politics, 20(3), 322-341

Bonstitutional Breakthrough or challenges ahead? , Challenge Liberty& Security, (10), 5.

Bozkurt, E. O.M. ve Köktaş, A.(2006). Avrupa Birliği hukuku, Ankara: Asil

Brown Journal of World Affairs, 9 (2), 149-159.

Buharalı, C. (2010). Better NATO-EU relations require more sincerity. EDAM Discussion Paper Series, (1), 3.

Çaşın, M., H., Ozgoker, U., Çolak, Halil (2007). K ureselleşmenin Avrupa Birliği ortak güvenlik ve savunma politikasına etkisi Avrupa Birliği. İstanbul: Nokta Kitap.

Cebeci, M. (2012). NATO, AB ve Türkiye: OGSP Açmazı. Marmara Avrupa Çalışmaları Dergisi, 20(2), 95-120.

Cebeci, M. (2012). NATO, AB ve Türkiye: OGSP açmazı. Marmara Avrupa çalışmaları Dergisi, 20 (12).

Cole J., Serbia and Kosovo: A European Success Story, Wilson Center”, 2013

Connell, R. W., & Messerschmidt, J. W. (2005, December). Hegemonic Masculinity: Rethinking the Concept. Gender & Society, 19(6), 829-859.

Corner, M. (2014). The European Union: an introduction, London: I.B. Tauris.

Cornish P., Edwards G. (2005). The strategic culture of the European Union: a progress report, International Affairs, (4), 801-820.

Council, N. (2017). Notification on Permanent Structured Cooperation (PESCO) to the Council and to the high representative of the union for foreign affairs and security policy’.

CVCE. (2018, July,11). The Franco-German Treaty of Friendship.

Çakmak, H. (2003). Avrupa güvenliği, NATO, AGIT, AGSP. Ankara: Akçag Yayınları

Çakmak, H. (2005). Avrupa Birliği Türkiye ilişkileri. Ankara: Platin Yayınları

Çakmak, H. (2007). Avrupa güvenliği. Ankara: Platin Yayınları

Çelik, U. (2013). Soguk Savaş’tan Libya operasyonu’na NATO - Avrupa birliği ilişkileri. History Studies, 5 (5), 63-92.

Çomak, H. (2005). Avrupa’da yeni güvenlik anlayışları ve Türkiye, soguk Savaş sonrası

Deiana, M. A., & McDonagh, K. (2018). Translating the Women, Peace and Security Agenda into EU Common Security and Defence Policy: Reflections from EU Peacebuilding. Global Society, 1-21

Demir, S.(2009). Avrupa güvenlik mimarisinin tarihsel gelişimi ve Türkiye’nin bu güvenlik mimarisindeki yeri

Dinan, D. (2005). Avrupa Birliği Ansiklopedisi, (çev. Hale Akay). İstanbul: Kitap Yayınevi

Dönmez, S. (2010). Güvenlik anlayışının dönüşümü, ittifak kavramı ve NATO. yayınlanmamış doktora tezi. Ankara Üniversitesi. Ankara.

Drent, M., Zandee, D. (2010). Breaking Pillars: Towards a Civil-Military Security Approach

Duke, S. (2000). The Elusive Quest for European Security: From EDC to CFSP. New York: Macmillan

Eckes, C. (2016, July). Common Foreign and Security Policy: The Consequences of the Court's Extended Jurisdiction. European Law Journal, 22(4), 492-518.

EEAS. (2017, November 13). EU Missions and Operations - European Union External Action.

Efe, H. (2007). AB'nin Avrupa güvenlik ve savunma politikası oluşturma çabaları. Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi, Güz, 3. 3 (2), 3,1-31 Kars.

Efe, H. (2008). Avrupa Birliği'nin ortak dış ve güvenlik politikası Gaziantep Üniversitesi Dergisi 7(1), 66-78.

Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı

Enloe, C. (2014). Bananas, Beaches and Bases: Making Feminist Sense of International Politics (2 b.). Los Angeles: University of California Press.

Erdoğdu, H. (2004). Avrupa'nın geleceğinde Türkiye'nin önemi ve NATO ittifakı İstanbul: IQ Sanat Yayıncılık.

Erhan, Ç., Akçay, E.Y. (2013) AGSP bağlamında AB, NATO ve Türkiye ilişkileri. Künye Yok

Erhan, Ç., Akdemir E., (2009). Avrupa bütünleşmesinin tarihsel gelişimi. Avrupa Birliği temel konular. Ankara: İmaj Yayınevi.

Eskici, H.B., ve Yeniay Ö. (2013). Farklı koalisyon senaryolarına bağlı olarak Türkiye'nin üyeliği Ssonrası Avrupa Birliği'nde oylama gücü dağılımı. Celal Bayar Üniversitesi, Yönetim ve Ekonomi Dergisi, 20 (1), 156-169.

Eulriet, I. (2009). Towards More Coherence? Policy and Legal Aspects of Gender Equality in the Armed Forces of Europe. Journal of European Integration, 31(6), 741-756

European Commission, International development aid, 2018.

European Communities. (1997, October 2). Treaty of Amsterdam. Official Website of The European Parliament:

European Communities. (2001, March 01). Treaty of Nice. Aralık 15, 2017 tarihinde Eur-Lex

European Community. (2007). Treaty of Lisbon. Lisbon: Official Journal of the European Union

European Council. (2003, December 12-13). European Security Strategy: A Secure Europe in a Better World.

European Council. (2008, December 11). Report on the implementation of the European Security Strategy - Providing Security in a Changing World.

European Council. (2016). The EU Global Strategy. Official Website of European Union.

European External Action Service (EEAS), (2016). Shaping of a common security and defence policy, 1-15.

European Union External Service (2018), The military planning and conduct capability- MPCC, Bruxelles.

European Union. (2018). Foreign & Security Policy. Nisan 10, 2018 tarihinde Official Website of The European Union

Fiott, D., Missiroli, A., Tardy, T. (2017). Permanent structured cooperation: What's in a name? Chaillot Paper, (142), 1-67.

Franke, U.E. (2017). PESCO, The impotent gorilla. ECFR commentary. European Council on Foreign Relations (ECFR). 17 November.

Gaddis, J. (1994). The Cold War, the long peace, and the future", The end of the Cold War: its meaning and implications, M. J. Hogan (der). New York: Cambridge University Press.

Galland, A.B., Quencez (2017). Can France and Germany make PESCO work as a process toward EU defence? Policy Brief No. 033. The German Marshall Fund (GMF).

Gnesotto, N.(2005). AB güvenlik savunma politikası, (Çev. Ed. Göral, E., H., Koçbil Gülçin, Köstendil, H., K., Sanıvar, M., C.). İstanbul: Tasarım Yayınları.

Gönlübol, M.(1996). Türk dış politikası. Ankara: Siyasal Kitabevi.

Gözkaman, A. (2014). Avrupa savunma topluluğu'nun reddi üzerine bir analiz, Beykent Üniversitesi Dergisi, 7 (2), 6-19.

Groes-Green, C. (2009). Hegemonic and Subordinated Masculinities: Class, Violence and Sexual Performance Among Young Mozambican Men. *Nordic Journal of African Studies*, 18(4), 286-304

Guerrina, R., Chappel, L., & Wright, K. A. (2018). Transforming CSDP? Feminist Triangles and Gender Regimes. *Journal of Common Market Studies*, 1-17.

Güney, A., N., (2006). Batı'nın yeri güvenlik stratejileri AB-NATO-ABD, Ankara: Bağlam Yayınları

Günuğur, H.. Lizbon Antlaşması Sonrasında Avrupa Bütünleşmesi, Ankara: Avrupa Ekonomik Danışma Merkezi Yayını, 2012.

Gürkaynak, M. (2004). Avrupa'da savunma ve güvenlik, Ankara: Asil Yayınevi.

Hadeshian, N. "European Union's External Relations: More Consistency?", *Yearbook of Polish European Studies*, Warsaw: Centre for Europe (2010): 107-127.

Haesebrouck, T. (2015). Explaining the pattern of CSDP-Operations, 2015: 7-8.

Howorth, J. (2000). European Integration and Defence: The Ultimate Challenge. Paris: Institute for Security of Western European Union.

Howorth, J. (2007). Security and Defence Policy in The European Union (2. b.). New York: Palgrave Mcmillan.

Hutchings, K. (2008, June). Making Sense of Masculinity and War. *Men and Masculinities*, 10(4), 389-404

İnaç, H., Güner Ü. (2006). Avrupa ve Amerikan güvenlik çatışmaları bağlamında Türk dış politikası Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi, 6 (1), 139-152.

İşyar, Ö. (2008). Günümüzde uluslararası güvenlik stratejileri: kavramsal çerçeve ve uygulama. *Akademik Bakış Dergisi*, 2 (3), 1-42.

Karabel, S.(2016). Avrupa Birliği'nin 2016 güvenlik strateji belgesi, BİLGESAM Analiz/Avrupa, No:1318.

Karabulut, B. (2014). Uluslararası ilişkilerde anahtar kavramla serisi Ankara: Barış Kitap.

Keukeleire, S., Delreux, T., (2014). The foreign policy of the European Union, Basingstoke:

Kınacıoğlu, M. (2015). Eski şarap yeni şişe?, bölgedeki son gelişmeler ışığında AB dış politikasında Akdeniz havzası ve ortadoğu. Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 33 (1), 137-156.

Kızıltan, A., ve Kaya, Y. (2005). Avrupa Birliği'nin ortak dışişleri ve güvenlik politikasına bir bakış, Dergisi, 19, (1)

Knutsen, O.Bjorn (2012). NATO, the renewed emphasis on Article 5 and the EU's common defence and solidarity clauses-an anlysis of the changing nature of the transatlantic security Community, Norwegian Defence Research Establishment(FFI)

Kocabaş, M. (2013). Soğuk Savaş sonrası NATO-AGSP/OGSP işbirliğinin analizi- Afganistan örneği. İzmir.

Kocamaz, S. (2010). Lizbon antlaşması çerçevesinde Avrupa Birliği ortak savunma ve güvenlik politikasının geleceği. Ege Akademik Bakış, 10 (3), 951-980.

Koçer, G. (2006), Türkiye'nin Barışını Destekleme Harekâtlarına Katkısı, Uluslararası İlişkiler Dergisi, 3 (11), 47-70.

Kona, G. G. (2005), Uluslararası Çatışma Alanları ve Türkiye, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul.

Kronsell, A. (2016a). Sexed Bodies and Military Masculinities: Gender Path Dependence in EU's Common Security and Defense Policy. Men and Masculinities, 19(3), 311-336.

Küçükkeleş M. (2013). AB'nin ortadoğu politikası ve Arap Baharı'na bakış. SETA Siyaset,

Lisbon: Constitutional And Institutional Aspects, Leuven Centre For Global Governance Studies, Working Paper, 80.

Lizbon Antlaşması (2007) Official Journal of the European Union

Manitaras, I. Z. (2007). ESDP and NATO: establishing new links for a trustworthy and efficient global security relationship, Universiteit of Twente Netherlands.

Marrone, A. (2017). Permanent Structured Cooperation: An Institutional Pathway for European Defence, Iai Commentaries, 17-26.

Mathiopoulos, M., Gyarmati I., (1999). Saint Malo and beyond: Toward European Defense. The Washington Quarterly, 22 (4), 65-76.

Matlary, J. Haaland (2009). European Union security dynamics In the new national interest, New York: Palgrave Macmillan.

Mix, E. Derek (2013). The European Union: foreign and security policy, Congressional Research Service.

Moravcsik, A., Kalypso N. (1999). Explaining the Treaty of Amsterdam: interest, influence, institutions, Journal of common market studies, 37, (1), 59-85.

Morkaya, M. A. (2014), Avrupa Birliği'nin Yönetmelik Askeri Kapasitesi Ve Belirsiz Müzakere Başlığı "Dış Güvenlik ve Savunma Politikası", Toplumsal Dönüşüm Yayınları, İstanbul.

Morrell, R., Jewkes, R., & Lindegger, G. (2012). Hegemonic Masculinity/Masculinities in South Africa: Culture, Power, and Gender Politics. Men and Masculinities, 15(1), 11-30

Muehlenhoff, H. L. (2017). Victims, Soldiers, Peacemakers and Caretakers: The Neoliberal Constitution of Women in The EU's Security Policy. International Feminist Journal of Politics, 153-167

Nagel, J. (1998). Masculinity and Nationalism: Gender and Sexuality in the Making of Nations. Ethnic and Racial Studies, 21(2), 242-269.

NATO Handbook-2006, The Development of The Practical NATO-EU Cooperation",

NATO. (2017a, June 12). Member States.

Nissen, C. (2015). European defence cooperation after the Lisbon Treaty: The road is paved for increased momentum, Danish Institute for International Studies (DIIS), DIIS report.

Noi Ünver, A. (2012). Arap baharı ve Türkiye-Avrupa Birliği ilişkileri Ortadoğu analiz dergisi 4 (48), 15.

Novak, P. (2018). Developments up to the Single European Act.

Oğuz, A., 2009. " Türkiye-Avrupa Birliği Ekonomik Bütünleşmesi: Seçilmiş Endüstrilerin Endüstri-İçi Ticaret Açısından Karşılaştırılması" , Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi.

Oğuzlu, T. (2006), AB Yolunda Türkiye'nin Güvenlik İkilemi, (Editör: Zeynep Dağı), Doğu'dan Batı'ya Dış Politika AK Partili Yıllar, Orion Yayınevi, Ankara.

Ortega, M. (2002, December). Iraq: a European Point of View. Occasional Papper(40), 3-30.

Özdal, B., ve Genç M., (2004). Avrupa güvenlik ve savunma politikasının Türkiye-AB ilişkilerine etkileri. İstanbul: Aktüel Yayınları

Özdal, B., ve Genç M., (2005). Avrupa güvenlik ve savunma politikasının Türkiye-AB ilişkilerine etkileri. İstanbul: Aktüel Yayınları.

Özdal, B. (2008). Lizbon Reform andlaşması'nın ortak güvenlik ve savunma politikası'na ilişkin düzenlemelerinin analizi. Güvenlik Stratejileri Dergisi, 4 (7).

Özdal, B. (2013), Avrupa Birliği Ortak Dış Politika ve Güvenlik Politikası ile Ortak Güvenlik Savunma Politikası Oluşturma Süreçlerinin Tarihsel Gelişimi, Siyasi Bir Cüce, Askeri bir Solucan mı?, Dora Yayınları, Bursa.

Özer, S., Oğuz C.U., Atvur S. (2010). NATO ve AB'nin değişen güvenlik stratejilerinin Afganistan örneğinde değerlendirilmesi Akdeniz Üniversitesi Dergisi (19), 257-285.

Özgen, C. (2016). Avrupa Birliği ortak güvenlik ve savunma politikası'nda ilk çatlak: Libya Krizi, ODÜ Dergisi, 143-176.

Permanent Structured Cooperation – PESCO Deepening Defence Cooperation among EU Member States, 2018.

Purtaş, F. (2005). Soğuk Savaş sonrası NATO'nun dönüşümü ve genişlemesi çerçevesinde Türk Amerikan Askeri ilişkileri. Güvenlik Stratejileri Dergisi, 1 (2), 9-90.

Reçber, K. (2006). Avrupa güvenlik ve savunma sistemi'nde NATO'nun dışlanma olasılığına hukuksal bir bakış. İstanbul Üniversitesi Dergisi, (34), 23.

Rupp, M. (2002). Avrupa Birliği'nin ortak dışişleri ve güvenlik politikası ve Türkiye'nin uyumu, (Ed. Hurrem Cansevdi). İstanbul: IKV.

Rühl, L. (2014). European Foreign and Security Policy since the Lizbon Treaty: From Common to Single. Bonn: Center for European Integration Studies.

Salmon, T. C., & Shepherd, A. J. (2003). Toward a European Army: A Military Power in the Making?, London: Lynne Rienner Publishers.

Sander, O.(2014-2016). Siyasi tarih 1918-1994. İstanbul: İümge Yayınevi.

Seçkin Yayıncılık.

Sheppert, A. J. K. (2009). A Milestone in The History of The EU: Kosovo and the EU's International Role. International Affairs, 85(3), 513-530

Silvestri, S., Alessandro M., (2011). EU-U.S. Security Strategies Comparative Scenarios and

Smith, M. E., (2004). Europe's Foreign and Security Policy The Institutionalization of Cooperation, United Kingdom: Cambridge University.

Söylemiş, T.(2007). Avrupa güvenlik ve savunma politikası ve üç kritik sınavı: Makedonya, Kongo ve Bosna Hersek Misyolları. Uluslararası Hukuk ve Politika Dergisi, 3 (12), 42.

Weber S. (1992). "Shaping The Postwar Balance of Power: Multilateralism in NATO", International Organization, 46 (3), 633-994.

Şahin, G. (2016). Küresel güvenlik ve NATO Teori-Aktör-Tehdit-Risk Ankara: Detay

Şöhret M. (2013). Avrupa Birliği'nin güvenlik yapılanmasının tarihsel gelişim süreci ve mevcut durumu. Uşak Üniversitesi Dergisi, 6 (2), 59-100.

Tangör, B. (2004), Güvenlik Yönetişimi Yaklaşımı ve Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası, G.Ü. İktisadi ve İdari Birimler Fakültesi Dergisi, 4 (3), 253-268

Tangör, . (2009). Avrupa Birliği güvenlik ve savunma politikasının gelişimi. Ankara: Seçkin Yayıncılık

Teasdale, A. (2016). The Fouchet Plan: De Gaulle's Intergovernmental Design for Europe. LSE 'Europe in Question' Discussion Paper Series(117), 1-55.

Tezcan, E. (1998). Maastricht ve Amsterdam antlaşmaları çerçevesinde Avrupa birliği ve Batı Avrupa Birliği ilişkileri. Ankara Üniversitesi Dergisi, 54 (1), 143-158.

Tickner, J. A. (1992). Gender in International Relations: Feminist Perspectives on Achieving Global Security. New York: Columbia University Press.

Toktaş, Y., 2010. Avrupa Birliği'ne Uyum Sürecinde Türkiye Ve Avrupa Birliği'ne Üye Ülkelerde Kayıt Dışı Ekonomi Ve Olumsuz Etkileri, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.

Tunçsiper, K. N. (2013). Uluslararası sistem açısından Avrupa güvenlik ve savunma politikası. İzmir.

Turan, A. (2010). Avrupa Birliği güvenlik aktörü olmaya ne kadar yakın? How close is the European Union to be a security actor?, Bilge Strateji, 2 (3), 29-58.

Turan, İ. (1971). NATO ittifakının stratejik ve siyasi sorunları. İstanbul: İ. Ü. İktisat Fakültesi Yayını.

Türker, H. (2007), Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası, Nobel Yayınları, Ankara.

Uçarol, R. (1995). Siyasi tarih. İstanbul: Filiz Kitabevi.

Uğur Ö , Aksoy, M.,. (2016). Avrupa Birliği'nin dış politikadaki aktörlüğüne etki eden güç unsurları: sivil güç, Askeri güç ve normatif güç, Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi, 12 (12),

Ülger, İ. K. (2002). Avrupa güvenlik ve savunma politikasının arka planı, oluşumu ve temel anlaşmazlık konuları (ed. Yinanç, R., Taşdemir, H.), Uluslararası güvenlik sorunları ve Türkiye. Ankara: Seçkin Yayınları

Ülger, İ. K. (2002). Avrupa Birliği'nde siyasal bütünleşme. İstanbul: Gündoğan Yayınları.

Vincze, H. (2007). The EU-NATO Syndrome: Spotlight on transatlantic relations, Journal of Contemporary European Research, 3 (2), 99-123.

Wessels, W., Bopp F. (2008). The institutional architecture of CFSP after the Lisbon Treaty

Weu Today, WEU Secretariat-General, Brüksel, 2000.

WEU. (1954). Text of the Modified Brussels Treaty. Nisan 5,

Wijk Rob (2004). The Reform of ESDP and EU-NATO Cooperation. International Spectator, Istituto the Affari Internazionali, (39), 71-82.

Winn, N. (2004). CFSP, ESDP, and the future of European security: Whither NATO, The

Wouters, J., Bijlmakers S., Wouters J. (2012). The EU As A Multilateral Security Actor After Yayın Dağıtım.Yayıncılık.

Yılmaz, S. (2009). 21. Yüzyılda güvenlik ve istihbarat. İstanbul: Alfa Yayınları

Yiğittepe, L. (2017). Avrupa Birliği'nde güvenlik politikaları ve arayışları İstanbul: Cinius Yayınları.

Yücel, Z. (2007). Avrupa Birliği'nin genişleme politikasının güvenlik boyutu. Uluslararası Hukuk ve Politika, 4 (13), 39-57.

Zhussipbek, G. (2009). Avrupa güvenlik ve savunma politikasının tanımı ve düşünsel arka planı. Uluslararası Hukuk ve Politika, 5, (19), 71-88.

